

หนังสือรวมบทความ การดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง
การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมือง
โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

หนังสือรวมบทความ การดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง
การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น
โดยบูรณาการกับสถานศึกษา

จัดทำโดย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๙

บรรณาธิการ นางสาวปนัดดา โตคำนุช

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

รองศาสตราจารย์ ดร.นิโบล วัฒนสิทธิ์ชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปณิดา ระมิงค์วงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิสุทธิลักษณ์ บุญโต	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.ณกานต์ อนุกุลวรรณะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์นิชธิมา บุญเฉลียว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์วุฒิชัย สืบสอน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

เจ้าของและผู้จัดพิมพ์

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๒๐๒ ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

E- mail: ilaccmru@gmail.com

Website: www.culture.cmru.ac.th

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

หนังสือรวมบทความ การดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้
ศิลปวัฒนธรรมเพื่อความเป็นพลเมือง โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน

.—เชียงใหม่ : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2569.

135 หน้า

1. ท้องถิ่นนิยม. 2. ภูมิปัญญาชาวบ้าน. I. ชื่อเรื่อง.

306

ISBN 978-616-94963-2-8

คำนำ

หนังสือรวมบทความ การดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยบูรณาการกับสถานศึกษา ซึ่งสังเคราะห์องค์ความรู้จากการดำเนินโครงการ และนำเสนอในรูปแบบบทความเพื่อเผยแพร่ผลการดำเนินโครงการที่บูรณาการระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชน ทั้งนี้ทุกบทความได้ผ่านการพิจารณาลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า “หนังสือรวมบทความการดำเนินโครงการเยาวชนพลเมือง การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยบูรณาการกับสถานศึกษา” จะให้องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ แก่ผู้ที่สนใจ และช่วยกระตุ้นความต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนจุดประกายความคิด เพื่อให้เยาวชน พัฒนาตนเองเป็นผู้สืบสานองค์ความรู้ของชุมชนที่สามารถอนุรักษ์ ส่งเสริม และสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน อันเป็นรากฐานของการสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญาต่อไป

อาจารย์ ดร.ธรรศ ศรีรัตนบัลล์
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สารบัญ

คำนำ

สารบัญ

สืบเหง้า เล่าเรื่อง เชื่อมประวัติศาสตร์น้ำบ่อหลวง

๑

ศิวพล ชมชื่น, ศิณาทิพย์ ผั่นแก้ว, ศิลป์นคร หิรัญกนกธร, อภิสิทธิ์ สิงหน, พีรดนัย อินพา,
จารุจันท์ จันท์ทิพย์, จิรัชญา เฉยวงค์ และ ศิริลักษณ์ สุวรรณฤทธิ์

เกี่ยวข่า : อาหารยูนนาน สืบทกล่าวขานแห่งอรุโณทัย

๑๕

พิชญา ผัสดี, พิชัยยุทธ ยอดคำ, สิทธิชัย ชิงรัมย์, วิทวัฒน์ จรบุตรตะ, จันทรวิมล แซ่หลี,
พิมพ์ิศา แซ่หย่าง, นภาลัย ดีนา และ สุภภัทร จงยัง

Ghost world : สร้างสรรค์บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองฮอด

๓๐

ยุรัตน์ ไชยวรรณ, สิริรักษ์ ปิงวัง, เสาวภาคย์ ปานา, ณัฐพล สิทธิไกรฤกษ์, ชนกันต์ คำหล้า,
ณัฐธินิชา วงศ์เสน, ปิยวัฒน์ ศิริวรรณ, กิตติยา จตุวโนทยาน, และ รัตนชนก สำราญศรี

ตามรอยประวัติศาสตร์วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม)

๕๐

ศิณาทิพย์ ผั่นแก้ว, ศิลป์นคร หิรัญกนกธร, ศิวพล ชมชื่น, มนตรี ปู่จ้อย, ธีระนันท์ มะลิชัย,
แว่นแก้ว บุญสมบัติ, ณิชนันท์ ชมชื่น, ณัฐริกา แก้วจอม, กัญญาณัฐ ศิริคุณธรรม และ
จรวรรณ เรือนมอย

การแปรรูปขยะพลาสติกเป็นผลิตภัณฑ์ MC POLY CYCLE

๖๕

แสงสิริอรณ์ พุทธรัตน์ฉายแสง, กชพร โชคสุภณัย, ปภาวรินทร์ ชัยชนะ, นพปฎล เหมพัต,
ศิริญาปกรณ์ ภูมิยากร, ศศิษฐา ทรัพย์นิวัตต์, ศิริพงศ์ วาทีศานนท์, ต้นไม้ ผิวศรี, พัสกร วงษ์โท
และ นเรนทร์ฤทธิ์ ต๊ะต่องใจ

การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

๗๗

“แม่มอก YOUNG มีดี”

บัญญัติ ยะวัน

ไข่มุกสร้างสุข – องค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองโลก นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง

๙๘

อดิสร เนตรทิพย์, ชลธิชา พิgulวรชัย, นาโอโตะ ทานากะ, ธรรมธัญญ์ ปงลังกาพลิชฐ์,
ปณณวิทย์ ใจสม, วีรารธรณ์ กันธิพันธ์, ปรมัตถ์ จันทอง, พาติศ พิgulวรชัย, สมิตานันท์ แก้วมา,
คุระโตะ ทานากะ, รินทร์วรี วงศ์แก้ว, กชกร พระคงสินธุ์, สุริยะพงษ์ ก้อนเปียง, สิริราช ยานะ
และ กนกพล วัลลา

สืบเหง้า เล่าเรื่อง เชื่อมประวัติศาสตร์น้ำบ่อหลวง
Exploring Local Roots through Storytelling
To integrate the History of Nambor Luang Village

ศิวพล ชมชื่น, ศิณาทิพย์ ผั่นแก้ว, ศิลป์นคร หิรัญกนกธร, อภิลิทธิ์ สิงหน,
พีรदनย์ อินพา, จารุจันท์ จันท์ทิพย์, จิรัชญา เฉวียงวงศ์ และ ศิริลักษณ์ สุวรรณฤทธิ์

Siwapon Chomchun, Sinatip Pankaew, Silpnakorn Hirankanoktorn,
Apisit Singhon, Peeradol In-pa, Jarujan Juntip, Jiratchaya Chawiangwong
and Siriluk Suwannarit

โรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต)
Wat Nambor Luang School (Pawanapirat)

บทคัดย่อ

การดำเนินโครงการครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดน้ำบ่อหลวงวราราม ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ๒) จัดทำแผนที่เดินดินสำหรับใช้ในการศึกษาประวัติพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) ยุคปัจจุบัน และจัดทำเส้นเวลาประวัติพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) และ ๓) พัฒนาทักษะความเป็นพลเมือง ให้เกิดขึ้นกับตัวผู้ร่วมโครงการ และขยายผลการทำกิจกรรมสู่โรงเรียนและชุมชนต่อไป กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชน พลเมืองโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) จำนวน ๕ คน นักเรียนโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) จำนวน ๑๒๑ คน ผู้บริหาร ครู และบุคลากรโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) จำนวน ๑๒ คน และชาวบ้านในชุมชน จำนวน ๑๐ คน เครื่องมือในการดำเนินโครงการ คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และเครื่องมือศึกษาชุมชน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน และแผนที่เดินดิน โดยใช้การวิเคราะห์ ๒ รูปแบบ คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และ ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการดำเนินโครงการพบว่า วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) เป็นวัดที่มีประวัติและความสำคัญต่อคนในพื้นที่ มาอย่างยาวนาน เมื่อเวลาผ่านไปพื้นที่ของวัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) ถูกจัดสรรเพื่อใช้ในการก่อตั้งหน่วยงาน ต่าง ๆ ข้อมูลประวัติวัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) ในอดีตได้มีการรวบรวมข้อมูลจากนักวิชาการและมีการตีพิมพ์ เผยแพร่ กลุ่มเยาวชนพลเมืองมีการจัดทำเส้นเวลาแสดงการก่อตั้ง/สร้างหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) ซึ่งเป็นข้อมูลยุคปัจจุบัน และพบว่าในพื้นที่ของวัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) มีการก่อตั้งหน่วยงานต่าง ๆ จากการศึกษาดูการเดินชุมชนทำให้ได้แผนที่แสดงที่ตั้งของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) ได้เรียนรู้ถึงการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น ตระหนัก และเริ่มปรับพฤติกรรมของตนเองให้มีความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และสามารถพัฒนาตนเองไปสู่พลเมืองมีส่วนร่วม

คำสำคัญ: นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง, กระบวนการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน, เส้นเวลาประวัติศาสตร์ ชุมชน, แผนที่ชุมชน

Abstract

This project was conducted with the following objectives: (1) to study the historical background of Wat Nam Bo Luang (Wanaram) in both past and present contexts; (2) to develop a community walking map of Wat Nam Bo Luang (Wanaram) for studying in the present-day area, and to construct a historical timeline of the temple area; and (3) to develop civic skills among project participants and extend the outcomes of the activities to the school and the wider community. The target groups consisted of five youth civic leaders from Wat Nam Bo Luang School (Pawanapirat), 121 students, 12 administrators, teachers, and staff members from Wat Nam Bo Luang School (Pawanapirat), and 10 community residents. The research instruments included observation forms, interview forms, and community study tools, namely community history documentation and a walking map. Two methods of data analysis were employed: quantitative and qualitative analysis.

The results indicated that Wat Nam Bo Luang (Wanaram) has long held historical significance and importance for people in the local area. Over time, parts of the temple's land were allocated for the establishment of various public agencies. Historical information about Wat Nam Bo Luang (Wanaram) had previously been compiled and published by scholars. The youth civic group developed a timeline illustrating the establishment of various agencies within the Wat Nam Bo Luang (Wanaram) area, incorporating contemporary data. It was found that several public institutions had been established within the temple grounds. Through the community walking study, a map was produced showing the locations of these agencies within the Wat Nam Bo Luang (Wanaram) area. Furthermore, the youth civic group from Wat Nam Bo Luang School (Pawanapirat) demonstrated increased awareness of civic responsibility. They developed a stronger sense of personal responsibility, became more aware of their civic roles, began adjusting their behavior accordingly, and showed the capacity to further develop into participatory citizens.

Keywords: Innovation for Cultivating Active Citizenship Skills, Project based Learning, Local History Timeline, Local Map

บทนำ

ชุมชนน้ำบ่อหลวงเป็นชุมชนที่มีความผูกพันกับพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) มาตั้งแต่อดีต โดยพื้นที่บริเวณชุมชนมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่องตามการพัฒนาของสังคม อย่างไรก็ตามชาวบ้านยังคงให้ความสำคัญกับวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) เรื่อยมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยชื่อวัดน้ำบ่อหลวงวนารามมาจาก “วัดน้ำบ่อหลวง” เพราะถือเอาบ่อน้ำใหญ่เป็นนิมิต และ “วนาราม” คือ การตั้งอยู่ในป่า โดยวัดแห่งนี้สร้างเมื่อสมัย “โยนกะบุรี” ปี พ.ศ. ๑๓๒๓ หรือจุลศักราช ๑๔๒ โดย “สุพรรณะรังสี ปโคตเศรฐฐี” พร้อมพุทธศาสนิกชนทั้งหลายร่วมกันสร้างขึ้น เพื่อถวายไว้ในพุทธศาสนา และมีประเพณีทำบุญตามเทศกาลมาแต่โบราณกาล มีพระภิกษุสงฆ์จำพรรษา และได้กลายเป็นวัดร้างเพราะสภาพบ้านเมืองที่เกิดจากภัยสงคราม จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ท่านครูบาเจ้าอินทจักรรักษา (พระสุธรรมยานเถร) ที่พำนักเดิมอยู่ที่วัดป่าเหียงกองงาม อำเภอบางช้าง จังหวัดลำพูน ได้เดินธุดงค์ปฏิบัติธรรมในเขตป่าที่ตั้งวัดน้ำบ่อหลวงนี้ ศรัทธาประชาชนในเขตตำบลสันกลาง (ต่อมาแยกออกเป็นตำบลน้ำบ่อหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งมีพ่อขุนอนุพลนครเป็นประธาน และนายปัญญา ภิญโญฤทธิ์ พร้อมด้วยประชาชนในตำบลใกล้เคียงมาร่วมทำบุญ ตักบาตร แล้วนิมนต์ท่านจำพรรษา ณ วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) แห่งนี้ วัดน้ำบ่อหลวงซึ่งเดิมเป็นวัดร้างมานานได้กลับมาเจริญรุ่งเรืองเหมือนในอดีต โดยอาศัยบุญญาบารมีของท่านพระครูบาเจ้าอินทจักรรักษา (พระสุธรรมยานเถร) ได้อบรมศีลธรรมแก่ประชาชนทั่วไปจนมีความรู้ความเข้าใจในศีลธรรม กรณฐาน นำศรัทธาประชาชนให้เกิดความเลื่อมใสในหลักธรรม ด้วยการนำปฏิบัติ โดยศรัทธาประชาชนได้สามัคคีบริจาควัสดุทรัพย์บำรุง บูรณะก่อสร้างวัดนี้ให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น แต่มิได้สร้างสิ่งปลูกสร้างให้ใหญ่โตหรือสูงมากนัก โดยมีความตั้งใจให้เป็นวัดที่รักษาสภาพป่าไว้ เพื่อลูกหลานจนปรากฏเป็นรมณีสถานอันน่ารื่นรมย์ในปัจจุบันปัจจุบันวัดน้ำบ่อหลวงมีความเจริญในทุกด้าน มีความมุ่งมั่นที่จะรักษาปณิธานของท่านครูบาเจ้าอินทจักรรักษา (พระสุธรรมยานเถร) คือ การพัฒนาจิตใจศรัทธาประชาชนให้เกิดความรู้ความเข้าใจในศีลธรรม กรณฐาน ปฏิบัติตามคำสอนที่เป็นสัมมาปฏิบัติอนุรักษไว้ซึ่งผืนป่าให้คงสภาพเดิมมากที่สุด และการอำนวยความสะดวกต่อชุมชนและสังคม ประเทศชาติ ซึ่งมีลูกศิษย์ที่เคยอยู่รับใช้ใกล้ชิดผู้สืบสานเจตนารมณ์ของท่านครูบาเจ้าอินทจักรรักษา คือ พระครูธรรมภาณ (อินตา วรรธโม) เจ้าอาวาสวัดน้ำบ่อหลวงรูปปัจจุบัน

ด้วยประวัติความเป็นมานี้เองที่ทำให้วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ยังคงความสำคัญ และเป็นที่รู้จักแพร่หลายของประชาชนทั่วไปทั้งในและนอกตำบลน้ำบ่อหลวง แต่ด้วยพื้นที่บริเวณวัดที่มีความกว้างขวางจึงถูกพัฒนา และจัดสรรพื้นที่เพื่อจัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ อาทิ โรงเรียน กรมทรัพยากรป่าไม้ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นต้น จากการสอบถามนักเรียน พบว่านักเรียนไม่ทราบประวัติ รวมถึงความสำคัญของวัดน้ำบ่อหลวงวนาราม และจากการใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์คนในชุมชน พบว่าคนในชุมชนไม่ทราบประวัติศาสตร์ของพื้นที่บริเวณวัดน้ำบ่อหลวงวนาราม หรือไม่สามารถอธิบายประสบการณ์ร่วมบนพื้นที่ของตนได้ สามารถเล่าได้เฉพาะประวัติของวัดน้ำบ่อหลวงวนารามที่แสดงไว้บนแผ่นป้ายในวัด ส่วนข้อมูลการเข้ามาของหน่วยงานต่าง ๆ

ในภายหลังนี้ ไม่ได้มีการบันทึกและรวบรวมไว้ ทำให้ผู้จัดทำซึ่งสนใจในประวัติศาสตร์ชุมชนของตนเอง เริ่มศึกษาประวัติศาสตร์ช่วงหลังของพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) และประสงค์จะเผยแพร่ข้อมูลไปยังชุมชนจึงได้เกิดโครงการ “สืบเหง้า เล่าเรื่อง เชื่อมประวัติศาสตร์น้ำบ่อหลวง” เพื่อศึกษาและจัดทำข้อมูลประวัติศาสตร์วัดน้ำบ่อหลวงในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดน้ำบ่อหลวงวนารามทั้งในอดีตและปัจจุบัน
๒. เพื่อจัดทำแผนที่เดินดินสำหรับการใช้ในการศึกษาประวัติพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ยุคปัจจุบัน และจัดทำเส้นเวลาประวัติพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม)
๓. เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับตัวผู้ร่วมโครงการ และขยายผลการทำกิจกรรมสู่โรงเรียนและชุมชนต่อไป

วิธีดำเนินการ

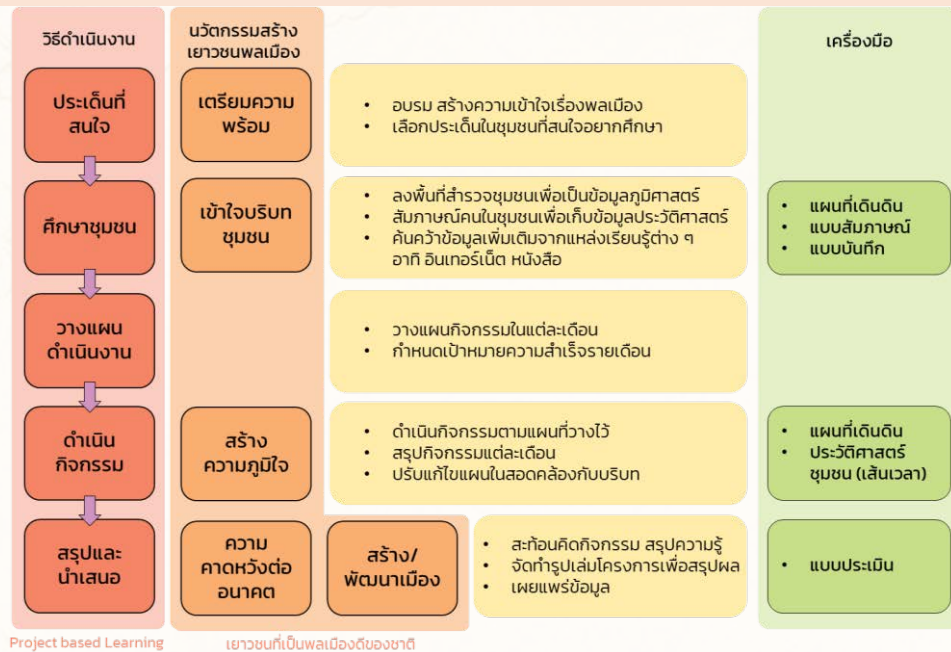
ขอบเขตด้านเนื้อหา

การสร้างเยาวชนพลเมืองใช้วัดกรรมเยาวชนพลเมือง NBL Citizenship Model ในหัวข้อการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดน้ำบ่อหลวงวนารามทั้งในอดีตและปัจจุบัน ๒) เพื่อจัดทำแผนที่เดินดินสำหรับการใช้ในการศึกษาประวัติพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ยุคปัจจุบัน และจัดทำเส้นเวลาประวัติพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) และ ๓) เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองกับผู้ร่วมโครงการ และขยายผลการทำกิจกรรมสู่โรงเรียนและชุมชนต่อไป

กลุ่มเป้าหมาย

๑. เยาวชนพลเมืองโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) จำนวน ๕ คน
๒. นักเรียนโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) จำนวน ๑๒๑ คน
๓. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) จำนวน ๑๒ คน
๔. ชาวบ้านในชุมชน จำนวน ๑๐ คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ภาพที่ ๑ แผนผังการดำเนินโครงการด้วยกระบวนการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning)

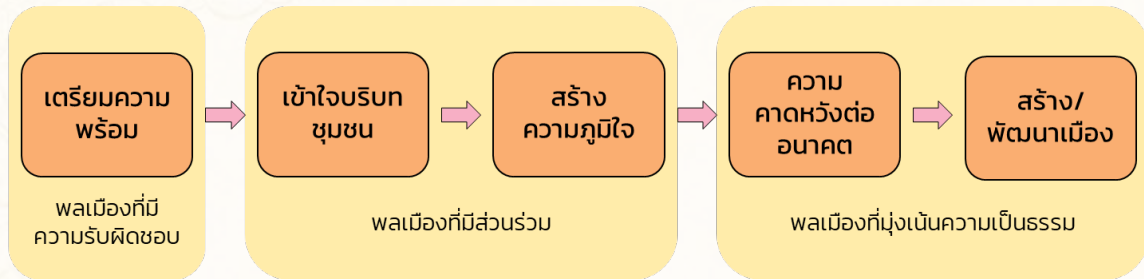
	๑. เลือกประเด็นที่สนใจ และการเตรียมความพร้อม เข้าร่วมอบรมเพื่อให้มีองค์ความรู้ และสร้างความคุ้นเคยให้กับเยาวชนกลุ่มตัวอย่าง กระตุ้นให้มีความกล้าแสดงออก เสริมสร้างความริเริ่มสร้างสรรค์
	๒. ศึกษาชุมชน ลงพื้นที่เพื่อสำรวจชุมชนในประเด็นที่น่าสนใจ รวมถึงการศึกษาชุมชนจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้

	๓. วางแผนดำเนินงาน ประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรม โดยออกปฏิบัติการทำงาน เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบ และสำเร็จตามเป้าหมายในแต่ละเดือน
	๔. ดำเนินกิจกรรม ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนที่กำหนด โดยมีการประเมินความสำเร็จของงานในแต่ละเดือนว่าสามารถดำเนินงานได้สำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่
	๕. สรุปและนำเสนอ สะท้อนคิดการดำเนินกิจกรรมตลอดโครงการเพื่อสะท้อนคุณลักษณะของเยาวชนพลเมือง รวมถึงจัดทำรูปเล่มสรุปโครงการ และหาโอกาสในการนำเสนอ และเผยแพร่ผลงาน

วิธีการเก็บข้อมูล

๑. การสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาข้อมูลประวัติของพื้นที่ และวิเคราะห์ผลของการสร้างทักษะเยาวชนพลเมือง
๒. แบบสังเกต โดยใช้สังเกตพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงการเป็นเยาวชนพลเมืองในแต่ละชั้น
๓. การใช้เครื่องมือศึกษาชุมชน เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์พื้นที่ ได้แก่
 - ๑) ประวัติศาสตร์ชุมชน
 - ๒) แผนที่เดินดิน

กรอบแนวคิด

ภาพที่ ๒ แผนผังโมเดลนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง NBL Citizenship Model

จากการศึกษาแนวคิดในการสร้างเยาวชนพลเมืองนั้น มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ความมีส่วนร่วม และมุ่งเน้นความเป็นธรรม โดยได้นำเอารูปแบบการสร้างเยาวชนที่เป็นพลเมืองของประเทศชาติเป็นแม่แบบในการดำเนินกิจกรรม และปรับกิจกรรมให้เข้ากับบริบทของชุมชน และการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) ดังนี้

(๑) การเตรียมความพร้อม เป็นการเตรียมทักษะและความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชน โดยนำกลุ่มเยาวชนฯ เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมสร้างทักษะประสบการณ์ และเติมเต็มองค์ความรู้ ทั้งนี้ ตัวเยาวชนเองจะต้องทำความเข้าใจ และฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้ที่มีทักษะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ทั้งต่อตนเอง และชุมชน

(๒) การเข้าใจบริบทชุมชน เป็นการสะท้อนทัศนคติและการรับรู้ของเยาวชนที่มีต่อสภาพความเป็นอยู่ของสังคมในปัจจุบันทั้ง 3 ระดับ คือ ตนเอง ท้องถิ่น และประเทศ ในการดำเนินการครั้งนี้ ได้มุ่งเป้าไปที่การเรียนรู้ และเข้าใจบริบทของชุมชนตนเอง คือ ชุมชนน้ำบ่อหลวง โดยมีการนำเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้ในการศึกษาชุมชน ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก แผนที่เดินดินประวัติศาสตร์ชุมชน

(๓) ความภาคภูมิใจที่มีต่อตนเอง ท้องถิ่นและประเทศ เป็นการระดมสมองของเยาวชน เพื่อแสดงออกถึงสิ่งที่เยาวชนรู้สึกภาคภูมิใจทั้งต่อตนเอง ท้องถิ่นและประเทศมีประเด็นอะไรบ้าง โดยได้ให้ผู้เรียนได้สำรวจชุมชนของตนเอง ว่ามีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ความเชื่ออะไรบ้างที่เป็นจุดเด่นของชุมชน จากนั้นจึงเลือกหัวข้อที่ต้องการศึกษามาตั้งประเด็นคำถามเพื่อให้ในการเรียนรู้ชุมชน กระบวนการศึกษาชุมชนนี้จะช่วยให้เยาวชนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ควบคู่ไปพร้อมกับการเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองที่เป็นส่วนหนึ่งในการร่วมศึกษาและพัฒนาชุมชน

(๔) ความคาดหวังต่ออนาคต และปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ เพื่อสะท้อนความฝัน ความเชื่อและทัศนคติ ที่มีต่อตนเอง ท้องถิ่นและประเทศ เป็นกระบวนการที่จะช่วยกระตุ้นให้เยาวชนได้ย้อนกลับมามองชุมชนของตนเอง ว่าหลังจากที่ได้ศึกษาชุมชนแล้ว ตนเองอยากพัฒนาชุมชนให้เป็นไปในรูปแบบใด แล้วหาปัจจัยที่จํานำชุมชนไปสู่ ความคาดหวังนั้น อย่างไรก็ตาม เยาวชนในโครงการนี้เป็นเยาวชนชั้นประถมศึกษา จึงมีการปรับเปลี่ยนระดับ คำถาม โดยให้เยาวชนร่วมกันตอบคำถามถึงความคาดหวังของโครงการนี้ที่จะมีผลต่อชุมชน และให้ผู้เรียนได้นำ กระบวนการนี้ไปต่อยอดในอนาคต

(๕) การสร้างเมือง/การพัฒนาเมืองร่วมกัน สะท้อนความคิดเห็นของเยาวชนผ่านการกำหนดนโยบาย การบริหารประเทศ ในกิจกรรมนี้ได้ปรับเปลี่ยนเป็นการชวนเยาวชนพูดคุยถึงสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในชุมชนของ ตนเอง โดยลองออกแบบนโยบายที่จะนำไปพัฒนาชุมชนของตนเอง

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์องค์ความรู้ ทักษะ ประสพการณ์ของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียน วัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัตน์) แล้ว ได้มีการมุ่งเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนใน ๓ กิจกรรมแรก คือ การเตรียมความพร้อม การเข้าใจบริบทชุมชน ความภาคภูมิใจ เพื่อให้เยาวชนกลุ่มนี้มีทักษะของการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในชุมชน ผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน และเรียบเรียงข้อมูลออกมาด้วยการจัดทำแผนที่พื้นที่ วัดน้ำบ่อหลวงวราราม และประวัติความเป็นมาของวัดน้ำบ่อหลวงวรารามในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ได้มีการ เสริมกิจกรรม ๒ กิจกรรมสุดท้ายเข้ามา คือ ความคาดหวังต่ออนาคต และการสร้างเมือง/การพัฒนาเมืองร่วมกัน เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานทางความคิดให้กลุ่มเยาวชนสามารถต่อยอดไปเป็นพลเมืองมุ่งเน้นความเป็นธรรมได้ ในอนาคต

ผลการดำเนินงาน

๑. เชิงปริมาณ

๑.๑ กลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ จำนวน ๕ คน ได้เรียนรู้และเกิดทักษะพลเมือง

๑.๒ นักเรียนโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัตน์) จำนวน ๑๒๑ คน ได้ศึกษาประวัติศาสตร์พื้นที่ วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) ผ่านแผนที่เดินดินและประวัติศาสตร์ชุมชน ที่กลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ จัดทำขึ้น

๑.๓ ผู้บริหาร คณะครู บุคลากรโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัตน์) จำนวน ๑๒ คน เกิดกระบวนการ เรียนรู้การดำเนินการเพื่อพัฒนาเยาวชนเมือง และศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนพร้อมกับการพัฒนาเยาวชนพลเมือง

๑.๔ ชาวบ้านชุมชนในตำบลน้ำบ่อหลวง จำนวน ๑๐ คน ร่วมให้ข้อมูลในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน

ภาพที่ ๓ แผนที่แสดงที่ตั้งของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม)

ภาพที่ ๔ เส้นเวลาแสดงการก่อตั้ง/สร้างหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม)

จากการพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับตัวผู้ร่วมโครงการ โดยมีการเปรียบเทียบพฤติกรรม ตั้งแต่ก่อนเข้าร่วมโครงการ ระหว่างการดำเนินโครงการ และผลที่เกิดขึ้นหลังเสร็จสิ้นโครงการ พบว่า กลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ ได้เรียนรู้ถึงการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น ตระหนัก และเริ่มปรับพฤติกรรม ของตนเองให้มีความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ทั้งการรับผิดชอบต่องานส่วนตัวของตนเอง ในขณะที่ต้อง แบ่งเวลามาทำกิจกรรมของโครงการ รวมถึงรับผิดชอบต่องานของโครงการได้เป็นอย่างดี ตรงต่อเวลา เคารพสิทธิ ของผู้อื่น ไม่เอาเปรียบเพื่อนเวลาทำงาน นอกจากการรับผิดชอบต่อตนเองแล้ว ยังพบว่ากลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ ให้ความร่วมมือในการศึกษาชุมชนอย่างเต็มที่ โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทั้งการใช้แบบสัมภาษณ์ และ แผนที่เดินดิน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นผู้ให้คำแนะนำ จากนั้นกลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ นำข้อมูลที่รวบรวมได้ มาเรียบเรียงเป็นแผนที่เดินดินของวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) นำไปสู่การออกแบบประวัติศาสตร์ชุมชน วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) และเกิดเป็นเส้นเวลาประวัติศาสตร์ ในกระบวนการนี้ พบว่าผู้เรียนได้นำทักษะทาง โปรแกรมคอมพิวเตอร์มาใช้ในการทำงานด้วยตนเอง เต็มที่ต่อการทำโครงการ และต้องการเผยแพร่ผลงานสู่ชุมชน ซึ่งสะท้อนทักษะของพลเมืองมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม ได้มีการสะท้อนคิดการทำกิจกรรมทั้งหมด และ ให้กลุ่มเยาวชนฯ ออกแบบนโยบายที่จะช่วยพัฒนาชุมชนน้ำบ่อหลวงเพื่อการต่อยอดโครงการในอนาคต พบว่า กลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ ยังต้องสะสมประสบการณ์ และเข้าใจบริบทของสังคมให้มากขึ้น จึงจะสามารถ ก้าวไปสู่การเป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมได้ นอกจากนี้จากการตรวจสอบงานสืบค้นอินเทอร์เน็ต

ของกลุ่มเยาวชนฯ พบว่ายังขาดการตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้อง และอ่านสารที่ศึกษาไม่ครบถ้วน ดังนั้นทักษะอีกหนึ่งประการที่ต้องเสริมสร้างให้กับกลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ คือ การเป็นพลเมืองที่รู้เท่าทันดิจิทัล (Digital Literacy)

อภิปรายผลการดำเนินงาน

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดน้ำบ่อหลวงวรารามทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ผลการดำเนินงาน พบว่า วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) เป็นวัดที่มีบ่อน้ำใหญ่และตั้งอยู่ในป่า โดยวัดแห่งนี้สร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๓๒๓ โดย “สุพรรณรังสี ปโคตเศรษฐี” พร้อมพุทธศาสนิกชนทั้งหลายร่วมกันสร้างขึ้น ต่อมาได้กลายเป็นวัดร้างเพราะสภาพบ้านเมืองที่เกิดจากภัยสงคราม จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ท่านครูบาเจ้าอินทจักร รัชชา (พระสุธรรมยานเถร) ได้เดินธุดงค์ปฏิบัติธรรมในเขตป่าที่ตั้งวัดน้ำบ่อหลวงนี้ ศรัทธาประชาชนจึงมาร่วมทำบุญ ตักบาตร แล้วนิมนต์ท่านจำพรรษา ณ วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) แห่งนี้ เวลาผ่านไป พื้นที่ของวัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) ถูกจัดสรรเพื่อใช้ในการก่อตั้งหน่วยงานต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ในอดีตได้มีการรวบรวมข้อมูลประวัติวัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) จากนักวิชาการและมีการตีพิมพ์เผยแพร่ กลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัตน์) จึงมุ่งเป้าไปที่การเผยแพร่ข้อมูลในยุคปัจจุบัน โดยจัดทำเส้นเวลาแสดงการก่อตั้งและสร้างหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม)

๒. เพื่อจัดทำแผนที่เดินดินสำหรับใช้ในการศึกษาประวัติพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) ยุคปัจจุบัน และจัดทำเส้นเวลาประวัติพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม)

ผลการดำเนินงาน พบว่า ในยุคปัจจุบันมีการจัดสรรพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม) เพื่อก่อตั้งหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต.น้ำบ่อหลวง โรงเรียนอนุบาล อบต.น้ำบ่อหลวง โรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง โรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวงวิทยาคม (ปัจจุบัน คือ โรงเรียนเทพศิรินทร์เชียงใหม่) สำนักงานกรมทางหลวงชนบทที่ ๑๐ (เชียงใหม่) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ฅาปนสถานวัดน้ำบ่อหลวง สหกรณ์การเกษตรน้ำบ่อหลวง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน กศน.ตำบลน้ำบ่อหลวง และสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่ ๑ (เชียงใหม่) นอกจากนี้ยังพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวงเคยมีสถานที่ทำการในบริเวณนี้มาก่อน ก่อนจะย้ายไปก่อสร้างในที่ใหม่ จากการศึกษาด้วยการเดินชุมชนครั้งนี้ทำให้ได้แผนที่แสดงที่ตั้งของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วราราม)

๓. เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับตัวผู้ร่วมโครงการ และขยายผลการทำกิจกรรมสู่โรงเรียนและชุมชนต่อไป

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) ได้เรียนรู้ถึงการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น ตระหนัก และเริ่มปรับพฤติกรรมของตนเองให้มีความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบทั้งการรับผิดชอบต่องานส่วนตัวของตนเอง รวมถึงรับผิดชอบต่องานของโครงการได้เป็นอย่างดี นอกจากการรับผิดชอบต่อตนเองแล้ว ยังพบว่ากลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ ให้ความร่วมมือในการศึกษาชุมชนอย่างเต็มที่ นำไปสู่การออกแบบประวัติศาสตร์ชุมชนวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) และเกิดเป็นเส้นเวลาประวัติศาสตร์ในกระบวนการนี้ พบว่า ผู้เรียนได้นำทักษะทางโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาใช้ในการทำงานด้วยตนเอง เต็มที่ต่อการทำโครงการและต้องการเผยแพร่ผลงานสู่ชุมชน ซึ่งสะท้อนทักษะของพลเมืองมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม กลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) ยังต้องสะสมประสบการณ์ และเข้าใจบริบทของสังคมให้มากขึ้นจึงจะสามารถก้าวไปสู่การเป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

๑. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเก็บข้อมูลชุมชนเข้ามามีบทบาทและสนับสนุนการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชน
๒. คนในชุมชนต้องเป็นแหล่งข้อมูลที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ผ่านประสบการณ์ของตนเองได้
๓. ควรเผยแพร่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ง่าย และเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชน

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

๑. ควรสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน เพื่อให้สามารถปรับแผนการดำเนินงาน หรือแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างทันท่วงที
๒. ควรสร้างเยาวชนพลเมืองฯ จากนักเรียนหลากหลายช่วงชั้น เพื่อให้สามารถถ่ายทอดประสบการณ์องค์ความรู้ และเกิดการสานต่อโครงการอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น
๓. ครูควรเข้าไปมีบทบาทในการกระตุ้นและติดตามการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ มากขึ้น เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ และแก้ไขข้อผิดพลาดได้ทันท่วงที
๔. ควรประสานความร่วมมือกับชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดการเข้าถึงข้อมูลที่มากกว่าเดิม

บรรณานุกรม

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (๒๕๔๕). *วิถีชุมชน คู่มือการเรียนรู้ที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก*. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- มูลนิธิการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไทย. (ม.ป.ป.). *แบบของพลเมือง (Kind of Citizen) ของ Joel Westheimer*.
<http://thaiciviceducation.org/th/แบบของพลเมือง-kind-of-citizen-ของ-joel-westheimer/>
- ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (๒๕๖๓). *การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างเยาวชนไทยให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ*. สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (๒๕๕๖). *วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) สมบัติวัด ศรัทธาวัด*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Bender, W.N. (2012). *Project-based learning: Differentiating instruction for the 21st century*, Corwin.

เกี้ยวซ่า : อาหารยูนนาน สู่บทกล่าวCHANแห่งอรุณไทย
Gyoza : A Yunnan Delicacy Echoing Through Arunythai

พิชญ์ ฝัสดี้, พิชัยยุทธ ยอดคำ, สิทธิชัย ชิงรัมย์, วิทวัฒน์ จรบุตรตะ,
จันทรวิมล แซ่หลี, พิมพิศา แซ่หย่าง, นภาลัย ดีนา และ สุวภัทร จงยัง
Phitchaya Patsadee, Pichaiyut Yodkham, Sitthichai Singram,
Witthawat Jonbootta, Chantarawimon Saelee, Pimpisa Saeyang,
Napalai Deena and Suwaphat Chongyang

โรงเรียนอรุณไทยวิทยาคม
Arunothai Wittayakom School

บทคัดย่อ

การดำเนินโครงการในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของชาติพันธุ์จื๋นยูนนานในหมู่บ้านอู๋โถ๋สำหรับเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์ รวมถึงเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองให้แก่แก่นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอู๋โถ๋ และขยายผลสู่นักเรียนภายในโรงเรียนตลอดจนบุคคลภายนอก โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอู๋โถ๋ โรงเรียนอู๋โถ๋วิทยาคม นักเรียน ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนอู๋โถ๋วิทยาคม และชาวบ้านภายในหมู่บ้านอู๋โถ๋ รวมจำนวนทั้งสิ้น ๑,๒๘๗ คน โดยมีเครื่องมือในการดำเนินงาน คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ข้อมูล และเครื่องมือศึกษาชุมชน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชนและระบบสุขภาพชุมชน โดยการดำเนินโครงการในครั้งนี้วิเคราะห์ผลการดำเนินงานจากข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการดำเนินโครงการพบว่า อู๋โถ๋ หรือ หมู่บ้านต้ากู่ตี้ เป็นหมู่บ้านในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ค่อนข้างสูง โดยชาติพันธุ์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดภายในหมู่บ้านอู๋โถ๋ คือ ชาติพันธุ์จื๋นยูนนานที่อพยพมาจากประเทศจีนภายหลังจากปฏิวัติที่เกิดขึ้นในประเทศจีนเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๙ การที่มีชาติพันธุ์จื๋นยูนนานเป็นประชากรหลักทำให้พื้นที่แห่งนี้เป็นชุมชนชาวจีนที่มีขนาดใหญ่สามารถรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์ได้อย่างเหนียวแน่น และนับเป็นหนึ่งในชุมชนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย เกี่ยวซ่าที่เป็นอาหารมงคลของชาติพันธุ์จื๋นยูนนาน และเป็นสัญลักษณ์การเฉลิมฉลองในเทศกาลตรุษจีนหรือวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวจะต้องช่วยกันจัดเตรียมวัตถุดิบ ช่วยกันทำ และรับประทานอาหารร่วมกัน แต่กระนั้นการบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมอาหารจื๋นยูนนานนั้นกลับไม่มีการจดบันทึกหรือรวบรวมข้อมูลที่เป็นหมวดหมู่ ส่งผลให้การรับรู้ของคนรุ่นใหม่อาจเลือนหายไปในอนาคต ขณะเดียวกันจากการดำเนินโครงการ พบว่า กลุ่มเยาวชนพลเมืองอู๋โถ๋ได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการพลิกฟื้นวัฒนธรรมอาหารให้กลับมามีชีวิต ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งในการนำวัฒนธรรมอาหารที่ใกล้สูญหายให้กลับมาเป็นที่รับรู้ของสาธารณชนในวงกว้าง และเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญเพื่อให้ผู้ที่ต้องการศึกษาได้เรียนรู้ และนำไปต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้านอู๋โถ๋ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความยั่งยืนในอนาคต และส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนพลเมืองอู๋โถ๋มีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการพัฒนาหมู่บ้านที่มีการรับฟังเสียงจากทุกกลุ่ม และผลักดันให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้านให้กลายเป็นหมู่บ้านที่น่าอยู่ ตลอดจนเกิดการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับคนทุกคนอย่างยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ: นวัตกรรมการสร้างเยาวชนพลเมือง, กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, ประวัติศาสตร์ชุมชน, ระบบสุขภาพชุมชน

Abstract

This study explores the culinary traditions of the Yunnan Chinese ethnic group residing in Arunyo Thai Village, located in Chiang Dao District, Chiang Mai Province, Thailand. Arunyo Thai, also known by its local name Dagu Di (大谷地), is a culturally diverse borderland settlement situated between Thailand and Myanmar. Among the various ethnic groups inhabiting the area, the Yunnan Chinese community, descendants of migrants who arrived following the Chinese Revolution in 1949, constitutes the largest and most culturally influential population. The village serves as a distinctive cultural enclave where traditional customs are actively preserved, particularly through food-related practices passed down across generations. Yunnan cuisine, particularly gyoza (dumplings), plays a pivotal role in reinforcing cultural identity within the community. Traditionally prepared and consumed during Chinese New Year celebrations, gyoza symbolizes unity, prosperity, and familial bonds. Despite its cultural importance, there is a lack of systematic documentation of the associated culinary knowledge and oral traditions, placing this intangible cultural heritage at risk of erosion. To address this challenge, the project adopted a participatory research model involving the Arunyo Thai Youth Citizen Group, with the aim of collecting, classifying, and disseminating local culinary knowledge. The research employed both qualitative and quantitative methodologies, utilizing tools such as structured observation, in-depth interviews, and community-based learning frameworks, including community history and community health systems analysis. A total of 1,287 individuals participated in the project, comprising students from Arunyo Thai Wittayakom School, educators, local administrative personnel, and village residents.

The findings underscore the significance of revitalizing Yunnan food culture, especially the preparation of gyoza, not only in strengthening communal identity but also in promoting youth civic engagement. The project successfully fostered community participation, increased awareness of cultural heritage, and generated a foundational knowledge base for future academic research, cultural tourism initiatives, and sustainable local development. Overall, the study demonstrates the potential of youth-led cultural preservation efforts to sustain intangible heritage and contribute to inclusive and resilient community development.

Keywords: Innovations in Youth Civic Development, Community- Based Learning Processes, Community History , Community Health Systems

บทนำ

หมู่บ้านอู๋โถ้ย เป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งในตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีประชากรกลุ่มหลักเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชาวจีนยูนนานมากที่สุดในประเทศไทย หมู่บ้านอู๋โถ้ยเกิดขึ้นจากการอพยพของชาวจีนคณะชาติที่อพยพออกจากประเทศจีนในช่วงสงครามกลางเมืองระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๐๐ ภายใต้การนำของนายพลหลี เทวินฮ่วน หรือนายชัย ชัยศิริ อดีตผู้นำกองพันที่ ๙๓ ได้เป็นผู้นำในการอพยพชาวจีนยูนนานหรือชาวจีนอพยพในขณะนั้นเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่าง ๆ บริเวณชายแดนของประเทศไทยและเมียนมาร์ ตั้งแต่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน โดยหนึ่งในนั้น คือ การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จนกลายเป็นหมู่บ้านอู๋โถ้ยในที่สุด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พื้นที่แห่งนี้เป็นชุมชนชาวจีนที่มีขนาดใหญ่ที่สามารถรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์ได้อย่างเหนียวแน่น และเป็นเอกลักษณ์ที่สุดอีกแห่งหนึ่งในประเทศไทย โดยเมื่อเรียงตามปฏิทินชุมชนอู๋โถ้ยตลอดทั้งปีจะมีวันสำคัญที่เป็นเทศกาลและประเพณีต่าง ๆ ของชาติพันธุ์จีนที่ชาวอู๋โถ้ยยังคงสืบสานอยู่ ๖ เทศกาล ได้แก่ เทศกาลวันตรุษจีนหรือวันขึ้นปีใหม่ เทศกาลเซ็งเม้ง เทศกาลไหว้ขงจื๊อ เทศกาลสารทจีน เทศกาลไหว้พระจันทร์ และเทศกาลถือศีลกินเจ ในแต่ละเทศกาลทั้งหมดนี้จะมีอาหารประจำเทศกาลร่วมด้วยโดยมีการแบ่งและสอดแทรกไปด้วยความหมายทางวัฒนธรรมในตัวของอาหารทั้งวัตถุดิบและกรรมวิธีการทำ โดยเฉพาะก๊วยซ่าที่เป็นอาหารมงคลของชาติพันธุ์จีนยูนนานและเป็นสัญลักษณ์การเฉลิมฉลองในเทศกาลตรุษจีนหรือวันขึ้นปีใหม่ในแต่ละครอบครัวต้องอยู่รับประทานอาหารร่วมกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หมู่บ้านอู๋โถ้ยมีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเองที่มีความโดดเด่นที่ยังคงถูกเก็บรักษาไว้อย่างยาวนาน แต่กระนั้นการบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะวัฒนธรรมอาหารจีนยูนนานนั้นกลับไม่มีการจดบันทึกหรือการรวบรวมข้อมูลที่เป็นหมวดหมู่ส่งผลให้การรับรู้ของคนรุ่นใหม่อาจเลือนหายไปในอนาคต

ด้วยเหตุนี้ กลุ่มเยาวชนพลเมืองอู๋โถ้ยจึงต้องการที่จะศึกษา รวบรวม และจัดหมวดหมู่ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมอาหารที่มีเอกลักษณ์ของหมู่บ้านอู๋โถ้ยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลไว้สำหรับเป็นวิทยาทานให้แก่ผู้ที่ต้องการศึกษาเพื่อใช้ในการศึกษา ต่อยอด วิจัย และนำไปใช้ในการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหมู่บ้านอู๋โถ้ยในอนาคต ทั้งยังช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นที่สอดแทรกประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านอู๋โถ้ยให้เป็นที่รับรู้ของชาวบ้านเพื่อส่งเสริมความสำนึกรักความเป็นท้องถิ่น นอกจากนี้การดำเนินโครงการในครั้งนี่ยังมุ่งเน้นที่จะปลูกฝังคุณลักษณะพลเมืองมีส่วนร่วมให้กับนักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอู๋โถ้ยในฐานะกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้านให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพลิกฟื้นวัฒนธรรมอาหารให้กลับมามีชีวิตตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งในการนำวัฒนธรรมอาหารที่ใกล้สูญหายไปให้กลับมาเป็นที่รับรู้ของสาธารณชนในหมู่บ้านและกลายเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญเพื่อให้ผู้ที่ต้องการศึกษาได้เรียนรู้และนำไปต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้านอู๋โถ้ยให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความยั่งยืนในอนาคตและส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนพลเมืองอู๋โถ้ยเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการพัฒนาหมู่บ้านที่มีการรับฟังเสียงจากทุกกลุ่มและผลักดันให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้านให้กลายเป็นหมู่บ้านที่น่าอยู่และเกิดการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับคนทุกคนอย่างยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของชาติพันธุ์จีนยูนนานในหมู่บ้านอรุณทัยสำหรับเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์
๒. เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองให้แก่แก่นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุณทัยและขยายผลสู่นักเรียนภายในโรงเรียนตลอดจนบุคคลภายนอก

วิธีดำเนินการ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การดำเนินโครงการในครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลด้านวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของชาติพันธุ์จีนยูนนานในหมู่บ้านอรุณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการอนุรักษ์ไว้ซึ่งองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในอนาคต

กลุ่มเป้าหมาย

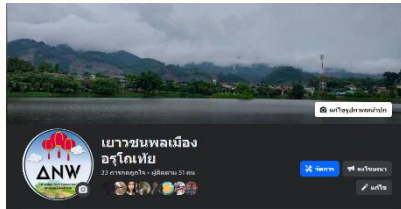
ประชากรในการดำเนินโครงการในครั้งนี้ ประกอบด้วย นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุณทัย โรงเรียนอรุณทัยวิทยาคม นักเรียนโรงเรียนอรุณทัยวิทยาคม ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนอรุณทัยวิทยาคม และชาวบ้านภายในหมู่บ้านอรุณทัย จำนวน ๑,๒๘๗ คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินงานครั้งนี้ได้ประยุกต์การทำงานที่อ้างอิงมาจากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อมุ่งสร้างคุณลักษณะความเป็นเยาวชนพลเมืองให้กับนักเรียนผู้ดำเนินโครงการผ่านการทำกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยได้กำหนดเครื่องมือในการวัดผลการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมและจับต้องได้ ซึ่งสามารถอธิบายผลการดำเนินงานได้ ดังรูป

วิธีการดำเนินงาน	การดำเนินงาน	กิจกรรม	เครื่องมือ
การสร้างประสบการณ์เรียนรู้		การสร้างความรู้และทักษะที่จำเป็นให้กับกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุณทัย เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันภายในกลุ่มเพื่อกำหนดหัวข้อในการดำเนินโครงการ	
การสะท้อน/ทบทวนความรู้		การลงพื้นที่ภายในชุมชนเพื่อหาข้อมูลตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ผ่านการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือการหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือชุมชน คือ ประวัติศาสตร์ชุมชนและปฏิทินชุมชนเป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินงาน	- แบบบันทึกข้อมูล - แบบสัมภาษณ์

วิธีการดำเนินงาน	การดำเนินงาน	กิจกรรม	เครื่องมือ
การสรุปองค์ความรู้		การนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่แต่ละแห่ง มาเปรียบเทียบกับฐานข้อมูลที่มีอยู่เดิม เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากที่สุด	- Timeline ประวัติศาสตร์ชุมชน - ปฏิทินชุมชน
การประยุกต์ใช้ความรู้		นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่มาเรียบเรียงและเผยแพร่ให้ผู้สนใจผ่านช่องทางออนไลน์	- เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์ - แบบประเมินการทำกิจกรรม
		จัดกิจกรรมสะท้อนคิดหลังการดำเนินโครงการ	

วิธีการเก็บข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ได้ใช้การสัมภาษณ์ข้อมูลจากชาวบ้านในหมู่บ้านอรุณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการบันทึกในการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมาเรียบเรียงข้อมูลตามลำดับเหตุการณ์

กรอบแนวคิด

การดำเนินงานในครั้งนี้อาศัยรูปแบบการดำเนินกิจกรรมซึ่งอ้างอิงจากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานและแนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนกลุ่มเขาวงกตเมืองอรุณทัยเกิดคุณลักษณะเขาวงกตเมืองทั้ง ๓ รูปแบบ ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งขั้นตอนการดำเนินออกเป็น ๕ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ สร้างสรรค์ความรู้

การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับการลงพื้นที่ภายในชุมชนให้กับนักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุณทัย เพื่อให้นักเรียนเกิดความพร้อมและมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการศึกษาในพื้นที่ ผ่านการประชุมร่วมกันภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะเบื้องต้นให้กับนักเรียนตลอดจนร่วมกันกำหนดหัวข้อที่นักเรียนต้องการดำเนินโครงการในครั้งนี้ผ่านการวางแผนร่วมกันจากการประชุม

ระยะที่ ๒ มุ่งสู่ชุมชน

การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้กลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุณทัยเป็นการนำความรู้จากระยะที่ ๑ ไปใช้ในการปฏิบัติจริงในชุมชนผ่านการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือการหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น หนังสือ บันทึกการเดินทาง นิทาน เพลง ผ่านการใช้เครื่องมือในการศึกษาชุมชน คือ ประวัติศาสตร์ชุมชนและระบบสุขภาพ เพื่อให้นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุณทัยได้ใช้ความรู้จากประสบการณ์ในห้องเรียนสู่การลงมือปฏิบัติจริงเพื่อนำไปสู่การได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการจากการดำเนินโครงการ

ระยะที่ ๓ นำผลวิเคราะห์

กระบวนการสะท้อนข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ในแต่ละแหล่งมารวบรวมเข้าด้วยกันเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากแต่ละแหล่งข้อมูลมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและสร้างการรับรู้ข้อมูลให้กับนักเรียน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่และเปรียบเทียบกับข้อมูลที่เกิดขึ้นเพื่อสกัดเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการนำไปเผยแพร่ในแหล่งช่องทางประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ

ระยะที่ ๔ เพาะพันธุ์ข้อมูล

การนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาเรียบเรียงประเด็นและทดลองทำปรับปรุงและสะท้อนคิดแปลผลออกมาเป็นข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อนำไปออกแบบเป็นชุดข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ และนำเสนอต่อผู้ที่สนใจได้ศึกษาและใช้ประโยชน์จากข้อมูลในการศึกษาและวิจัยเพื่อเกิดการสร้างประโยชน์ต่อชุมชนในอนาคต

ระยะที่ ๕ ปรับจนสะท้อนคิด

การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการสะท้อนคิดจากการทำกิจกรรมว่าเกิดคุณลักษณะหรือเกิดค่านิยมใดบ้างต่อตัวนักเรียนและชุมชนภายหลังจากการดำเนินโครงการ รวมถึงการส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันกำหนดแนวทางในการนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่จะเป็นจุดหมายสำคัญต่อการพัฒนาหมู่บ้านอย่างยั่งยืนในอนาคต

ภาพที่ ๑ แสดงขั้นตอนการดำเนินงานที่ประยุกต์จากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และแนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนที่สอดคล้องกับคุณลักษณะเยาวชนพลเมือง

ผลการดำเนินงาน

การศึกษาเรื่อง เกี้ยวซ่า : อาหารยูนนาน สู่บทกล่าวขานแห่งอู๋โถ่ ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ข้อมูลจากชาวบ้านในหมู่บ้านอู๋โถ่ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

๑. หมู่บ้านอู๋โถ่ตั้งอยู่ในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบระหว่างชายแดนประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์ อู๋โถ่เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นพื้นที่ชายแดนจึงทำให้ผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติ ผสมผสานเข้ามาค้าขายและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้พื้นที่แห่งนี้เปรียบเสมือนพื้นที่แห่งการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนของวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ชาติพันธุ์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดภายในหมู่บ้านอู๋โถ่ คือ ชาติพันธุ์จีนยูนนาน ที่อพยพมาจากประเทศจีนหลังจากปฏิวัติที่เกิดขึ้นในประเทศจีนเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๙ ด้วยชาติพันธุ์จีนยูนนานเป็นประชากรหลักจึงทำให้พื้นที่แห่งนี้เป็นชุมชนชาวจีนที่มีขนาดใหญ่สามารถรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์ได้อย่างเหนียวแน่น และมีเอกลักษณ์โดดเด่นในประเทศไทย

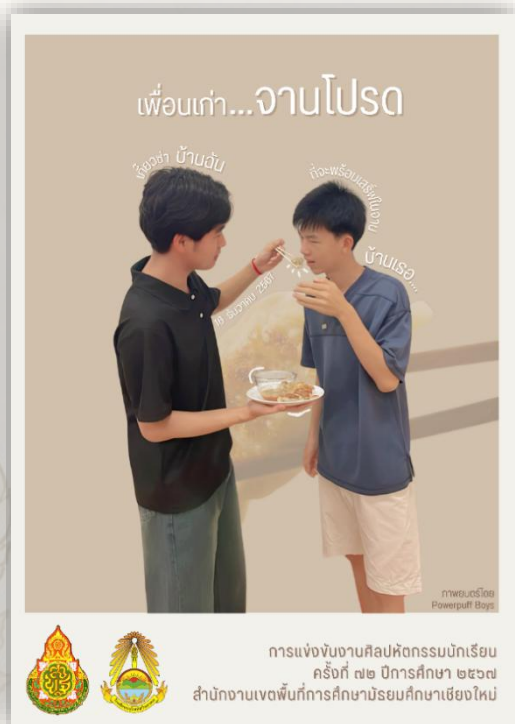
ภาพที่ ๒ แสดงการตั้งถิ่นฐานของทหารจีนคณะชาติกองพันที่ ๓
ขณะตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนประเทศไทย – เมียนมาร์

๒. ตามปฏิทินชุมชนอู๋โถ่ตลอดทั้งปีจะมีวันสำคัญที่เป็นเทศกาลและประเพณีต่าง ๆ ของชาติพันธุ์จีนที่ชาวอู๋โถ่ยังคงสืบสานอยู่จำนวน ๖ เทศกาล ได้แก่ เทศกาลวันตรุษจีนหรือวันขึ้นปีใหม่ เทศกาลเซ็งเม้ง เทศกาลไหว้ขนมบัวจ่าง เทศกาลสารทจีน เทศกาลไหว้พระจันทร์ และเทศกาลถือศีลกินเจ ในแต่ละเทศกาลจะมีอาหารประจำเทศกาลร่วมด้วย ซึ่งมีการแฝงและสอดแทรกไปด้วยความหมายทางวัฒนธรรมในตัวของอาหารทั้งวัตถุดิบและกรรมวิธีการทำ โดยเฉพาะเกี้ยวซ่าที่เป็นอาหารมงคลของชาติพันธุ์จีนยูนนานและเป็นสัญลักษณ์การเฉลิมฉลองในเทศกาลตรุษจีนหรือวันขึ้นปีใหม่ในแต่ละครอบครัวต้องอยู่รับประทานอาหารร่วมกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หมู่บ้านอู๋โถ่มีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเองที่มีความโดดเด่นที่ยังคงถูกเก็บรักษาไว้อย่างยาวนาน

ภาพที่ ๓ ปฏิทินชุมชน (เทศกาลและประเพณี)

๓. นักเรียนกลุ่มเยาวชนชนพลเมืองอู๋โนทัยในฐานะกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้านให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพลิกฟื้นวัฒนธรรมอาหารให้กลับมามีชีวิตตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งในการนำวัฒนธรรมอาหารที่ใกล้สูญหายให้กลับมาเป็นที่รับรู้ของสาธารณชนในหมู่กว้างและกลายเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญเพื่อให้ผู้ที่ต้องการศึกษาได้เรียนรู้และนำไปต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้านอู๋โนทัยให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความยั่งยืนในอนาคต

ภาพที่ ๔ ภาพยนตร์สั้น : อาหารบ้านฉัน...ในจวนบ้านเธอ
เรื่อง เพื่อนเก่า จวนโปรด

สรุปผลการดำเนินงาน

จากการศึกษาและดำเนินโครงการในช่วงเวลาที่ผ่านมา สามารถอธิบายผลการดำเนินงานตามนวัตกรรม การสร้างเยาวชนพลเมืองในพื้นที่หมู่บ้านอรุณทัย ซึ่งอธิบายผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการได้ ดังนี้

เชิงปริมาณ

๑) กลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุณทัย จำนวน ๗ คน ได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมผ่านการลงพื้นที่ภายใน หมู่บ้านและเกิดคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองในระหว่างการทำกิจกรรม

๒) นักเรียนโรงเรียนอรุณทัยวิทยาคม จำนวน ๑,๑๓๔ คน ได้ศึกษาและเรียนรู้วัฒนธรรมอาหาร ท้องถิ่นของหมู่บ้านอรุณทัยผ่านเว็บไซต์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นและระบบสุขภาพของหมู่บ้านอรุณทัย ที่กลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุณทัยได้จัดทำขึ้น เกิดการทำความเข้าใจที่มาของอาหารและประวัติศาสตร์อาหาร ที่แฝงไปด้วยวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์

๓) ผู้บริหาร คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนอรุณทัยวิทยาคม จำนวน ๕๔ คน ได้ร่วมศึกษาและเรียนรู้ประวัติศาสตร์อาหาร และระบบสุขภาพของหมู่บ้านอรุณทัยควบคู่ไปกับเกิดกระบวนการ เรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองให้กับนักเรียนภายในโรงเรียนอรุณทัยวิทยาคม

๔) ชาวบ้านในหมู่บ้านอรุณทัย จำนวน ๖๐ คน ได้ร่วมแลกเปลี่ยนและให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กับประวัติศาสตร์อาหารของหมู่บ้านอรุณทัยให้กับกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุณทัยเพื่อนำไปใช้ในการดำเนิน โครงการและต่อยอดสู่การจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูลที่ประโยชน์ในอนาคต

เชิงคุณภาพ

นักเรียน

จากการดำเนินโครงการในครั้งนี้ พบว่า นักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุณทัยเกิดคุณลักษณะเยาวชน พลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เกิดการเรียนรู้ในระหว่างการทำกิจกรรมและได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ของตนเองในระหว่างการทำกิจกรรมที่สามารถพัฒนาพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องพัฒนาตนเองให้เกิด คุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์อาหาร ของชุมชนที่ใกล้สูญหายให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง นอกจากนี้การทำโครงการในครั้งนี้ได้ส่งเสริมให้นักเรียน ได้ใช้ทักษะที่หลากหลายด้าน อาทิ ทักษะการใช้ทักษะคอมพิวเตอร์ในการออกแบบเว็บไซต์สำหรับเผยแพร่ข้อมูล ทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน ทักษะการลงพื้นที่และการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยน ข้อมูลกับชาวบ้านในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการดำเนินโครงการและช่วยให้นักเรียนมีความรู้ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในมิติต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งยังช่วยเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีให้กับนักเรียนและคนในชุมชน เพิ่มมากยิ่งขึ้น

ครู

จากการดำเนินโครงการในครั้งนี้ พบว่า คณะครูเกิดการฝึกฝนทักษะและกระบวนการการจัดการเรียนรู้ในหลากหลายด้านเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองให้กับนักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองอรุณทัยและนักเรียนคนอื่น ๆ ในโรงเรียนอรุณทัยวิทยาคมให้มีคุณลักษณะเยาวชนพลเมืองที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ขณะเดียวกันในระหว่างการดำเนินโครงการครูได้ให้คำแนะนำนักเรียนในระหว่างการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นพร้อม ๆ กับการเรียนรู้วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านอรุณทัยพร้อมกับนักเรียนควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองดีในฐานะพลโลกควบคู่กันไปด้วย

ชุมชน

จากการดำเนินโครงการในครั้งนี้ช่วยสร้างฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมอาหารและวิถีชีวิตของหมู่บ้านอรุณทัยให้เป็นหมวดหมู่มากยิ่งขึ้น พร้อมกับการออกแบบสูตรอาหารให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันการออกแบบเส้นทางศึกษาวัฒนธรรมอาหารและปฏิทินชุมชนที่สามารถนำไปต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านภายในหมู่บ้านอรุณทัยได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผลการดำเนินงาน

การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เกี้ยวซ่า : อาหารยูนนาน สู่บทกล่าวขานแห่งอรุณทัย โดยประยุกต์ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน และแนวคิดการศึกษาความหมายเชิงวัฒนธรรมจากอาหารเป็นฐานคิดในการดำเนินงาน พบว่า กลุ่มนักเรียนเยาวชนพลเมืองอรุณทัยมีพัฒนาการการด้านคุณลักษณะความเป็นพลเมืองสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน เมื่อเทียบกับพฤติกรรมก่อนเข้าร่วมโครงการ ซึ่งวัดได้จากการที่นักเรียนได้มีการปรับรูปแบบวิถีคิดและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณลักษณะพลเมืองที่มีความรับผิดชอบผ่านการรับผิดชอบต่อภาระงานของตนเองที่ได้รับมอบหมายและการมีจิตอาสาในลงมือทำโครงการที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมในมิติต่าง ๆ ที่มีความยั่งยืนในอนาคต กล่าวได้ว่า การดำเนินงานในครั้งนี้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านเรื่องเล่า และร่วมกันออกแบบกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Dewey (1938) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างมีความหมายเมื่อผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทจริง และสอดคล้องกับการศึกษาของ Kolb (1984) ที่กล่าวว่า หลังการปฏิบัติกิจกรรมแล้วผู้เรียนมีพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ มีการปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมรวมถึงทัศนคติ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

“เกี้ยวซ่า : อาหารยูนนาน สู่บทกล่าวขานแห่งอรุณทัย” มิได้เป็นเพียงการศึกษาที่มาของอาหารเท่านั้น แต่ยังเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวยูนนาน ด้วยการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสและการรวบรวมเรื่องเล่าของชุมชน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการสร้างความหมายทางประวัติศาสตร์ร่วมกันระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ เกิดการเชื่อมโยง อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต ซึ่งกลุ่มนักเรียนเยาวชนพลเมืองอรุณทัย มิได้เป็นเพียงผู้รับฟังเรื่องเล่า หากแต่เป็นผู้ตีความ สังเคราะห์ และถ่ายทอดเรื่องสู่สาธารณชนผ่านภาพยนตร์สั้น “อาหารบ้านฉัน...ในจานบ้านเธอ เรื่อง เพื่อเก่า จานโปรด ซึ่งจะนำไปสู่ภาคภูมิใจในรากเหง้าและตระหนักในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เพราะประวัติศาสตร์ชุมชนมุ่งเน้นการให้คุณค่ากับความทรงจำ

ของคนในชุมชน สอดคล้องกับ Nora (1989) ที่กล่าวว่า ความทรงจำและพื้นที่ทางวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน

จากการที่อาหารมิได้เป็นเพียงการบริโภคเท่านั้น แต่เป็น “สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม” ที่สะท้อนอัตลักษณ์ ความทรงจำ และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จึงทำให้ “เกี้ยวซ่า : อาหารยูนนาน สืบทล่าวานแห่งอรุณทัย” เป็นมากกว่าอาหารจานหนึ่ง ดังนั้น การที่กลุ่มนักเรียนเยาวชนพลเมืองอรุณทัย ได้นำเสนอเรื่องเล่าผ่านการดำเนินกิจกรรม จึงทำให้เกิดความเข้าใจในเชิงลึกถึงความหมายของอาหารในฐานะทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยววิถีชุมชนได้ในอนาคต สอดคล้องกับแนวคิด Bourdieu (1984) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมสามารถแปรเปลี่ยนเป็นพลังทางเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ นักเรียนยังให้ความสำคัญต่อการทำกิจกรรมและการทำโครงการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนได้เกิดคุณลักษณะพลเมืองมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนต่อส่วนรวม ตลอดจนช่วยให้นักเรียนมองเห็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเพื่อนำไปสู่การประจักษ์ร่วมกันเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาสังคมในมิติต่าง ๆ ให้เกิดการขับเคลื่อนชุมชนให้รอบด้านและนำไปสู่การต่อยอดโครงการอื่น ๆ ที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอันสะท้อนให้เห็นถึงการมีคุณลักษณะพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมภายในตัวของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

- ๑) ควรเผยแพร่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น เพื่อช่วยเผยแพร่ข้อมูลทางวัฒนธรรมอาหารของหมู่บ้านอรุณทัยให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอกมากยิ่งขึ้น
- ๒) ควรนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการออกแบบในรูปแบบอินโฟกราฟิก (Infographic) เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลทางวัฒนธรรมอาหารของหมู่บ้านอรุณทัยผ่านช่องทางประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมอาหารได้รับการเผยแพร่และเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น
- ๓) ควรหาข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือหาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือ ครบถ้วน และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลวัฒนธรรมอาหารมีความน่าเชื่อถือ และเกิดการรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

- ๑) ควรมีการประสานงานกับผู้นำชุมชน และนักปราชญ์ในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน ซึ่งช่วยให้การทำงานเกิดความราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- ๒) การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลด้านวัฒนธรรมอาหารควรเพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายเพื่อให้บุคคลภายนอกสามารถเข้าถึงและเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น
- ๓) ควรนำข้อมูลด้านวัฒนธรรมอาหารมาออกแบบเป็นสื่อหรือเกมในรูปแบบต่าง ๆ ที่สามารถนำไปใช้กับกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนและวัฒนธรรมด้านอาหารของหมู่บ้านอรุโณทัยไปพร้อมกับการทำกิจกรรมในห้องเรียน

บรรณานุกรม

- โกมาตร จิ่งเสถียรทรัพย์. (2555). วิถีชุมชน คู่มือการเรียนรู้ที่ทำงานชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- โกว๋ โฉว่ หลิ่ง. (2558). ประวัติย่อกองกำลังต่อต้านคอมมิวนิสต์ยูนนานของก๊กมินตั๋ง บริเวณชายแดนจีน-เมียนมา-ไทย *中緬泰邊境 國民黨雲南反共坑俄遊擊隊簡史* [ประวัติย่อกองกำลังกองโจรต่อต้านคอมมิวนิสต์ยูนนานของก๊กมินตั๋ง บริเวณชายแดนจีน-เมียนมา-ไทย]. มปป.
- เจียง ถิ หั่ง. (2562). เทศกาลสำคัญของชาวจีนยูนนานที่หมู่บ้านอรุโณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ต้วน จื้อลี่ และ ชีร์โชติ เกิดแก้ว. (2563). วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนยูนนานในหมู่บ้านอรุโณทัย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง) มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ].
- มูลนิธิการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไทย. (ม.ป.ป.). แบบของพลเมือง (KIND OF CITIZEN) ของ JOEL WESTHEIMER. <http://thaiciviceducation.org/th/แบบของพลเมือง-kindof-citizen-ของ-joel-westheimer/>
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. Macmillan.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice-Hall.

Ghosts world : สร้างสรรค์บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองฮอด

Ghosts World : Creating a Board Game to Promote
Local Cultural Learning in Hod District

ยุวรัตน์ ไชยวรรณ, สิริรักษ์ ปิงวัง, เสาวภาคย์ ปานา, ณัฐพล สิทธิไกรฤกษ์,
ชนกันต์ คำห้ำ, ณัฏฐณิชา วงศ์เสน, ปิยวัฒน์ ศิริวรรณ, กิตติยา จตุวโนทยาน
และ รัตนชนก สำราญศรี

Yuwarat Chaiwan, Sirirak Pingwang, Saowaphak Pana,
Nattahpol Sitthikairoek, Chanakan Khamla, Nattanicha Wongse,
Piyawat Siriwan, Kittiya Jatuwanothayan and Rattanachanok Samransri

โรงเรียนฮอดพิทยาคม
Hotpittayakom School

บทคัดย่อ

โครงการ "Ghosts world : สร้างสรรค์บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองฮอด" เป็นโครงการพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างเยาวชนพลเมือง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) พัฒนานวัตกรรมเกมการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และ ๒) เสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นเยาวชนพลเมืองโลกผ่านการปลูกฝังอัตลักษณ์และการเคารพความหลากหลายในชุมชน โครงการนี้เกิดขึ้นจากความตระหนักถึงปัญหาการเลือนหายของวัฒนธรรมประเพณีการเลี้ยงผีของกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายในอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ การดำเนินงานใช้แนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning) และกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) จำนวน ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การทำความเข้าใจปัญหา ๒) การกำหนดปัญหา ๓) การหาแนวทางแก้ไข ๔) การสร้างต้นแบบ และ ๕) การทดสอบ ผลลัพธ์ คือ การสร้างสรรค์ “Ghosts World” บอร์ดเกมที่บูรณาการความเชื่อ แนวปฏิบัติ และคุณค่าของประเพณีการเลี้ยงผีของ ๔ ชาติพันธุ์หลักในพื้นที่ ได้แก่ พื้นเมือง ลัวะ กะเหรี่ยง และม้ง ผลการดำเนินงานพบว่า นักเรียนสามารถพัฒนานวัตกรรมที่ใช้เผยแพร่วัฒนธรรมได้สำเร็จ และผลการประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลกใน ๓ ด้านหลัก ได้แก่ ๑) ความรอบรู้ที่จะเข้าใจอย่างมีวิจารณญาณ ๒) การเชื่อมโยงทางสังคมและการเคารพในความหลากหลาย และ ๓) ความรับผิดชอบอย่างมีคุณธรรมและการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับดีเยี่ยม โครงการนี้จึงเป็นต้นแบบของการประยุกต์ใช้เครื่องมือสมัยใหม่เพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและพัฒนาเยาวชนไปพร้อมกัน

คำสำคัญ: บอร์ดเกม, วัฒนธรรมท้องถิ่น, อำเภอฮอด, การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

Abstract

This project is an innovation development initiative designed to foster youth as global citizens. The objectives were to : 1) Develop innovative methods for disseminating and preserving local arts and culture, 2) Cultivate global citizenship qualities in young people through the promotion of local identity and respect for community diversity. The project stems from concerns about the decline of ancestral spirit-worship traditions among diverse ethnic groups in Hod District, Chiang Mai Province. The implementation adopts a Community- Based Learning approach combined with the Design Thinking process, consisting of five stages: Empathizing with the problem, Defining the problem, Ideating solutions, Prototyping, and Testing. The outcome is the creation of “Ghosts World”, a board game that integrates the beliefs, practices, and values of ancestral spirit rituals from four major ethnic groups in the area: Tai Yuan (local people), Lawa, Karen, and Hmong. The results show that students successfully developed an innovation for cultural dissemination. Furthermore, the evaluation of global citizenship qualities demonstrated excellent levels in three core aspects: 1) Critical understanding, 2) Social connectedness and respect for diversity, and 3) Ethical responsibility and participation. Therefore, this project serves as a model for applying modern tools to simultaneously preserve cultural heritage and develop youth.

Keywords: Board game, Local culture, Hod District, Community-Based Learning

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์วัฒนธรรมท้องถิ่นทั่วโลกกำลังเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ส่งผลให้มรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของชุมชนค่อย ๆ เลือนหายไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์สูง ประกอบด้วย ชาวพื้นเมือง ลัวะ กะเหรี่ยง และม้ง ในอำเภอฮอด มีประเพณี “การเลี้ยงผี” ถือเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง ซึ่งไม่เพียงสะท้อนความเชื่อทางจิตวิญญาณ แต่ยังเป็นกลไกเชื่อมโยงคนในครอบครัวและชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และสืบทอดจารีตประเพณีที่ดีงาม

ทว่าปัจจุบันเยาวชนรุ่นใหม่ในพื้นที่อำเภอฮอดกลับมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีดังกล่าวลดน้อยลง จากการจัดโครงการค่ายเยาวชนนักประวัติศาสตร์ โดยกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนฮอดพิทยาคม ร่วมกับกลุ่มเยาวชนพลเมืองฮอด ได้จัดประกายให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น และพบว่าประเพณีการเลี้ยงผีนี้กำลังเสื่อมถอยลง

ด้วยเหตุนี้ โครงการ "Ghost world: สร้างสรรค์บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองฮอด" จึงถูกริเริ่มขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนานวัตกรรมในรูปแบบของบอร์ดเกม ซึ่งเป็นสื่อการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่สนุกสนานและเข้าถึงง่ายสำหรับเยาวชน เพื่อเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีการเลี้ยงผี ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลก ให้แก่เยาวชนผ่านการเรียนรู้และเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนพัฒนานวัตกรรมการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น
๒. เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นเยาวชนพลเมืองโลก ผ่านการปลูกฝังอัตลักษณ์และการเคารพความหลากหลายในชุมชน

วิธีดำเนินการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

โครงการ "Ghosts world: สร้างสรรค์บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองฮอด" เป็นการศึกษาโดยมุ่งเน้นการศึกษาและนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างสรรค์นวัตกรรมการบอร์ดเกม ครอบคลุมเนื้อหาทางวัฒนธรรมประเพณีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของ ๔ ชชาติพันธุ์หลักในพื้นที่อำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่ ในมิติแนวคิดและความเชื่อ แนวปฏิบัติและพิธีกรรม เครื่องเซ่นไหว้และวัตถุบูชา ข้อห้ามและจารีต และคุณค่าและเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มนักเรียนเยาวชนพลเมืองฮอด โรงเรียนฮอดพิทยาคม จำนวน ๒๐ คน

หลักการและแนวคิด

โครงการ Ghosts world: สร้างสรรค์บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองฮอด นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง โรงเรียนฮอดพิทยาคม เกี่ยวข้องกับหลักการและแนวคิดที่หลากหลาย ดังนี้

๑) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning) มีพื้นฐานมาจากทฤษฎี คอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ซึ่งเห็นว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนสร้างความรู้ ด้วยตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติ (Active Process) โดยเชื่อมโยงข้อมูลและประสบการณ์ใหม่เข้ากับความรู้และ ประสบการณ์เดิม เพื่อสร้างความหมายและองค์ความรู้ใหม่ของตนเอง ทั้งนี้ ประสบการณ์เดิมมีบทบาทสำคัญ ต่อการเรียนรู้และการสร้างแนวคิดใหม่ กระบวนการเรียนรู้จึงเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ และ ร่วมมือกันแก้ปัญหา โดยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ ๕ ประการ ดังนี้

๑.๑) สถานการณ์ปัญหา (Problem Based) มาจากพื้นฐานของ Cognitive Constructivism ของ เพียเจต์ (Piaget) ที่เชื่อว่า หากผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญา หรือที่เรียกว่า เกิดการ เสียสมดุลทางปัญญา ผู้เรียนต้องพยายามปรับโครงสร้างทางปัญญาหรือสกีมา (Schema) ให้เข้าสู่ภาวะสมดุล โดยการดูดซึม หรือการปรับโครงสร้างทางปัญญาสามารถที่จะสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาได้หรือเกิดการเรียนรู้ภายใต้ สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น สถานการณ์ปัญหาจะเป็นเสมือนประตูที่นำผู้เรียนเข้าสู่เนื้อหา

๑.๒) แหล่งเรียนรู้ (Resource) เป็นที่รวบรวมข้อมูลเนื้อหาสารสนเทศที่ผู้เรียนใช้ในการแก้ปัญหา ในสถานการณ์ เช่น ชุมชนการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ แหล่งสารสนเทศ เป็นต้น

๑.๓) ฐานการช่วยเหลือ (Scaffolding) ซึ่งจะสนับสนุนผู้เรียนในการแก้ปัญหาหรือการเรียนรู้ในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจการเรียนรู้ให้สำเร็จด้วยตัวเองได้ หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความพยายามในการเรียนรู้ โดยอาจเป็นคำแนะนำ แนวทาง ตลอดจนกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา หรือปฏิบัติภารกิจการเรียนรู้ รวมทั้งกระบวนการคิด เป็นต้น

๑.๔) การโค้ช (Coaching) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ โดยเปลี่ยนบทบาทของครูจากหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้หรือบอกความรู้มาเป็น “ผู้ชี้แนะ” ที่ต้องให้ความช่วยเหลือ และคำแนะนำแก่ผู้เรียน ซึ่งมุ่งเน้นการให้ความรู้ในเชิงพุทธิปัญญาหรือการให้รู้คิด และการสร้างปัญญา

๑.๕) การร่วมมือกันแก้ปัญหา (Collaboration) เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นเพื่อขยายมุมมองให้แก่ตนเอง การร่วมมือกันแก้ปัญหามิได้สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการคิดไตร่ตรอง เป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งผู้เรียน ผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ ได้สนทนาแสดงความคิดเห็นของตนเองกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นส่วนสำคัญในการป้องกันและปรับมนต์ที่คลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่เรียนรู้ (อาเดซ อูปันท์, ๒๕๖๔)

๒) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบอร์ดเกม (Board Game)

บอร์ดเกมถูกใช้ในการเป็นสื่อวัตกรรมการจัดการเรียนรู้แบบ เชิงรุก (Active Learning) รูปแบบหนึ่ง ที่ได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่นำไปใช้ได้ง่ายใน การเรียนรู้ซึ่งการนำเกมมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ หรือกระบวนการเรียนรู้อื่น ๆ นั้นจะทำให้ ผู้เรียนเกิดความคิดที่หลากหลาย และสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (ศิริพร ศรีจันทร์ และคณะ, ๒๕๖๒)

การใช้เกมเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ ถือเป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ที่แปลกใหม่ และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียน ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่มีความน่าสนใจ อย่างหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ความสำเร็จหรือรางวัลจากเกมเป็นตัวกระตุ้นให้การเรียนการรู้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เป็นการนำจิตวิทยา และแรงจูงใจจากเกมมาใช้เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ร่วมกับการจัดการเรียนรู้ (เสฐียรพงษ์ ดวงรัตน์เอกชัย, ๒๕๖๒) ซึ่งการศึกษาช่วงศตวรรษที่ ๒๑ นี้การจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) เป็นสิ่งที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด เพราะเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (จิรพัฒน์ พวงจำปา, ๒๕๖๒)

๓) วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองฮอด

อำเภอฮอด เป็นอำเภอหนึ่งทางตอนใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ จากการสืบค้นตำนานหลายตำนานได้ระบุว่าฮอด เคยเป็นชุมชนที่มีความสำคัญตั้งแต่ยุคของการก่อตั้งเมืองหริภุญชัยและอาณาจักรล้านนา เนื่องจากฮอดเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญของแม่น้ำปิงอีกแห่งหนึ่ง ที่ผู้คนสมัยนั้นได้ใช้เป็นเส้นทางติดต่อกับหัวเมืองต่าง ๆ ทางท้ายน้ำ ล่องลงไปตามลำน้ำแม่ปิงไปจนถึงแม่น้ำเจ้าพระยา

ฮอด ถือว่าเป็นชุมชนท้องถิ่นที่มีผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์มาอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีทั้งคนพื้นเมืองหรือไทยวน และคนกะเหรี่ยงหรือปกาเกอะญอ ต่างมีวิถีชีวิตสงบและเรียบง่าย อยู่ร่วมกับผืนดิน ผืนป่าและสายน้ำมาอย่างยาวนาน บริเวณบ้านวังลุงในอดีตนั้นถือเป็นอีกหนึ่งศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญของฮอด มีการแลกเปลี่ยนซื้อขาย ขนส่งสินค้าทางน้ำระหว่างฮอดไปจนถึงปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์เลยทีเดียว “กลุ่มที่อยู่บนดอยก็เดินทางเพื่อมาซื้อขายที่บ้านวังลุง ของสินค้าที่มาจากปากน้ำโพก็มาถึงที่นี่ สมัยนั้นสินค้าจะขึ้นมาทางเส้นน้ำ และวังลุงเป็นจุดที่เหมาะสมสำหรับการค้าขาย คือ หันหลังชนผา หันหน้าเข้าหาน้ำ วังลุงจึงมีความหลากหลาย มีแขกหรือคนฮอดบ้านเราเรียกกันว่า กุลา มีคะฉิ่น และอีกหลายเผ่าพันธุ์ที่เข้ามาอยู่ในวังลุง คนจีนก็มีมาก ในตอนนั้น ส่วนเชื้อสายของผมเองเป็นขมุ ผมเองยังเป็นลูกครึ่งระหว่างหลวงฮอดกับวังลุง เพราะว่าวังลุงมีการแยกจากหลวงฮอดไป นาโคเรือก็แยกจากวังลุงไป แต่พื้นที่ก็ยังอยู่พื้นที่เดียวกัน ” นั้นเป็นการบอกเล่าของชาวบ้านเก่าแก่ดั้งเดิมของฮอด ที่บ่งบอกว่า ฮอด มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยน และเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ (พ่อนาค ใจเขียว, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๘)

ชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีความเชื่อและประเพณีที่แตกต่างกันไปเกี่ยวกับผี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของพวกเขา ดังนี้

กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ มีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษอย่างลึกซึ้ง เชื่อว่าผีบรรพบุรุษมีบทบาทในการปกป้องและดูแลลูกหลาน พิธีกรรมที่สำคัญ คือ การเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ซึ่งมักจัดขึ้นในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่เมือง ในพิธีจะมีการเซ่นไหว้ด้วยไก่ต้ม เหล้า และกรวยดอกไม้ เพื่อบอกกล่าวและขอพรจากผีบรรพบุรุษให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง มีความเชื่อเรื่องผีที่หลากหลาย เชื่อว่าผีสิงสถิตอยู่ในธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แม่น้ำ และภูเขา นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่คอยปกป้องครอบครัว พิธีกรรมที่สำคัญคือการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ซึ่งจัดขึ้นเพื่อแสดงความเคารพและขอพรให้ครอบครัวมีความสุขและปลอดภัย

กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง มีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษและผีประจำบ้าน เชื่อว่าผีบรรพบุรุษมีบทบาทในการคุ้มครองและนำทางชีวิต พิธีกรรมที่สำคัญ คือ "ปีใหม่ม้ง" หรือ "น่อเป้เจ้า" ซึ่งเป็นการเฉลิมฉลองและบูชาผีบรรพบุรุษ ในพิธีนี้ จะมีการเซ่นไหว้ด้วยอาหารและเครื่องดื่ม รวมถึงการเล่นดนตรีและการเต้นรำเพื่อแสดงความเคารพและขอพรจากผีบรรพบุรุษ

กลุ่มคนพื้นเมือง มีความเชื่อเรื่อง “ผีปู่ย่า” ซึ่งเป็นวิญญาณที่ดีของบรรพบุรุษที่ล่องลับไปสถิตอยู่ในเสาเอกบ้านเรือนของลูกหลาน คอยคุ้มครองดูแลและช่วยเหลือลูกหลาน รวมไปถึงมีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัว อีกทั้ง ต้องมีการบูชาบวงสรวงเซ่นไหว้ เพื่อไม่ให้ผีปู่ย่าเกิดความโกรธและลงโทษ

ความเชื่อเรื่องผีของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับบรรพบุรุษ แต่ยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนผ่านการรวมตัวและปฏิบัติพิธีกรรมร่วมกัน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

๔) คุณลักษณะของพลเมืองโลก

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดคุณลักษณะผู้เรียน ๓ ประการ ที่สัมพันธ์กับพลโลกศึกษา และสัมพันธ์กับคุณภาพและคุณลักษณะของพลโลกศึกษา มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สัมพันธ์กับผลการเรียนรู้หลัก ประกอบด้วย ความรอบรู้ที่จะเข้าใจและมีวิถีดารณญาณ การเชื่อมโยงทางสังคมและเคารพในความหลากหลาย ความรับผิดชอบอย่างมีคุณธรรมและการมีส่วนร่วม ดังนี้

ความรู้ที่จะเข้าใจและมีวิถีดารณญาณ
ความรู้เกี่ยวกับระบบการปกครองของโลก โครงสร้างและประเด็น เข้าใจความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างโลกและท้องถิ่น ความรู้และทักษะของความฉลาดรู้ด้านพลเมือง การสืบสอบอย่างมีวิถีดารณญาณ และวิเคราะห์ ด้วยการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับโลก ประเด็นระดับโลก ระบบโครงสร้างการทำงาน รวมทั้งการเมือง ประวัติศาสตร์ และเศรษฐกิจ เข้าใจเรื่องสิทธิและความรับผิดชอบของปัจเจกและกลุ่มความรับผิดชอบต่อสังคม และเข้าใจความเชื่อมโยงสัมพันธ์ทั้งในประเด็นระดับท้องถิ่น ประเทศ และประชาคมโลก โครงสร้างและกระบวนการ ผู้เรียนพัฒนาทักษะและการสืบสอบอย่างมีวิถีดารณญาณ (เช่น การรู้แหล่งการสืบค้นข้อมูล วิถีวิเคราะห์ และการใช้หลักฐาน) ความฉลาดรู้ทางการใช้สื่อ และเข้าใจว่าข้อมูลข่าวสารมีวิธีการสร้างสื่อและสื่อสารอย่างไร พัฒนาความสามารถที่จะเข้าถึงประเด็นเกี่ยวกับโลก (เช่น โลกาภิวัตน์ ความพึ่งพากัน การอพยพพลัดถิ่น สันติภาพและความขัดแย้ง การพัฒนาที่ยั่งยืน) โดยการสืบเสาะที่มีการวางแผนงาน การวิเคราะห์ข้อมูล และสื่อสารข้อค้นพบ ประเด็นสำคัญคือการใช้ภาษาที่มีความเฉพาะทางมากขึ้น ความฉลาดรู้อย่างมีวิถีดารณญาณที่กำกับโดยภาษาอังกฤษ และผู้พูดที่ไม่ชำนาญภาษาอังกฤษใช้ในการเข้าถึงข้อมูล เน้นการพัฒนาความฉลาดรู้ทางการเมืองอย่างมีวิถีดารณญาณ และเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมให้กระทำในฐานะพลเมืองที่มีเป้าหมายชัดเจน
ความเชื่อมโยงทางสังคมและเคารพในความหลากหลาย
เข้าใจเรื่องอัตลักษณ์ การสัมพันธ์ และการเป็นเจ้าของ เข้าใจและแบ่งปันคุณค่าร่วมของความเป็นมนุษย์ พัฒนาและชื่นชม เคารพในความแตกต่างและหลากหลาย เข้าใจความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างความแตกต่างหลากหลายและการรวมกัน ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ และการอยู่ในความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน (ตัวอย่าง: ครอบครัว โรงเรียน ชุมชนท้องถิ่น และประเทศ) ที่จะเป็นพื้นฐานความเข้าใจความสัมพันธ์ในมิติของโลก พัฒนาความเข้าใจของความแตกต่างและความหลากหลาย (ตัวอย่าง: วัฒนธรรม ภาษา เพศ เพศสภาพ ศาสนา) ความเชื่อและคุณค่าที่มีอิทธิพลต่อโลกทัศน์ของผู้คนที่ทำให้แตกต่างกัน ผู้เรียนพิจารณาปัจจัยร่วมที่นำไปสู่

ความเชื่อมโยงทางสังคมและเคารพในความหลากหลาย

ความแตกต่าง เหตุผลและผลกระทบของการไม่เท่าเทียมและการแบ่งแยก ผู้เรียนพิจารณาปัจจัยร่วมที่นำไปสู่ความแตกต่าง และพัฒนาความรู้ ทักษะ คุณค่าและเจตคติที่จะเคารพความแตกต่างและอยู่ร่วมกับผู้อื่น

ความรับผิดชอบอย่างมีคุณธรรมและการมีส่วนร่วม

บนพื้นฐานแนวทางของสิทธิมนุษยชน ครอบคลุมเจตคติและค่านิยมของการเอื้ออาทรต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบและการเปลี่ยนแปลงระบบบุคคลและระดับสังคม พัฒนาทักษะสำหรับการมีส่วนร่วมในชุมชน และการมีส่วนช่วยเหลือเพื่อโลกที่ดีกว่าผ่านการรับปฏิบัติการอย่างรับรู้ มีคุณธรรมและมีสันติภาพ

ผู้เรียนสืบสอบความเชื่อและความเข้าใจของตนเองและของผู้อื่น เข้าใจเรื่องความคิดและความเชื่อที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองและทางสังคมในระดับท้องถิ่น ประเทศ ภูมิภาค และประชาคมโลก และท้าทายสำหรับรัฐบาลที่ตรงข้ามหรือเป็นข้อขัดแย้งทั้งความเชื่อและคุณค่า ผู้เรียนพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นความเป็นธรรมทางสังคมในบริบทระดับท้องถิ่น ประเทศ ภูมิภาค และประชาคมโลก และกลไกที่ส่งผลกระทบเชื่อมโยงถึงกัน ประเด็นทางจริยธรรม (ตัวอย่าง: การเชื่อมโยงเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ลัทธิบริโภคนิยม โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ การค้าที่เป็นธรรม การอพยพพลัดถิ่น ความยากจนและความมั่งคั่ง การพัฒนาที่ยั่งยืน การก่อการร้าย สงคราม) ผู้เรียนได้รับการคาดหวังว่าจะสะท้อนความขัดแย้งทางจริยธรรมที่เชื่อมโยงกับความรับผิดชอบทางการเมืองและสังคม และผลกระทบที่กว้างขึ้นจากทางเลือกและการตัดสินใจ ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติและค่านิยมที่จะเอื้ออาทรต่อผู้อื่นและสภาพแวดล้อม และการลงมือกระทำในฐานะพลเมือง ซึ่งรวมถึงความเมตตา กรุณา ความเห็นอกเห็นใจ การมีส่วนร่วม การเสวนา การประกอบการทางสังคม และการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับโอกาสในการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น ประเทศ และประชาคมโลก ตัวอย่างเช่น การกระทำในระดับบุคคลและระดับการร่วมมือกันที่จะเสนอประเด็นเกี่ยวกับโลก และความยุติธรรมทางสังคม

วิธีการดำเนินงาน

ขั้นรับข้อมูล (Input) โดยศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) หลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนฮอดพิทยาคม และหลักสูตรพลโลกศึกษาเพื่อนำมาออกแบบ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นกระบวนการ (Process) ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นการแก้ไขปัญหา เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ นำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่า ประกอบไปด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน ๕ ขั้นตอน ได้แก่

๑) ทำความเข้าใจปัญหา (Empathize)

นักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมืองฮอด ร่วมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนฮอดพิทยาคม มีการศึกษาข้อมูล ความเป็นมาของเมืองฮอด ซึ่งมีประวัติความเป็นมายาวนาน ลงพื้นที่เพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของอำเภอฮอด ส่งผลให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในอำเภอฮอด โดยประกอบด้วย ๔ ชาติพันธุ์หลัก ได้แก่ พื้นเมือง ลัวะ กะเหรี่ยง และม้ง ซึ่งแต่ละชาติพันธุ์ล้วนมีความแตกต่างกันในหลายด้าน เช่น ภาษา การแต่งกาย วิถีชีวิต แต่มีสิ่งที่เหมือนกัน

คือ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ การเคารพบูชาผีบรรพบุรุษ รวมถึงการใช้ความเชื่อเหล่านี้เป็นแนวปฏิบัติของคนในสังคม

๒) กำหนดปัญหา (Define)

กลุ่มนักเรียนแกนนำเยาวชนพลเมือง พบว่า ประเพณีการเลี้ยงผี ถือเป็นจารีตประเพณีที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันได้เริ่มเลือนหายไป เนื่องจากเยาวชนรุ่นใหม่ขาดความรู้ ความสนใจในประเพณี และไม่เห็นความสำคัญของการเลี้ยงผีที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นดังกล่าว ส่งผลให้แบบแผนความประพฤติปฏิบัติที่สืบทอดมาในประเพณีการเลี้ยงผีนั้นอาจจะสูญหายไปในอนาคต

๓) หาแนวทางแก้ไขปัญหา (Ideate)

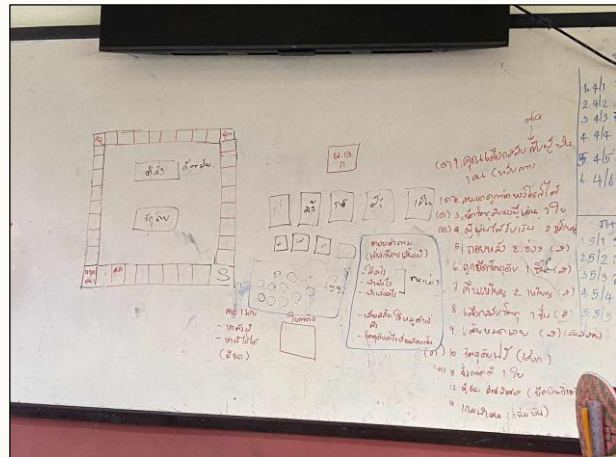
การแก้ไขปัญหาดังกล่าว กลุ่มเยาวชนพลเมืองฮอดจึงมีการประชุมวางแผนเพื่อศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับความเชื่อ และแนวการปฏิบัติในพิธีกรรมการเลี้ยงผี โดยการสัมภาษณ์บุคคลในแต่ละชนเผ่าเพื่อออกแบบบอร์ดเกมที่เน้นการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจ โดยบอร์ดเกมสามารถเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สนุกสนาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชนรุ่นใหม่ให้สนใจศึกษาในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีการเลี้ยงผี รวมถึงการอนุรักษ์ สืบสานให้อยู่คู่ท้องถิ่นเมืองฮอดสืบไป

ประชุมวางแผน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการสัมภาษณ์บุคคลในชนเผ่าต่าง ๆ

สัมภาษณ์บุคคลในชนเผ่าต่าง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีการเลี้ยงผี

สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา

๔) สร้างต้นแบบ (Prototype)

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์บุคคลในชนเผ่าต่าง ๆ เพิ่มเติม พบว่า แต่ละชนเผ่ามีแนวทางการปฏิบัติที่คล้ายกัน แต่แตกต่างกันที่วัตถุดิบที่ใช้ทำพิธีเช่นไร้ โดยทุกชนเผ่ามีเป้าหมายเดียวกัน คือ

๑) เพื่อบูชาบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นการปลูกฝังความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณในครอบครัว

๒) เพื่อรวมกลุ่มคนในครอบครัว หรือญาติ ในการทำพิธี จะมีการรวมตัวของญาติพี่น้องที่นับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันได้มาช่วยกันจัดเตรียมวัตถุดิบและสิ่งของที่จะใช้ในพิธีกรรมดังกล่าว เมื่อสิ้นสุดพิธีแล้วจะมีการประกอบอาหารจากวัตถุดิบที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น เนื้อหมู เนื้อไก่ สุรา และร่วมกันรับประทานอาหารเพื่อความเป็นสิริมงคล

๓) เพื่อสืบทอดจารีตประเพณี แต่ละชนเผ่ามีแนวปฏิบัติบางอย่างที่ยึดโยงกับความเชื่อเรื่องผี เช่น การห้ามหนุ่มสาวที่ไม่ได้แต่งงานกันสัมผัสร่างกายซึ่งกันและกัน ห้ามเข้าห้องนอนของเพศตรงข้ามที่ไม่ใช่บุคคลในครอบครัว เป็นต้น การกระทำได้กล่าวถือว่าเป็นการผิดผี ต้องทำพิธีเช่นไร้ เพื่อขอขมา ซึ่งแนวความเชื่อดังกล่าวเป็นแนวทางที่บุคคลในสังคมกำหนดไว้เพื่อควบคุมความประพฤติของคนในสังคมเดียวกัน

จากนั้นกลุ่มนักเรียนเยาวชนพลเมืองฮอด จึงได้พัฒนาต้นแบบบอร์ดเกมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและประเพณีของอำเภอฮอด เช่น การนับถือผีและประเพณีการเลี้ยงผี โดยใช้การ์ดหรือกระดานเกมที่มีข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุดิบที่ใช้ในพิธีกรรม ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเหตุการณ์ปัจจุบันที่อาจส่งผลกระทบต่อประเพณีและวัฒนธรรมดังกล่าวโดยออกแบบกติกาการเล่นเพื่อให้ผู้เล่นได้พัฒนาคุณลักษณะการคิดควบคู่ไปกับการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น

กระดานเกม

ตัวอย่างการ์ดตัวละคร

ตัวอย่างการ์ดวัตถุดิบ

ตัวอย่างการ์ดสถานการณ์

๕) ทดสอบ (Test)

กลุ่มนักเรียนเยาวชนพลเมืองฮอดได้นำบอร์ดเกมต้นแบบไปทดลองใช้กับกลุ่มนักเรียน เพื่อประเมินผล การเรียนรู้ ความเข้าใจ และความสนุกสนานในการทดลองเล่นเกม จากนั้นรวบรวมข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง บอร์ดเกมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

การทดลองใช้บอร์ดเกมต้นแบบ

ขั้นผลลัพธ์ (Output) ผลที่ได้จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบส่งผลให้นักเรียน ีความเป็นเยาวชนพลเมือง ได้แก่ มีความเข้าใจอัตลักษณ์และความหลากหลาย การคิดเชิงวิพากษ์และสร้างสรรค์ และการเคารพความหลากหลาย

ขั้นสะท้อนผล (Feedback) ดำเนินการติดตาม ตรวจสอบผล เพื่อปรับปรุงพัฒนานวัตกรรมนำไปสู่ การสร้างเยาวชนที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลก ได้แก่ ความรอบรู้ที่จะเข้าใจอย่างมีวิจารณญาณ การเชื่อมโยงในทางสังคมและการเคารพในความหลากหลาย และความรับผิดชอบอย่างมีคุณธรรมและ การมีส่วนร่วม

ผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินโครงการ "Ghost world: สร้างสรรค์บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น เมืองฮอด" ทำให้ผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

- ๑) นักเรียนพัฒนานวัตกรรมการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๒) นักเรียนมีคุณลักษณะความเป็นเยาวชนพลเมืองโลกผ่านการปลูกฝังอัตลักษณ์ และการเคารพ ความหลากหลายในชุมชน โดยมีผลการประเมินคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

ประเด็นการประเมิน	ผลการประเมิน (ร้อยละ)			
	ดีเยี่ยม	ดี	ผ่านเกณฑ์	ไม่ผ่านเกณฑ์
ส่วนที่ ๑ ความรอบรู้ที่จะเข้าใจอย่างมีวิจารณญาณ: ความเข้าใจอัตลักษณ์และความหลากหลาย				
๑. นักเรียนสามารถอธิบายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างชัดเจน	๘๕.๐๐	๑๕.๐๐	๑๐๐.๐๐	๐.๐๐
๒. นักเรียนเข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้อื่นในชุมชน	๙๕.๐๐	๕.๐๐	๑๐๐.๐๐	๐.๐๐
๓. นักเรียนสนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนเผ่าต่าง ๆ ในอำเภอฮอด	๘๕.๐๐	๑๕.๐๐	๑๐๐.๐๐	๐.๐๐
๔. นักเรียนสามารถระบุความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมของตนเองกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้	๘๕.๐๐	๑๕.๐๐	๑๐๐.๐๐	๐.๐๐
ผลการประเมิน	ดีเยี่ยม			
ส่วนที่ ๒ การเชื่อมโยงทางสังคมและเคารพในความหลากหลาย: การคิดเชิงวิพากษ์และการสร้างสรรค์ผลงาน				
๕. นักเรียนสามารถวิเคราะห์และประเมินข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ	๗๕.๐๐	๑๕.๐๐	๙๐.๐๐	๕.๐๐
๖. นักเรียนสามารถตั้งคำถามที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมในอำเภอฮอด	๗๐.๐๐	๒๐.๐๐	๙๐.๐๐	๑๐.๐๐
๗. นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการนำเสนอข้อมูลหรือผลงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น	๘๐.๐๐	๑๕.๐๐	๙๕.๐๐	๕.๐๐
๘. นักเรียนสามารถเสนอแนวทางใหม่ ๆ ในการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นได้	๘๕.๐๐	๑๕.๐๐	๑๐๐.๐๐	๐.๐๐
ผลการประเมิน	ดีเยี่ยม			

ประเด็นการประเมิน	ผลการประเมิน (ร้อยละ)			
	ดีเยี่ยม	ดี	ผ่านเกณฑ์	ไม่ผ่านเกณฑ์
ส่วนที่ ๓ ความรับผิดชอบอย่างมีคุณธรรมและการมีส่วนร่วม: การเคารพความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น				
๙. นักเรียนแสดงความเคารพต่อประเพณีและวัฒนธรรมของชนเผ่าต่าง ๆ ในอำเภอฮอด	๙๐.๐๐	๕.๐๐	๑๐๐.๐๐	๕.๐๐
๑๐. นักเรียนสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชุมชน	๙๐.๐๐	๑๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๐.๐๐
๑๑. นักเรียนหลีกเลี่ยงการแสดงพฤติกรรม หรือคำพูดที่อาจเป็นการดูหมิ่นหรือไม่เคารพวัฒนธรรมอื่น	๙๐.๐๐	๑๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๐.๐๐
๑๒. นักเรียนส่งเสริมให้ผู้อื่นในชุมชนยอมรับและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม	๙๕.๐๐	๕.๐๐	๑๐๐.๐๐	๐.๐๐
ผลการประเมิน	ดีเยี่ยม			

จากผลการประเมินคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองโลก สรุปได้ว่า นักเรียนมีความรอบรู้ที่จะเข้าใจอย่างมีวิจารณญาณ การเชื่อมโยงทางสังคมและเคารพในความหลากหลาย และความรับผิดชอบอย่างมีคุณธรรมและการมีส่วนร่วมในระดับ **ดีเยี่ยม**

สรุปผลการดำเนินงาน

โครงการ "Ghosts world: สร้างสรรค์บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองฮอด" ประสบความสำเร็จในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ ผลจากการดำเนินงานเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ยืนยันว่า นักเรียนสามารถพัฒนานวัตกรรมการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้สำเร็จ ผ่านการสร้างสรรค์บอร์ดเกม "Ghosts World" ที่เป็นรูปธรรมและใช้งานได้จริง

ยิ่งไปกว่านั้น โครงการยังสามารถเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นเยาวชนพลเมืองโลกให้แก่ นักเรียน ได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยผลการประเมินพบว่า นักเรียนมีคุณลักษณะทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ ความรอบรู้ที่จะเข้าใจ อย่างมีวิจารณญาณ การเชื่อมโยงทางสังคมและเคารพในความหลากหลาย และความรับผิดชอบต่ออย่างมีคุณธรรม และการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับ "ดีเยี่ยม"

ความสำเร็จของโครงการนี้พิสูจน์ให้เห็นว่า การนำเครื่องมือการเรียนรู้สมัยใหม่อย่าง "บอร์ดเกม" มาประยุกต์ใช้กับเนื้อหาวัฒนธรรมดั้งเดิม เป็นยุทธศาสตร์ที่ทรงพลังในการเชื่อมช่องว่างระหว่างวัยและยุคสมัย สามารถเปลี่ยนเรื่องราวที่เยาวชนอาจมองว่าไกลตัวและซับซ้อนให้กลายเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่สนุกสนาน อย่างมีส่วนร่วม และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนเอง โครงการนี้จึงไม่เพียงแต่เป็นนวัตกรรม เพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่กำลังจะเลือนหาย แต่ยังเป็นต้นแบบของการจัดการเรียนรู้ที่สร้าง "เยาวชนพลเมือง" ผู้ซึ่งเข้าใจรากเหง้าของตนเอง พร้อมทั้งจะเคารพความแตกต่างหลากหลาย และเติบโตเป็นพลเมือง ที่รับผิดชอบต่อสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลกต่อไป

อภิปรายผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานโครงการ "Ghosts world: สร้างสรรค์บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองฮอด" สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในเชิงนวัตกรรมและในเชิงการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสามารถอภิปรายผลในประเด็นสำคัญได้ดังนี้

๑. การสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เชื่อมประสานวัฒนธรรมและคนรุ่นใหม่

ความสำเร็จที่เด่นชัดที่สุด คือ การสร้างบอร์ดเกม "Ghosts World" ให้เป็นนวัตกรรมที่เป็นรูปธรรม ไม่ใช่เป็นเพียงผลงานของนักเรียน แต่เป็นเครื่องมือสื่อสารทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ การเลือกใช้ "บอร์ดเกม" ซึ่งเป็นสื่อสมัยใหม่ที่เยาวชนคุ้นเคยและให้ความสนใจ สามารถ ลดช่องว่างระหว่างวัย และทำลายกำแพงที่อาจทำให้ เยาวชนรู้สึกว่าการวัฒนธรรมประเพณีเป็นเรื่องไกลตัวหรือน่าเบื่อ

กระบวนการนี้ได้เปลี่ยนเนื้อหาเชิงนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ คุณค่าของความกตัญญูหรือจารีตข้อห้ามต่าง ๆ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ซับซ้อนได้ถูกนำมาออกแบบเป็นกลไกการเล่น การ์ดเหตุการณ์ และเงื่อนไขการแพ้-ชนะในเกม ทำให้ผู้เล่นได้เรียนรู้และซึมซับคุณค่าเหล่านี้ผ่านประสบการณ์ตรงที่สนุกสนานและท้าทาย ความสำเร็จนี้เป็นผลโดยตรงจากการใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) โดยเฉพาะในขั้น "Empathize" ที่นักเรียนได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ถูกต้องและมีความเคารพต่อวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างต้นแบบที่สะท้อนแก่นแท้ของประเพณีได้อย่างแท้จริง

๒. การบ่มเพาะคุณลักษณะพลเมืองโลกผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Cultural-Based Learning : CBL)

ผลการประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลกที่อยู่ในระดับ "ดีเยี่ยม" ไม่ได้เกิดขึ้นจากการเล่นเกมเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลลัพธ์จากกระบวนการทั้งหมดที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติผ่านแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBL)

ก) ความรอบรู้ที่จะเข้าใจและมีวิจารณญาณ: เกิดขึ้นตั้งแต่ขั้นตอนการตั้งคำถาม การสืบค้นข้อมูลในชุมชน การวิเคราะห์ความเหมือนและความต่างของประเพณีใน 4 ชาติพันธุ์ นักเรียนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับข้อมูล แต่เป็น "นักวิจัย" ที่ต้องสังเคราะห์ข้อมูลที่หลากหลายเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน ทำให้เกิดทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการมองปัญหาอย่างรอบด้าน

ข) การเชื่อมโยงทางสังคมและเคารพในความหลากหลาย: ประเด็นนี้คือหัวใจของโครงการ การที่นักเรียนต้องศึกษาและทำความเข้าใจความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันถึง ๔ กลุ่มในอำเภอเดียวกัน ทำให้นักเรียนตระหนักว่า "ความหลากหลายทางวัฒนธรรม" ไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่ดำรงอยู่จริงในชุมชนของตนเอง การออกแบบเกมที่ต้องให้เกียรติและนำเสนออัตลักษณ์ของทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม เป็นการปลูกฝังความเคารพในความแตกต่าง (Respect for diversity) ได้อย่างลึกซึ้ง

ค) ความรับผิดชอบอย่างมีคุณธรรมและการมีส่วนร่วม: นักเรียนได้เปลี่ยนบทบาทจาก "ผู้เรียน" สู่ "ผู้สร้าง" และ "ผู้สืบสาน" วัฒนธรรม พวกเขาเห็นปัญหาในชุมชนและลุกขึ้นมาลงมือทำเพื่อแก้ไขปัญหา นั่นคือการกระทำได้กล่าว คือ ภาพสะท้อนของการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วม (Active Citizen) อย่างแท้จริง มีความรับผิดชอบต่อมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จากผลการดำเนินโครงการ “Ghost World: สร้างสรรค์บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองฮอด” พบว่า ระยะเวลาในการดำเนินโครงการยังมีข้อจำกัด ทำให้การสะท้อนแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงยังไม่ชัดเจน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการขยายระยะเวลาและขอบเขตของการดำเนินโครงการ รวมถึงการเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้สามารถติดตามและประเมินผลลัพธ์ของโครงการได้อย่างเป็นระบบและชัดเจนยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้สถานศึกษาบูรณาการโครงการลักษณะดังกล่าวเข้าสู่หลักสูตรการเรียนการสอนทั้งในรูปแบบรายวิชาเพิ่มเติมหรือการสอดแทรกในรายวิชาที่มีอยู่เดิม เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์จากฐานวัฒนธรรมท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สืบสานขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของชุมชนอย่างยั่งยืน

การอ้างอิง

- จิรพัฒน์ พวงจำปา. (๒๕๖๒). *ประยุกต์ใช้ ACTIVE LEARNING ในการเรียนการสอน*. <https://blog.nsruc.ac.th//blog.nsruc.ac.th/60111806048/5616>
- ศิริพร ศรีจันทร์. (ม.ป.ป.). *การสร้างและใช้เกม เพื่อการเรียนรู้แบบ Active Learning สู่ชั้นเรียน : สร้างห้องเรียนยุคใหม่ให้เปี่ยมไปด้วยความสุข*. <https://www.educathai.com/events/2019/>
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๖๕). *พลโลกศึกษา: หัวเรื่อง และวัตถุประสงค์การเรียนรู้*. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- เสถียรพงษ์ ดวงรัตน์เอกชัย. (๒๕๖๒). *Game-base learning ทางเลือกสำหรับการศึกษาวิทยาศาสตร์ยุคใหม่*. นิตยสาร สสวท., ๔๗(๒๑๖), ๒๕-๓๐.
- อาเดช อุปนันท์. (๒๕๖๔). *การออกแบบการเรียนรู้แบบ CBL เพื่อตอบโจทย์การสร้างครูอัตลักษณ์เชิงพื้นที่*. <https://lpn.mcu.ac.th/mculpn/wp-content/uploads/2022/07/CBL>

ตามรอยประวัติศาสตร์วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม)
Historical Studies : Wat Nambor Luang (Wanaram)

ศินาทิพย์ ผั่นแก้ว, ศิลปนคร หิรัญกนกธร, ศิวพล ชมชื่น,
มนตรี ปู่จ้อย, วีระนันท์ มะลิชัย, แว่นแก้ว บุญสมบัติ, นิชนันท์ ชมชื่น,
ณัฐริกา แก้วจอม, กัญญาณัฐ คีรีคุณธรรม และ จรุวรรณ เรือนมอย
Sinatip Pankaew, Silpnakorn Hirankanoktorn, Siwapon Chomchun
Montre Pujoi, Teeranun Hommalipa, Wankaew Boonsombut, Nichanun
Chomcheun, Nattarika Kaewjom,
Kanyanat Keereekunnatham and Jaruan Ruanmoi

โรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต)
Wat Nambor Luang School

บทคัดย่อ

การดำเนินโครงการครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อจัดทำข้อมูลแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ๒) เพื่อจัดทำหนังสือนิทานอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” และ ๓) เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับตัวผู้ร่วมโครงการและขยายผลการทำกิจกรรมสู่โรงเรียนและชุมชนต่อไป กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชนพลเมือง NBL Detective จำนวน ๗ คน นักเรียนโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) จำนวน ๑๑๐ คน ผู้บริหาร ครู และบุคลากรโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) จำนวน ๑๒ คน พระสงฆ์ ปราชญ์ และชาวบ้านในชุมชน จำนวน ๑๐ คน เครื่องมือในการดำเนินโครงการ คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และเครื่องมือศึกษาชุมชน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน และแผนที่เดินดิน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ผลการดำเนินโครงการพบว่า วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) มีการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ทำให้แผนผังที่วัดใช้ไม่เป็นปัจจุบัน จึงมีการจัดทำแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ให้เป็นปัจจุบันมากยิ่งขึ้น มีการจัดทำหนังสือนิทานอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับนักเรียนทุกคนในโรงเรียน นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่ม NBL Detective ได้เรียนรู้ถึงการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น ตระหนัก และเริ่มปรับพฤติกรรมของตนเองให้มีความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และสามารถพัฒนาตนเองไปสู่พลเมืองที่มีส่วนร่วม

คำสำคัญ: นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง, กระบวนการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน, แผนผังชุมชน

ABSTRACT

The objectives of this project are to create a map of Wat Nambor Luang (Wanaram), to produce a historical storybook “Historical of Wat Nambor Luang (Wanaram)”, and to develop citizenship skills among project participants. The target groups are 7 NBL Detective youth citizens, 110 students from Wat Nambor Luang School, 12 teachers and staff from Wat Nambor Luang School, and 10 villagers. The tools used in the project are observation forms, interview forms, and community study tools, including community history and walking maps. Two types of analysis are used: quantitative data and qualitative data.

The project results show that Wat Nambor Luang (Wanaram) has seen an increase in the construction of various buildings and structures, rendering the temple's existing layout outdated. Therefore, a new, updated layout of Wat Nambor Luang (Wanaram) was created. A historical storybook “Historical of Wat Nambor Luang (Wanaram)” was produced to disseminate knowledge to all students. Additionally, it was found that the NBL Detective youth citizens learned to become more responsible citizens, became aware, and began to adjust their own behavior to be more responsible citizens and could develop themselves into participatory citizens.

Keywords: Innovation for Cultivating Active Citizenship Skills, Project-Based Learning, Local Map

บทนำ

ชุมชนน้ำบ่อหลวงเป็นชุมชนที่มีความผูกพันกับพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) มาตั้งแต่อดีต โดยพื้นที่บริเวณชุมชนมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตามการพัฒนาของสังคม อย่างไรก็ตามชาวบ้านยังให้ความสำคัญกับวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) เรื่อยมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ด้วยพื้นที่บริเวณวัดที่มีความกว้างขวาง จึงถูกพัฒนา และจัดสรรพื้นที่เพื่อจัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ อาทิ โรงเรียน กรมทรัพยากรป่าไม้ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล โดยในปีการศึกษา ๒๕๖๖ กลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภริต) ได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดน้ำบ่อหลวงวนารามทั้งในอดีตและปัจจุบัน จัดทำแผนที่เดินดิน สำหรับใช้ในการศึกษาประวัติพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ยุคปัจจุบัน (ข้อมูลปี ๒๕๖๖) และจัดทำเส้นเวลา ประวัติพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม)

ในปีการศึกษา ๒๕๖๗ ได้จัดตั้งกลุ่ม NBL Detective ขึ้นเพื่อต่อยอดกิจกรรมที่เคยดำเนินมา ในปีการศึกษา ๒๕๖๖ โดยการจัดทำแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) และหนังสือนิทานอิงประวัติศาสตร์ วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) เพื่อใช้เป็นสื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ พร้อมเผยแพร่ผลงานสู่ชุมชน และสื่อสารณะต่อไป โดยมุ่งเน้นให้กลุ่ม NBL Detective ได้ศึกษาและจัดเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุมชน ด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้คอยให้คำปรึกษา เพื่อให้ผู้ศึกษาได้รับการพัฒนาทักษะด้านการทำงานและความตระหนักรู้ในฐานะพลเมืองรักถิ่น

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อจัดทำข้อมูลแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม)
๒. เพื่อจัดทำหนังสือนิทานอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง”
๓. เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับตัวผู้ร่วมโครงการ และขยายผลการทำกิจกรรมสู่โรงเรียนและชุมชนต่อไป

วิธีดำเนินการ

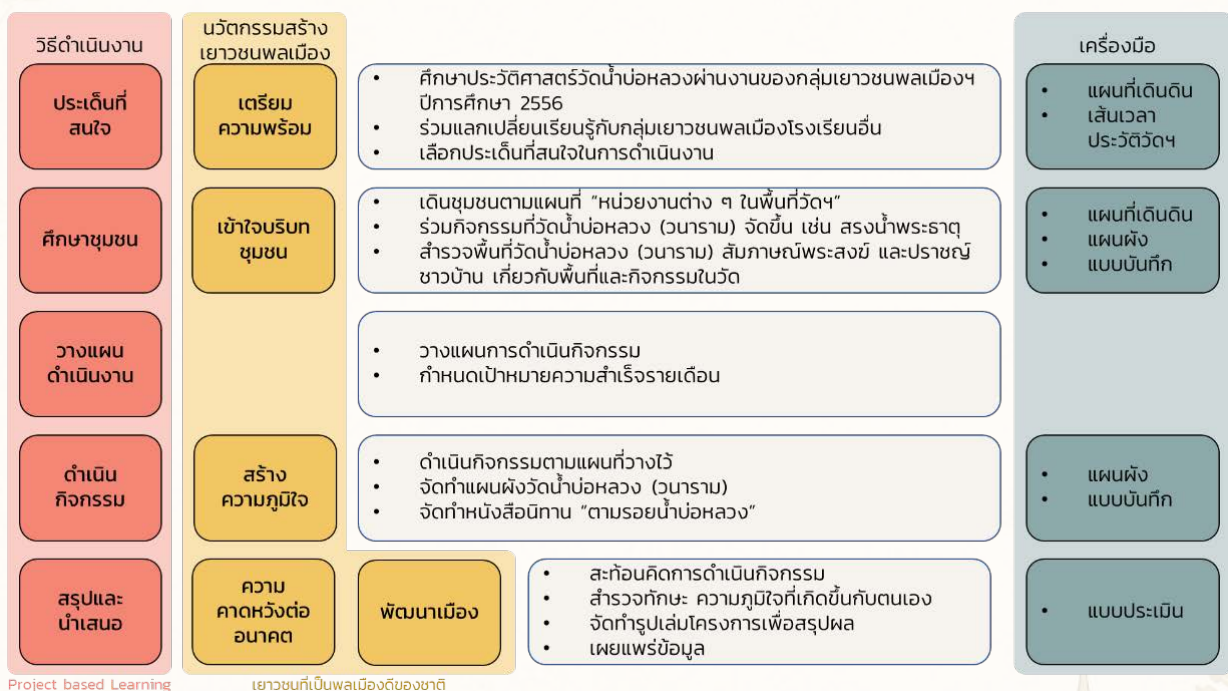
ขอบเขตด้านเนื้อหา

การใช้นวัตกรรมเยาวชนพลเมือง NBL Citizenship Model เพื่อสร้างเยาวชนพลเมือง ด้วยหัวข้อ การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) โดยจัดทำข้อมูลแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) เพื่อจัดทำหนังสือนิทานอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” และเพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับตัวผู้ร่วมโครงการ และขยายผลการทำกิจกรรมสู่โรงเรียนและชุมชนต่อไป

กลุ่มเป้าหมาย

๑. กลุ่ม NBL Detective (เยาวชนพลเมือง) จำนวน ๗ คน
๒. นักเรียนโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภวนาภิรัตน์) จำนวน ๑๑๐ คน
๓. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภวนาภิรัตน์) จำนวน ๑๒ คน
๔. พระสงฆ์ ประชาชน และชาวบ้านในชุมชน จำนวน ๑๐ คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

Project based Learning

เยาวชนที่เป็นพลเมืองดีของชาติ

แผนผังการดำเนินโครงการด้วยกระบวนการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning)

โดยมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

ภาพกิจกรรม	กิจกรรม
 	๑. การเตรียมความพร้อม และเลือกประเด็นที่สนใจ กลุ่ม NBL Detective ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนน้ำบ่อหลวงผ่านชุดข้อมูลที่กลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ ปีการศึกษา ๒๕๖๖ ได้จัดทำขึ้น จากนั้นเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเยาวชนพลเมืองโรงเรียนอื่นในงาน ๑๐๐ ปี CMRU สายธารวิถีปัญญา สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนพลเมืองจากโรงเรียนต่าง ๆ จากนั้นสะท้อนคิดสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมนิทรรศการ ปรับสิ่งที่ได้เรียนรู้สู่การดำเนินกิจกรรมในปีการศึกษา ๒๕๖๗ รวมถึงเลือกประเด็นที่ต้องการศึกษา ได้แก่ การจัดทำแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) และหนังสือนิทาน “ตามรอยน้ำบ่อหลวง”
 	๒. ศึกษาชุมชนให้เข้าใจบริบท กลุ่ม NBL Detective ลงพื้นที่เดินสำรวจพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) โดยใช้แผนที่หน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ประกอบการเดินทางชุมชน สัมภาษณ์พระสงฆ์ ปราชญ์ชุมชน และชาวบ้านในบริเวณวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำแผนผังในอนาคต นอกจากนี้ยังเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) จัดขึ้น เช่น ประเพณีสงกรานต์ เพื่อให้กลุ่ม NBL Detective มีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น
	๓. วางแผนดำเนินงาน กลุ่ม NBL Detective ร่วมประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินงานในแต่ละเดือน โดยตั้งเป้าหมายความสำเร็จในแต่ละเดือน เพื่อให้การดำเนินงานเสร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ

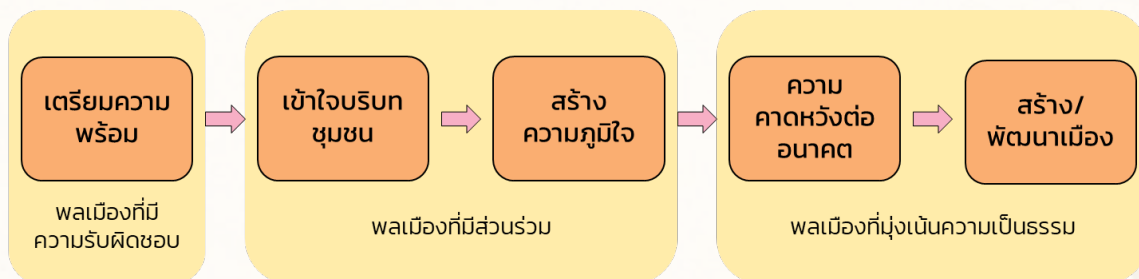
ภาพกิจกรรม	กิจกรรม
	๔. ดำเนินกิจกรรม กลุ่ม NBL Detective ดำเนินงานตามแผนที่ได้จัดทำไว้ ดังนี้ ๔.๑ แผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) : ลงพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) เพื่อเก็บข้อมูลสำหรับการจัดทำแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) โดยศึกษาจากแผนผังที่องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง ได้จัดทำไว้ พบว่าแผนผังยังมีความคลาดเคลื่อน จึงได้มีการเดินสำรวจพื้นที่วัดอีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำขึ้น จากนั้นจึงกลับมาทำแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) เมื่อได้แผนผังแล้วจึงนำไปตรวจสอบอีกครั้ง โดยการลงพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ครั้งที่ ๒ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ผ่านการเดินตรวจสอบตามแผนผังที่จัดทำขึ้น และการสอบถามพระสงฆ์และชาวบ้านภายในวัด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้แผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ฉบับสมบูรณ์
	๔.๒ หนังสือนิทาน “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” : ศึกษาประวัติวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) จากหลักฐาน แหล่งเรียนรู้ที่มีในชุมชน และหนังสือวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) : สมบัติวัด ศรัทธาวัด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาเรียบเรียงและออกแบบโครงเรื่องสำหรับการจัดทำหนังสือนิทานอิงประวัติศาสตร์ของวัดน้ำบ่อหลวง เมื่อได้โครงเรื่องแล้วจึงแบ่งหน้าที่กันภายในกลุ่มเพื่อเขียนเนื้อเรื่อง วาดภาพ และระบายสี จากนั้นจึงดำเนินการจัดทำหนังสือนิทาน เรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง”

ภาพกิจกรรม	กิจกรรม
	๕. สรุปและนำเสนอ สะท้อนคิดการดำเนินกิจกรรมตลอดโครงการเพื่อสะท้อนคุณลักษณะของเยาวชนพลเมือง รวมถึงจัดทำรูปเล่มสรุปโครงการและหาโอกาสในการนำเสนอ เผยแพร่ผลงานที่ได้จัดทำขึ้นสู่โรงเรียน ชุมชนและสื่อสาธารณะ

วิธีการเก็บข้อมูล

๑. การสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาข้อมูลประวัติวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) จัดทำแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) และวิเคราะห์ผลของการสร้างทักษะเยาวชนพลเมือง
๒. แบบสังเกต โดยใช้สังเกตพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงการเป็นเยาวชนพลเมืองในแต่ละชั้น
๓. การใช้เครื่องมือศึกษาชุมชน เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์พื้นที่ ได้แก่
 - ๑) ประวัติศาสตร์ชุมชน
 - ๒) แผนที่เดินดิน

กรอบแนวคิด

แผนผังโมเดลนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง NBL Citizenship Model

จากการศึกษาแนวคิดในการสร้างเยาวชนพลเมืองนั้น (มูลนิธิการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไทย) มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ความมีส่วนร่วม และมุ่งเน้นความเป็นธรรม โดยได้นำเอารูปแบบการสร้างเยาวชนที่เป็นพลเมืองของประเทศชาติมา (ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๖๓) เป็นแม่แบบในการดำเนินกิจกรรม และปรับกิจกรรมให้เข้ากับบริบทของชุมชน และการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) ดังนี้

(๑) การเตรียมความพร้อม เป็นการเตรียมทักษะและความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชน โดยมีการพากลุ่ม NBL Detective เดินชุมชนตาม “แผนที่หน่วยงานต่าง ๆ ในแผนที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม)” เพื่อให้เข้าใจสภาพชุมชนน้ำบ่อหลวง รวมถึงการศึกษางานที่กลุ่มเยาวชนพลเมืองได้จัดทำขึ้น ในปีการศึกษา ๒๕๖๖ เพื่อให้เข้าใจและสามารถออกแบบกิจกรรมเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ได้ ทั้งนี้ ตัวเยาวชนเอง จะต้องทำความเข้าใจ และฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้ที่มีทักษะของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง และชุมชน

(๒) การเข้าใจบริบทชุมชน เป็นการสะท้อนทัศนคติและการรับรู้ของเยาวชนที่มีต่อสภาพความเป็นอยู่ของสังคมในปัจจุบันทั้ง ๓ ระดับ คือ ตนเอง ท้องถิ่น และประเทศ ในการดำเนินการครั้งนี้ ได้มุ่งเป้าไปที่การเรียนรู้ และเข้าใจบริบทของชุมชนตนเอง โดยในปีการศึกษานี้ได้ขยายพื้นที่เป็นบริเวณวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) โดยมีการนำเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้ในการศึกษาชุมชน ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก แผนผัง และแผนที่เดินดิน (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, ๒๕๔๕)

(๓) ความภาคภูมิใจที่มีต่อตนเอง ท้องถิ่นและประเทศ เป็นการระดมสมองของเยาวชน เพื่อแสดงออกถึงสิ่งที่เยาวชนรู้สึกภาคภูมิใจทั้งต่อตนเอง ท้องถิ่นและประเทศมีประเด็นอะไรบ้าง โดยได้ให้ผู้เรียนสำรวจชุมชนของตนเองว่า มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ความเชื่ออะไรบ้าง ที่เป็นจุดเด่นของชุมชน จากนั้นจึงเลือกหัวข้อที่ต้องการศึกษามาตั้งประเด็นคำถามเพื่อให้ในการเรียนรู้ชุมชน กระบวนการศึกษาชุมชนนี้จะช่วยให้เยาวชนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ควบคู่ไปพร้อมกับการเกิดความภาคภูมิใจในตนเองที่เป็นส่วนหนึ่งในการร่วมศึกษาและพัฒนาชุมชน

(๔) ความคาดหวังต่ออนาคต และปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ เพื่อสะท้อนความฝัน ความเชื่อและทัศนคติที่มีต่อตนเอง ท้องถิ่นและประเทศ เป็นกระบวนการที่จะช่วยกระตุ้นให้เยาวชนได้ย้อนกลับมามองชุมชนของตนเองว่าหลังจากที่ได้ศึกษาชุมชนแล้ว ตนเองอยากพัฒนาชุมชนให้เป็นไปในรูปแบบใด แล้วหาปัจจัยที่จะนำชุมชนไปสู่ความคาดหวังนั้น อย่างไรก็ตาม เยาวชนในโครงการนี้เป็นเยาวชนชั้นประถมศึกษา จึงมีการปรับเปลี่ยนระดับคำถาม โดยให้เยาวชนร่วมกันแลกเปลี่ยนถึงความคาดหวังของโครงการนี้ที่จะมีผลต่อชุมชน และให้ผู้เรียนได้นำกระบวนการนี้ไปต่อยอดในอนาคต

(๕) การสร้างเมือง/การพัฒนาเมืองร่วมกัน สะท้อนความคิดเห็นของเยาวชนผ่านการกำหนดนโยบายการบริหารประเทศ ในกิจกรรมนี้ ได้ปรับเปลี่ยนเป็นการชวนเยาวชนระดมความคิด พุดคุยหาวิธีการที่จะนำองค์ความรู้ที่ได้ร่วมกันพัฒนาขึ้นไปขยายผลสู่ชุมชน เพื่อให้สิ่งได้ที่กลุ่มเยาวชนได้ทำเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างสูงสุด

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์องค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) แล้ว ได้มีการมุ่งเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนใน ๓ กิจกรรมแรก คือ การเตรียมความพร้อม การเข้าใจบริบทชุมชน และความภาคภูมิใจ เพื่อให้เยาวชนกลุ่มนี้มีทักษะของการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในชุมชน (มูลนิธิการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไทย) ผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน และเรียบเรียงข้อมูลออกมาด้วยการจัดทำแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) และหนังสือนิทานอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” (สรสวดี อ่องสกุล, ๒๕๕๖) จากนั้นจึงดำเนิน ๒ กิจกรรมสุดท้าย ได้แก่ ความคาดหวังต่ออนาคต และการพัฒนาเมืองร่วมกัน คือ การระดมความคิดเห็นเพื่อบอกภาพชุมชนน้ำบ่อหลวงในอนาคต และหาแนวทางในการขยายผลงานที่ทำสู่ชุมชน

ผลการดำเนินงาน

๑. เชิงปริมาณ

๑.๑ กลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ จำนวน ๗ คน ได้รับการพัฒนาทักษะพลเมือง มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการคืนองค์ความรู้สู่โรงเรียนและชุมชน

๑.๒ นักเรียนโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) จำนวน ๑๑๐ คน ได้ศึกษาประวัติศาสตร์พื้นที่และประวัติวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ผ่านแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) และหนังสือนิทาน “ตามรอยน้ำบ่อหลวง”

๑.๓ ผู้บริหาร คณะครู บุคลากรโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) จำนวน ๑๒ คน เกิดกระบวนการเรียนรู้การดำเนินการเพื่อพัฒนาเยาวชนเมือง และศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนพร้อมกับการพัฒนาเยาวชนพลเมือง

๑.๔ พระสงฆ์ ปราชญ์ และชาวบ้านในตำบลน้ำบ่อหลวง จำนวน ๑๐ คน ร่วมให้ข้อมูลในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน

๒. เชิงคุณภาพ

๒.๑ นักเรียนที่เป็นกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ภาวนาภิรัต) เข้าใจถึงบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมือง เกิดกระบวนการเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และพลเมืองมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังสามารถนำเอาทักษะด้านโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานสำหรับสรุปผลการศึกษาชุมชนได้อีกด้วย โดยออกมาเป็นแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน เรียบเรียงข้อมูลที่ได้ออกมาเป็นหนังสือนิทาน “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” ซึ่งเป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย และช่วยให้ผู้ที่ได้อ่านเกิดความสนใจในประวัติวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม)

๒.๒ คณะครูได้ฝึกกระบวนการการสร้างเยาวชนพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียน และสะท้อนสิ่งที่ขาดตกบกพร่องในการฝึกกระบวนการเหล่านี้ เพื่อปรับกระบวนการสำหรับการใช้ในการพัฒนานักเรียนรุ่นต่อ ๆ ไป ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนน้ำบ่อหลวงไปพร้อมกับกลุ่ม NBL Detective ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาตนเอง ในฐานะพลเมืองของชาติและโลกอีกด้วย รวมถึงการนำสื่อที่กลุ่ม NBL Detective ผลิตขึ้นไปเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๒.๓ ชุมชนมีฐานข้อมูลใหม่ ๆ ในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ได้แก่ แผนที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) และหนังสือนิทาน “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” ซึ่งจะสามารถใช้ต่อยอดในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนได้ต่อไปในอนาคต

สรุปผลการดำเนินงาน

จากศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ผ่านการใช้เครื่องมือแบบสังเกต และเครื่องมือศึกษาชุมชน ได้แก่ แผนที่เดินดิน และประวัติศาสตร์ชุมชน ทำให้ได้ข้อมูลสำหรับจัดทำหนังสือนิทานเรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” และแผนที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ดังนี้

หนังสือนิทาน “ตามรอยวัดน้ำบ่อหลวง”

แผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม)

จากการพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับตัวผู้ร่วมโครงการ โดยมีการเปรียบเทียบพฤติกรรม ตั้งแต่ก่อนเข้าร่วมโครงการ ระหว่างดำเนินโครงการ และผลที่เกิดขึ้นหลังเสร็จสิ้นโครงการ พบว่า กลุ่ม NBL Detective ได้เรียนรู้ถึงการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น ตระหนักและเริ่มปรับพฤติกรรมของตนเอง ให้มีความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ทั้งการรับผิดชอบต่องานส่วนตัวของตนเอง ในขณะที่ต้องแบ่งเวลา มาทำกิจกรรมของโครงการ รวมถึงรับผิดชอบต่องานของโครงการได้เป็นอย่างดี ตรงต่อเวลา เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่เอาเปรียบเพื่อนเวลาทำงาน นอกจากการรับผิดชอบต่อตนเองแล้ว ยังพบว่า กลุ่ม NBL Detective ให้ความร่วมมือในการศึกษาชุมชนอย่างเต็มที่ โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทั้งการใช้แบบสัมภาษณ์ แผนที่ เดินดิน และแผนผัง โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นผู้ให้คำแนะนำ จากนั้นกลุ่ม NBL Detective นำข้อมูลที่รวบรวมได้ มาเรียบเรียง ตรวจสอบความถูกต้อง และจัดทำแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ในกระบวนการนี้กลุ่ม NBL Detective ได้นำทักษะทางโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาใช้ในการทำงานด้วยตนเอง อีกทั้งยังสรุปเรื่องจากหนังสือ วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) สมบัติวัด ศรีธาตุวัด (สรีสวัสดิ์ อ่องสกุล, ๒๕๕๖) ผนวกเนื้อหาเข้ากับข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ เรียบเรียงเรื่องราว และจัดทำหนังสือนิทาน “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” จากการดำเนินโครงการพบว่า กลุ่ม NBL Detective เต็มที่ต่อการทำโครงการ และต้องการเผยแพร่ผลงานสู่ชุมชน ซึ่งสะท้อนทักษะของพลเมืองมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม ได้มีการสะท้อนคิดการทำกิจกรรมทั้งหมด และให้กลุ่ม NBL Detective ออกแบบ นโยบายที่จะช่วยพัฒนาชุมชนน้ำบ่อหลวงเพื่อการต่อยอดโครงการในอนาคต พบว่ากลุ่มเยาวชนพลเมืองฯ ยังต้อง

สะสมประสบการณ์และเข้าใจบริบทของสังคมให้มากขึ้น จึงจะสามารถก้าวไปสู่การเป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมได้

อภิปรายผลการดำเนินงาน

๑. เพื่อจัดทำข้อมูลแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม)

ผลการดำเนินโครงการ พบว่า วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) มีอาคาร สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ทั้งที่ปรากฏในแผนผังหน้าวัด และไม่ปรากฏในแผนผังหน้าวัด ดังนี้ สถานีวิทยุ น้ำบ่อหลวง (หน้าวัด) ลานถวายพระเพลิง ครอบอินทจักรรักษา น้ำบ่อหลวง (โบราณ) อุโบสถ พระธาตุจุฬามณี สำนักงานวัดน้ำบ่อหลวง/ประชาสัมพันธ์ กุฏิ ถ้ำพระพุทธรูป ๕ รอย กุฏิพระสงฆ์ ศาลาครุบา ๔ ทิศ ลานดอกพิกุล ศาลาการเปรียญ (ศาลาตาดฟ้าวิหาร พระธาตุ) กุฏิ (เก่า) โรงครัว วิหารหลวง กุฏิครอบอินทจักรรักษา มณฑป สำนักงานเจ้าคณะตำบลน้ำบ่อหลวง กุฏิรับรองพระสงฆ์ หอระฆัง มณฑป (เก่า) พิพิธภัณฑ (เก่า) ศาลากรรมฐาน (เก่า) นอกจากนี้บริเวณโดยรอบยังมีการจัดการพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ได้แก่ ตั้งแต่ทางเข้าวัดมาจนถึงหน้าวัดจะเป็นการจัดสรรพื้นที่ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ดังที่ปรากฏใน “แผนที่แสดงที่ตั้งของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม), ๒๕๖๖” ด้านหลังวัดเป็นเขตปริมวาสกรรม และด้านข้างวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมแม่สี การจัดทำแผนผังครั้งนี้จึงเป็นการจัดทำข้อมูลแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ให้เป็นปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

๒. เพื่อจัดทำหนังสือนิทานอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง”

หนังสือนิทานอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” ได้รับความสนใจจากนักเรียนในทุกระดับชั้น รวมถึงคณะครู และบุคลากรภายในโรงเรียน โดยการจัดทำหนังสือนิทาน เรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” ได้จัดทำผ่านการอ้างอิงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ และรวบรวมหลักฐานประเภทต่าง ๆ ทำให้ทราบว่าวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) เป็นวัดที่มีบ่อน้ำใหญ่และตั้งอยู่ในป่า โดยวัดแห่งนี้สร้างตั้งแต่ พ.ศ. ๑๓๒๓ ต่อมาได้กลายเป็นวัดร้างเพราะสภาพบ้านเมืองที่เกิดจากภัยสงคราม จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ท่านครุบาเจ้าอินทจักรรักษา (พระสุธรรมยานเถร) ได้เดินธุดงค์ปฏิบัติธรรมในเขตป่าที่ตั้งวัดน้ำบ่อหลวงนี้ ศรัทธาประชาชนจึงมาร่วมทำบุญ ตักบาตร แล้วนิมนต์ท่านจำพรรษา ณ วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) แห่งนี้

๓. เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับตัวผู้ร่วมโครงการ และขยายผลการทำกิจกรรมสู่โรงเรียน และชุมชนต่อไป

กลุ่ม NBL Detective ทั้ง ๗ คน ได้เรียนรู้ถึงการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น ตระหนัก และเริ่มปรับพฤติกรรมของตนเองให้มีความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ทั้งการรับผิดชอบต่องานส่วนตัวของตนเอง รวมถึงรับผิดชอบต่องานของโครงการได้เป็นอย่างดี นอกจากการรับผิดชอบต่อตนเองแล้ว ยังพบว่า กลุ่ม NBL Detective ให้ความร่วมมือในการศึกษาชุมชนอย่างเต็มที่ นำไปสู่การจัดทำหนังสือนิทาน เรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” และการจัดทำแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ในกระบวนการนี้ พบว่า กลุ่ม NBL Detective ได้นำทักษะทางโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาใช้ในการทำงานด้วยตนเอง ตั้งใจต่อการทำโครงการ และต้องการเผยแพร่ผลงานสู่ชุมชน ซึ่งสะท้อนทักษะของพลเมืองมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม ยังต้องสะสมประสบการณ์ และเข้าใจบริบทของสังคมให้มากขึ้นจึงจะสามารถก้าวไปสู่การเป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมได้ นอกจากนี้ ผู้บริหาร คณะครู บุคลากรโรงเรียนวัดน้ำบ่อหลวง (ถาวนาภิรติ) ทั้ง ๑๒ คน เกิดกระบวนการเรียนรู้การดำเนินการเพื่อพัฒนาเยาวชนพลเมืองผ่านกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พร้อมทั้งได้ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาเยาวชนพลเมือง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

๑. สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการในปีนี้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการดำเนินการในครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

๒. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยนำแผนผัง และหนังสือนิทานที่กลุ่ม NBL Detective ได้จัดทำขึ้นมาเป็นสื่อประกอบในการจัดการเรียนรู้ เพื่อขยายความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนสู่ห้องเรียนอย่างจริงจัง

๓. ประสานความร่วมมือกับชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดการเข้าถึงข้อมูลที่มากกว่าเดิม

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงาน

๑. ควรมีการประชุมรายเดือน หรือประชุมหลังเสร็จกิจกรรมแต่ละครั้ง เพื่อสะท้อนปัญหาการทำงาน และร่วมกันวางแผนสำหรับการดำเนินงานครั้งถัดไป

๒. ควรออกแบบแผนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อให้สามารถนำหนังสือนิทาน เรื่อง “ตามรอยน้ำบ่อหลวง” และแผนผังวัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (๒๕๔๕). *วิถีชุมชน คู่มือการเรียนรู้ที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก*. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- มูลนิธิการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไทย. (ม.ป.ป.). *แบบของพลเมือง (KIND OF CITIZEN) ของ JOEL WESTHEIMER*. <https://thaiciviceducation.org/th/แบบของพลเมือง-kind-of-citizen-ของ-joel-westheimer/>
- ศูนย์ศึกษาพุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (๒๕๖๓). *การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างเยาวชนไทยให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ*. สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
- สร้อยดี อ่องสกุล. (๒๕๕๖). *วัดน้ำบ่อหลวง (วนาราม) สมบัติวัด ศรัทธาวัด*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Bender, W.N. (2012). *Project-based learning: Differentiating instruction for the 21st century*. Corwin.

การแปรรูปขยะพลาสติกเป็นผลิตภัณฑ์

MC POLY CYCLE

แสงสิริอรณ พุทธรัตน์ฉายแสง, กชพร โชคสุภณัย, ปภาวรินทร์ ชัยชนะ,
นพปฎล เหมทัต, ศิริญาปกรณ ภูมิยากร, ศจิษฐา ทรัพย์นิวัตต์,
ศิริพงศ์ วาทิสานนท์, ต้นไม้ ผิวนศรี, พัสกร วงษ์โท และ นเรนทร์ฤทธิ์ ต๊ะต่องใจ
Sangsirioarn Puttaratchaisang, Kodchaporn Chokesupanai, Papawarin Chaichana,
Noppadon Hemathad, Siriyakorn Phuriyakorn, Sajitha Thopniwat,
Siripong Wathisanon, Tonmai Phiwsri, Paszakorn Wongtho
and Narenrit Totongjai

โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย
Montfort College

บทคัดย่อ

โครงการนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมืองเพื่อความเป็นพลเมืองโดยมีท้องถิ่นเป็นฐานนี้เป็นการศึกษาค้นคว้านวัตกรรมการแปรรูปขยะ โดยนักเรียนกลุ่มเยาวชนพลเมืองโรงเรียนมงฟอร์ต โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย เรื่อง การแปรรูปขยะพลาสติกเป็นผลิตภัณฑ์ วัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และลดปริมาณขยะพลาสติกในชุมชน เพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน เพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในมิติสิ่งแวดล้อมและชุมชน ได้แก่ ส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (SDG 8) เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน (SDG 11) การสร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (SDG 12) การรับมือกับ Climate Change (SDG 13) เป็นต้น และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หลักการลดปริมาณขยะ (7R) หรือการจัดการขยะ (Waste Management) และแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) โดยมีวิธีการดำเนินงานประกอบด้วย การศึกษาปัญหาขยะในพื้นที่ พร้อมจัดการอบรมให้เยาวชนเกี่ยวกับกระบวนการรีไซเคิล และการจัดการชุมชน จากนั้นนำขยะพลาสติกมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ พร้อมจัดกิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วม เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การคัดแยกและประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ ร่วมกับการประชาสัมพันธ์โครงการผ่านสื่อสังคมออนไลน์

ผลการดำเนินงานชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของเยาวชนและชุมชนในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบสำหรับชุมชนอื่น ๆ ในการดำเนินการลักษณะเดียวกันต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: นวัตกรรม, แปรรูปขยะ, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This project on building youth citizens for local-based citizenship, entitled “A waste transformation innovation”, which conducted by students of Montfort College's Youth Citizenship Group. This project aimed to encouraging community awareness of environmental issues, reduce the amount of plastic waste, and expand prospects for revenue generation are actually the goals. The project also supported to achieve the Sustainable Development Goals (SDGs) in the fields of the environment and society, especially climate action (SDG 13), sustainable cities and communities (SDG 11), decent work and economic growth (SDG 8), and responsible consumption and production (SDG 12). Other related information includes the principles of waste reduction (7R), waste management, and the circular economy.

The MC Poly Cycle project researched the local waste problem and informed adolescents about recycling and community management. Then the plastic waste were developed into products. The events including workshops on manufacturing and sorting, and the advertising, of the project on social media had been launched.

The project was successful by demonstrating that adolescents and communities can deal with environmental problems and create a sustainable local economy, which could serve as a model for similar initiatives in other areas.

Keywords: Innovation, Waste recycle and upcycling, Sustainable development

บทนำ

ในยุคปัจจุบันปัญหาขยะพลาสติกได้กลายเป็นหนึ่งในวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุดของโลก ซึ่งส่งผลกระทบในวงกว้างต่อระบบนิเวศ สิ่งมีชีวิต และสุขภาพของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง พลาสติกที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ตามธรรมชาตินี้จะสะสมอยู่ในสิ่งแวดล้อมเป็นเวลานานหลายร้อยปี และหากไม่มีการจัดการที่มีประสิทธิภาพจะยิ่งส่งผลเสียต่อดิน แหล่งน้ำ และแม้กระทั่งห่วงโซ่อาหารของมนุษย์เอง ในประเทศไทย การใช้พลาสติกโดยเฉพาะในชีวิตประจำวันยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ถุงหิ้ว หลอด แก้วน้ำ ไปจนถึงบรรจุภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ระบบการจัดการขยะในหลายพื้นที่ยังไม่ครอบคลุมและขาดความเป็นระบบ ทำให้ขยะพลาสติกจำนวนมากถูกทิ้งลงในแหล่งธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แหล่งน้ำ หรือที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบในระยะยาวต่อความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ เพื่อลดปัญหานี้ แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ได้รับความสนใจในฐานะกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ร่วมกับหลักการ 7R ได้แก่ Reduce, Reuse, Recycle, Repair, Refuse, Rethink และ Regenerate ซึ่งล้วนเป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้ทรัพยากรได้รับการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า และหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ในระบบเศรษฐกิจ

โครงการนี้เกิดขึ้นจากความตั้งใจในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกในชุมชนผ่านการแปรรูปขยะให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าใช้งานได้จริง เช่น ของใช้ในครัวเรือนหรือของตกแต่ง เพื่อช่วยลดปริมาณขยะพลาสติกที่อาจก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน ส่งเสริมความร่วมมือและจิตสำนึกของประชาชนในเรื่องการจัดการขยะอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ โครงการยังมีเป้าหมายในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นต้นแบบให้แก่พื้นที่อื่น ๆ ได้ในอนาคต ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคธุรกิจในการร่วมกันรักษาสีสิ่งแวดล้อม เพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะการเป็นพลเมืองโลกผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม MC POLY CYCLE
๒. เพื่อสนับสนุนโครงการธนาคารขวดน้ำของโรงเรียนม่งฟอร์ตวิทยาลัยสู่การแปรรูปขยะพลาสติกที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริง และเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีมูลค่าเพิ่มจากขยะพลาสติกให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันหรือสามารถสร้างรายได้

วิธีดำเนินการ

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มนักเรียนเยาวชนพลเมืองม่งฟอร์ตวิทยาลัย และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ ปีการศึกษา ๒๕๖๗ โรงเรียนม่งฟอร์ตวิทยาลัย

ขั้นตอนดำเนินงาน

๑. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) ปัญหาขยะพลาสติกเป็นหนึ่งในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของมวลมนุษยชาติ ทางกลุ่ม MC POLY CYCLE ได้ปรึกษาและวางแผนเกี่ยวกับประเด็นสิ่งแวดล้อมที่ต้องการ พบว่า ขยะพลาสติกในโรงเรียนและชุมชนโดยรอบมีปริมาณสูง การจัดการขยะที่ไม่เป็นระบบส่งผลให้เกิดมลพิษสะสมและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ไขปัญหานี้ ผู้ดำเนินโครงการเริ่มต้นด้วยการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะพลาสติกและแนวทางที่สามารถนำมาใช้ได้จริง ตลอดจนทำแผนที่ความรู้ (Knowledge Mapping) เพื่อระบุว่าองค์ความรู้ใดมีความสำคัญ และวางแผนการจัดการขยะในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ เช่น โรงงาน Green Road จังหวัดลำพูนที่สามารถนำขยะพลาสติกมารีไซเคิลเป็นวัสดุก่อสร้าง และโครงการธนาคารขยะที่สามารถช่วยลดขยะและสร้างมูลค่าให้กับขยะรีไซเคิล ผู้ดำเนินโครงการได้พัฒนานวัตกรรม “อิฐบล็อกจากฝาขวดน้ำพลาสติก” ซึ่งเป็นวัสดุก่อสร้างที่ช่วยลดขยะพลาสติกและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม กระบวนการรีไซเคิลนี้จะช่วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ลดมลพิษ และส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) โดยมีเป้าหมายพัฒนาไปสู่วัสดุก่อสร้างอัจฉริยะที่ยั่งยืน (Smart Sustainable Construction Materials)

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

จากการศึกษาพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการรีไซเคิล และแนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เป็นสิ่งจำเป็น ผู้ดำเนินโครงการจึงดำเนินการค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงบทความวิชาการ งานวิจัย และสื่อออนไลน์ คณะผู้จัดทำโครงการได้ลงพื้นที่โรงงาน Green Road จังหวัดลำพูน เพื่อเรียนรู้กระบวนการแปรรูปขยะพลาสติกเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้จริง โรงเรียนยังริเริ่มโครงการ “ธนาคารขวดน้ำ” ซึ่งเป็นระบบบริหารจัดการขยะในโรงเรียนผ่านการส่งเสริมให้นักเรียนเก็บรวบรวมขวดพลาสติกและนำมาฝากที่ธนาคารขยะ โดยสามารถนำไปรีไซเคิลหรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม เช่น อธิบายจากฝาขวดน้ำพลาสติก

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) ผู้ดำเนินโครงการได้จัดทำสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับการรีไซเคิลขยะพลาสติก และแนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียน โดยออกแบบโปสเตอร์ให้ความรู้และเผยแพร่ข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์ รวมถึงจัดทำคู่มือรีไซเคิลสำหรับนักเรียนและชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการลดขยะพลาสติก และส่งเสริมการนำกลับมาใช้ใหม่พัฒนาแนวทางการบริหารจัดการธนาคารขยะของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะและเข้าใจถึงคุณค่าของการรีไซเคิล

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาและทดลองปฏิบัติถูกนำมาสรุปและปรับปรุงให้เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้จริง โดยเรียบเรียงเนื้อหาเกี่ยวกับการรีไซเคิลขยะพลาสติกและการดำเนินงานของธนาคารขยะให้เข้าใจง่ายและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนและชุมชน ผู้ดำเนินโครงการยังได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การผลิตอิฐบล็อกประสานผสมเศษพลาสติก” ซึ่งดำเนินการโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกชัย วงศ์พุฒิ และคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี โดยงานวิจัยนี้สนับสนุนแนวคิดของโครงการ “อิฐบล็อกจากฝาขวดน้ำพลาสติก” โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับ

ก) คุณสมบัติของอิฐบล็อกที่มีขยะพลาสติกเป็นส่วนประกอบ เช่น น้ำหนักเบา เคลื่อนย้ายง่าย ทนทานต่อแรงกระแทก และช่วยลดปริมาณขยะพลาสติก

ข) แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงวัสดุโดยการผสมพลาสติกกับวัสดุเสริมความแข็งแรง เช่น ทราย และซีเมนต์ เพื่อเพิ่มคุณภาพของอิฐบล็อก

ค) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ช่วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากกระบวนการผลิตวัสดุก่อสร้างทั่วไป

ข้อมูลจากงานวิจัยนี้ช่วยให้ผู้ดำเนินโครงการสามารถสกัดองค์ความรู้และพัฒนากระบวนการผลิตอิฐบล็อกจากขยะพลาสติกได้อย่างเป็นระบบ ทำให้มั่นใจได้ว่าอิฐบล็อกที่ผลิตขึ้นจะมีคุณภาพที่เหมาะสมกับการใช้งานและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาและทดลองปฏิบัติถูกนำมาสรุปและปรับปรุงให้เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้จริง มีการเรียบเรียงเนื้อหาเกี่ยวกับการรีไซเคิลขยะพลาสติกและการดำเนินงานของธนาคารขยะให้เข้าใจง่ายและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนและชุมชน

๕. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการรีไซเคิลและการจัดการขยะเข้าถึงนักเรียนและชุมชน ผู้ดำเนินโครงการได้เผยแพร่ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น Instagram (IG) อัปเดตภาพกิจกรรมเกี่ยวกับการรีไซเคิล Facebook Page เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการและการจัดการขยะ

๖. การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing and Dissemination) โดยคณะผู้จัดทำโครงการได้ดำเนินการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการรีไซเคิลขยะพลาสติก และการดำเนินงานของธนาคารขยะกับเพื่อนนักเรียน ครู และชุมชน มีการจัดกิจกรรมขยะแลกแต้มเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะและเห็นถึงมูลค่าของขยะที่สามารถรีไซเคิลได้ สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการขยายผลออกไปสู่ชุมชนและโรงเรียนอื่น ๆ

๗. การเรียนรู้และพัฒนาต่อยอด (Knowledge Learning and Innovation) ผู้ดำเนินโครงการนำความรู้ที่ได้ไปทดลองออกแบบและผลิตผลิตภัณฑ์จากขยะพลาสติก เช่น อิฐปูพื้นจากพลาสติกรีไซเคิล และของใช้ในชีวิตประจำวันจากพลาสติกเหลือใช้ โดยมีกระบวนการผลิตอิฐบล็อกจากฝาขวดน้ำพลาสติก ประกอบด้วย

- ก) เปิดรับบริจาคขยะพลาสติกผ่านธนาคารขวดน้ำ
- ข) คัดแยกและทำความสะอาดพลาสติก
- ค) บดพลาสติกเป็นชิ้นเล็ก ๆ และหลอมด้วยความร้อนสูง
- ง) ผสมกับวัสดุเสริมความแข็งแรง เช่น ทรายและซีเมนต์
- จ) เทลงแม่พิมพ์ ปล่อยให้เย็นตัว และทดสอบความแข็งแรง

การพัฒนาอิฐบล็อกจากขยะพลาสติกนี้ไม่เพียงช่วยลดขยะ แต่ยังสามารถใช้ในงานก่อสร้างขนาดเล็ก เช่น ทางเดิน กำแพง หรือเฟอร์นิเจอร์กลางแจ้ง และมีศักยภาพในการต่อยอดเป็นสินค้าสำหรับชุมชน

วิธีการเก็บข้อมูล

๑. ดำเนินการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาขยะที่ไม่ได้ถูกจัดการอย่างถูกวิธี
๒. ดำเนินการลงพื้นที่สำรวจโรงงานรีไซเคิล จำนวน ๓ สัปดาห์
๓. ดำเนินการวางแผนโครงการ MC POLY CYCLE รวมทั้งต่อยอดโครงการธนาคารขยะ
๔. ดำเนินการออกแบบและทำการทดลองสร้างอิฐโดยใช้พลาสติกรีไซเคิลเป็นส่วนผสม
๕. สรุปผลและนำเสนอโครงการ MC POLY CYCLE

ผลการดำเนินงาน

๑. ครู

เชิงปริมาณ

- ๑) เกิดการบูรณาการในการสอนเรื่อง การจัดการขยะ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำนวน ๑ บทเรียน
- ๒) เกิดสื่อการสอนเรื่องการจัดการขยะ และการนำขยะกลับมาใช้อย่างยั่งยืน จำนวน ๑ ชุด

เชิงคุณภาพ

- ๑) ครูมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะพลาสติกมากขึ้น สามารถนำแนวคิด 7R และเศรษฐศาสตร์หมุนเวียน ไปบูรณาการในการเรียนการสอน
- ๒) เป็นผู้ให้คำปรึกษาและกระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

๒. นักเรียน

เชิงปริมาณ

- ๑) เกิดการแยกขยะอย่างถูกวิธี เพื่อนำกลับมาใช้อย่างยั่งยืน ร้อยละ ๖๕
- ๒) สื่อออนไลน์ วิดีโอแนะนำ และชุดโต๊ะ เก้าอี้ จากขยะพลาสติก จำนวน ๑ ชุด

เชิงคุณภาพ

- ๑) นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการรีไซเคิล ตั้งแต่การคัดแยกขยะ การแปรรูป และการนำอิฐบล็อกไปใช้งานจริง
- ๒) นักเรียนเข้าใจคุณสมบัติของวัสดุและหลักการทางวิทยาศาสตร์ในการผลิตอิฐบล็อก
- ๓) นักเรียนสามารถวิเคราะห์และปรับปรุงกระบวนการผลิตอิฐบล็อกให้มีคุณภาพดีขึ้น
- ๔) พัฒนาทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ เรียนรู้การทำงานร่วมกัน ฝึกการสื่อสารและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ

- ๕) มีทักษะความเป็นผู้นำ โดยนักเรียนบางส่วนสามารถเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนโครงการในโรงเรียน
- ๖) นักเรียนมีจิตสำนึกในการลดขยะ และคัดแยกขยะอย่างเป็นระบบมากขึ้น

๓. ชุมชน

เชิงปริมาณ

- ๑) ปริมาณขยะพลาสติกในชุมชนลดลง ร้อยละ ๓๐
- ๒) เกิดการแยกขยะแต่ละประเภท จำนวน ๒๐ หลังคาเรือน

เชิงคุณภาพ

- ๑) เกิดการเผยแพร่ความรู้เรื่องการแยกขยะสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของการแยกขยะและให้ความร่วมมือมากขึ้น
- ๒) วัสดุบล็อกที่ผลิตได้สามารถนำไปใช้ในโครงการพัฒนาชุมชน เช่น ทางเดินในวัด โรงเรียน และพื้นที่สาธารณะ
- ๓) เพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยชุมชนที่สนใจแนวคิดสามารถนำไปต่อยอดเป็นอาชีพเสริมได้

สรุปผลการดำเนินงาน

โครงการ MC POLY CYCLE ของโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยได้สร้างผลกระทบเชิงบวกอย่างกว้างขวางในหลายมิติ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

๑.๑ การลดปริมาณขยะพลาสติก โครงการช่วยลดขยะพลาสติกในโรงเรียนได้ร้อยละ ๖๕ และในชุมชนลดลงร้อยละ ๓๐ ผ่านระบบการคัดแยกและรีไซเคิลที่มีประสิทธิภาพ

๑.๒ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก กระบวนการรีไซเคิลขยะพลาสติกช่วยลดการเผาขยะและการผลิตวัสดุก่อสร้างใหม่ ซึ่งลดการปล่อยคาร์บอนได้อย่างมีนัยสำคัญ

๑.๓ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การผลิตอิฐบล็อกจากขยะพลาสติกช่วยลดการใช้ทรายและหินในงานก่อสร้างได้ร้อยละ ๔๐

๒. ผลกระทบด้านการศึกษา

๒.๑ การพัฒนาทักษะนักเรียน นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการจัดการขยะแบบครบวงจร ตั้งแต่การคัดแยก การแปรรูป จนถึงการนำไปใช้ประโยชน์จริง

๒.๒ การบูรณาการหลักสูตร ครูสามารถนำเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจหมุนเวียน และ SDGs ไปประยุกต์ใช้และบูรณาการการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องได้

๒.๓ การสร้างผู้นำเยาวชน นักเรียนแกนนำกว่า ๑๕ คน มีทักษะความเป็นผู้นำและสามารถถ่ายทอดความรู้ให้เพื่อนและชุมชน

๓. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

๓.๑ การสร้างรายได้ ระบบธนาคารขยะสร้างรายได้ให้กับนักเรียนกว่า ๕,๐๐๐ บาท ต่อเดือน

๓.๒ การลดค่าใช้จ่าย โรงเรียนสามารถลดค่ากำจัดขยะได้ปีละกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท

๓.๓ การสร้างมูลค่าเพิ่ม อิฐบล็อกจากขยะพลาสติกมีมูลค่าสูงกว่าขยะพลาสติกทั่วไปถึง ๑๐ เท่า

๔. ผลกระทบทางสังคม

๔.๑ การสร้างจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม ชุมชนกว่า 20 ครั้วเรือนเริ่มมีการคัดแยกขยะอย่างเป็นระบบ

๔.๒ การมีส่วนร่วมของชุมชน มีผู้ปกครองและคนในชุมชนมาร่วมกิจกรรมกว่า ๑๐๐ คน ต่อเดือน

๔.๓ การสร้างเครือข่าย โรงเรียนได้เชื่อมโยงกับโรงงานรีไซเคิลและมหาวิทยาลัยในการพัฒนาต่อยอด

โครงการ

โครงการ MC POLY CYCLE เป็นโครงการจัดการขยะ ที่พัฒนาเป็นโมเดลการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่บูรณาการด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมเข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแสดงให้เห็นว่าเยาวชนสามารถเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมที่ยั่งยืนได้จริง

อภิปรายผลการดำเนินงาน

โครงการ MC POLY CYCLE ของโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย เป็นโครงการที่มุ่งจัดการปัญหาขยะพลาสติกในโรงเรียนและชุมชนโดยอาศัยหลักการเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และ หลัก 7R ซึ่งประกอบด้วย Reduce, Reuse, Recycle, Repair, Refuse, Rethink และ Regenerate โครงการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยลดปริมาณขยะพลาสติก แต่ยังสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับขยะผ่านการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น อิฐบล็อกจากฝาชะล้างน้ำพลาสติก ซึ่งสามารถนำไปใช้ในงานก่อสร้างหรือพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนได้

ผลสำเร็จของโครงการ

ด้านปริมาณ

๑. นักเรียนร้อยละ ๖๕ มีการแยกขยะอย่างถูกวิธี
๒. ปริมาณขยะพลาสติกในชุมชนลดลงร้อยละ ๓๐
๓. เกิดการแยกขยะในครัวเรือน จำนวน ๒๐ หลังคาเรือน

ด้านคุณภาพ

๑. นักเรียนเกิดความตระหนักและเข้าใจกระบวนการรีไซเคิลขยะพลาสติกอย่างเป็นระบบ
๒. ครูสามารถบูรณาการความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะและเศรษฐกิจหมุนเวียนในการเรียนการสอน
๓. ชุมชนมีส่วนร่วมในการลดขยะและเห็นคุณค่าของการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

นวัตกรรมที่เกิดขึ้น

๑. การผลิตอิฐบล็อกจากขยะพลาสติก ซึ่งมีคุณสมบัติน้ำหนักเบา ทนทาน และช่วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
๒. การจัดตั้งธนาคารขวดน้ำในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการรวบรวมขยะพลาสติกและสร้างแรงจูงใจแก่นักเรียน

ปัญหาและอุปสรรค

๑. ข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี การผลิตอิฐบล็อกยังขาดเครื่องมือที่ทันสมัยสำหรับการทดสอบมาตรฐานความแข็งแรงและความทนทาน
๒. การขยายผล การนำโครงการไปใช้ในโรงเรียนหรือชุมชนอื่นต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

๑. คณะผู้จัดทำมีแผนพัฒนาสูตรและกระบวนการผลิตอิฐบล็อกจากขยะพลาสติกให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยทดลองใช้วัสดุผสมเพิ่มเติม เช่น เถ้าลอย ขี้เถ้าแกลบ หรือเส้นใยธรรมชาติ เพื่อเพิ่มความแข็งแรงทนทาน และคุณสมบัติเฉพาะของอิฐบล็อกให้เหมาะสมกับการใช้งานในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ
๒. ควรมีการทดสอบคุณสมบัติของอิฐบล็อกอย่างเป็นระบบ เช่น การทดสอบความแข็งแรง การดูดซึมน้ำ ความทนทานต่อแรงกด และการเสื่อมสภาพ เพื่อให้มั่นใจในคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์

๓. ควรดำเนินการยื่นขอการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) หรือหน่วยงานวิจัยด้านวัสดุก่อสร้าง เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความพร้อมในการจำหน่ายในเชิงพาณิชย์

๔. ควรมีการส่งเสริมการนำอิฐบล็อกจากขยะพลาสติกไปใช้งานจริงในโครงการต่าง ๆ เช่น การสร้างหรือปรับปรุงอาคารในโรงเรียน ชุมชน หรือศูนย์การเรียนรู้ เพื่อเป็นการทดลองใช้ในสถานการณ์จริง และสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม

๕. ควรจัดทำแผนการประชาสัมพันธ์และการตลาดอย่างเป็นระบบเพื่อให้ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ตระหนักถึงประโยชน์ของผลิตภัณฑ์ และร่วมสนับสนุนการนำวัสดุรีไซเคิลกลับมาใช้ใหม่ตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน

๖. ควรมีการต่อยอดงานวิจัยไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายจากขยะพลาสติกโดยไม่จำกัดเฉพาะอิฐบล็อก ทั้งนี้เพื่อขยายแนวทางการจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์ และเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุเหลือใช้ในระดับชุมชนและประเทศ

บรรณานุกรม

- ประภัสสร วงศ์เย็น. (ม.ป.ป.). *CIRCULAR ECONOMY ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน คือ อะไร?*. <https://www.npc-se.co.th/detailknowledgebase-462->
- พิชา รักรอด. (2563). จัดการปัญหามลพิษก่อนลงถังด้วยหลัก 7R ทางเลือกเพื่อหลีกเลี่ยงมลพิษพลาสติกหลังวิกฤตโควิด-19. <https://www.greenpeace.org/thailand/story/16588/plastic-7r-to-manage-single-use-plastic-problem/>
- ภัทระ เกิดอินทร์ สุรศักดิ์ นิยมพานิชพัฒนา ธนกฤต นิสิตล และอนุวัฒน์ พลน้อย. (2565). *อิฐบล็อกประสานผสมเศษพลาสติก*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ศูนย์จัดการความรู้และถ่ายทอดผลงานวิจัย (Research Knowledge Management and Transfer Center) โดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.). (2563). “ราชภัฏเชียงใหม่” งานวิจัยเพื่อเศรษฐกิจชุมชนและสิ่งแวดล้อม. <http://www.rlc.nrct.go.th/virtual/63/meet-detail.html?ex=03&id=10>
- ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Centre for SDG Research and Support: SDG Move). (ม.ป.ป.). *ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs*. <https://www.sdgmovement.com/intro-to-sdgs/>

การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการ
โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน “แม่มอก YOUNG มีดี”
Development of a Community-Based Integrated
Learning Model "Mae Mok YOUNG Mee Dee"

บัญญัติ ยะวัน
Banyat Yawan

โรงเรียนแม่มอกวิทยา
Maemok Wittaya School

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันมักขาดการบูรณาการเยาวชนกับรากเหง้าและวิถีชีวิตของชุมชน ทำให้เกิดช่องว่างในการเรียนรู้และขาดการเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนแม่มอกวิทยาจึงได้พัฒนานวัตกรรม “แม่มอก YOUNG มีดี” ขึ้น เพื่อตอบสนองต่อแนวทางการจัดการศึกษาแห่งชาติที่เน้นการบูรณาการความรู้ คุณธรรม และภูมิปัญญาไทย และน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและการทำหน้าที่เพื่อส่วนรวมมาเป็นหลักในการพัฒนา โครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการคือ ๑) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานสำหรับนักเรียนโรงเรียนแม่มอกวิทยา ๒) เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีคุณธรรม จิตอาสา และทัศนคติที่ดีในการทำมาหากิน และ ๓) เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และต่อยอดภูมิปัญญาในชุมชนผ่านการเรียนรู้ร่วมกับภาคีเครือข่าย

นวัตกรรมนี้เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning) มีกลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชนพลเมืองโรงเรียนแม่มอกวิทยา จำนวน ๑๕ คน กระบวนการหลักที่ใช้ขับเคลื่อน คือ “YOUNG Model” ซึ่งประกอบด้วย ๕ หลักการสำคัญ ได้แก่ Your Self (เรียนรู้ด้วยการลงมือทำ) Objective (เรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย) Unity (เรียนรู้ร่วมกันบนพื้นฐานความเสมอภาค) Non-Stop (เรียนรู้ไม่สิ้นสุด) และ Gaiety (เรียนผสมผสาน เล่น เน้นใช้ในชีวิตจริง) การดำเนินงานแบ่งออกเป็น ๖ ฐานกิจกรรม การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชน ได้แก่ ๑) สืบสานงานศิลป์แห่งศรัทธา ๒) ศาสตร์พระราชา ดิน น้ำ ป่า ผูกสัมพันธ์ ๓) สร้างสรรค์สีสันสมุนไพรในท้องถิ่น ๔) มากมายของกินบ้านเฮา ๕) บอกเล่าสู่สังคมโลกออนไลน์ และ ๖) สู่เป้าหมายสุขกายใจอย่างยั่งยืน โดยใช้กระบวนการวงจรคุณภาพ PDCA (Plan-Do-Check-Act) ในการวางแผน ติดตาม และพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงานชี้ให้เห็นความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ดังนี้

๑) เชิงปริมาณ พบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้ง ๑๕ คน (ร้อยละ ๑๐๐) ได้เข้าร่วมกิจกรรมและมีผลการประเมินในระดับดีขึ้นไป ขณะที่ความพึงพอใจของนักเรียน ครู และผู้ปกครองต่อโครงการอยู่ในระดับมากที่สุด (คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐)

๒) เชิงคุณภาพ นักเรียนมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในด้านความพอเพียง ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธรรม อัตลักษณ์ คือ "การมีจิตสาธารณะ" ความสำเร็จของโครงการได้ส่งผลให้นักเรียน ครู ผู้บริหาร และสถานศึกษา ได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติในระดับต่าง ๆ เช่น รางวัลนวัตกรรมจัดการเรียนการสอนงานอาชีพระดับประเทศ และรางวัล "หนึ่งโรงเรียนหนึ่งนวัตกรรม" จากคุรุสภา นอกจากนี้ นวัตกรรมยังได้ถูกนำไปขยายผลและประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ “แม่มอก YOUNG มีดี” เป็นรูปแบบที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีจิตอาสา และผูกพันกับท้องถิ่นของตนเอง โมเดลนี้ไม่เพียงแต่สร้างประโยชน์โดยตรงต่อผู้เรียน แต่ยังก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานภายนอก ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โครงการนี้ถือเป็นต้นแบบที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อลดช่องว่างทางการศึกษาและฟื้นฟูการเรียนรู้ของผู้เรียนในบริบทอื่น ๆ ได้ ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต่อไป คือ ควรมีการจัดเวทีพัฒนาศักยภาพเยาวชนอย่างต่อเนื่อง สร้างเครือข่ายเยาวชนพลเมืองให้กว้างขวางขึ้น และได้รับการกำกับติดตามจากหน่วยงานต้นสังกัดอย่างสม่ำเสมอ

คำสำคัญ: นวัตกรรม, ชุมชนเป็นฐาน, แม่มอก

Abstract

Modern education often disconnects youth from their community roots and local lifestyles, creating a learning gap and a lack of connection to local wisdom. Mae Mok Witthaya School developed the Mae Mok YOUNG Mee Dee innovation to address this issue. The project aligns with Thailand's National Education Act, which emphasizes the integration of knowledge, morals, and local wisdom, and embraces the philosophy of the late King Bhumibol Adulyadej the Great on Sufficiency Economy and public duty. The project has three primary objectives: 1) To develop and implement a community-based, integrated learning model for student development at Mae Mok Witthaya School , 2) To foster positive values, a volunteer spirit, and a moral attitude for doing good among youth , and 3) To collaboratively conserve and build upon community wisdom through project-based learning with network partners.

This innovation employs a Community-Based Learning model, targeting a group of 15 youth citizens at the school. The core driver of the project is the **“YOUNG Meedee Model”**, a framework for sustainable learning based on five key principles: **Your Self** (learning by doing) , **Objective** (purposeful learning) , **Unity** (collaborative learning on the basis of equality) , **Non-Stop** (lifelong learning) , and **Gaiety** (enjoyable, practical learning for real-life application). The implementation was structured around six learning activity stations linked to the community's context: 1) The Art of Faith , 2) The King's Philosophy on Land, Water, and Forests , 3) Creative Local Herbs , 4) Our Abundant Local Cuisine , 5) Sharing with the Online World , and 6) Towards Sustainable Physical and Mental Well-being. The entire process was guided by the PDCA (Plan-Do-Check-Act) quality cycle to ensure continuous planning, monitoring, and improvement.

The project yielded significant, tangible results, both quantitatively and qualitatively. Quantitatively, all 15 targeted students (100%) participated in the activities and achieved a good or higher evaluation rating. Satisfaction surveys among students, teachers, and parents indicated the highest level of satisfaction (100%). Qualitatively, students exhibited notable improvements in moral character, including sufficiency, responsibility, honesty, and particularly the school's core identity of public-mindedness. The project's success led to numerous accolades for the students, teacher, school director, and institution, including a national-level award for vocational instruction and creative economy projects and One School, One Innovation awards from the Teachers' Council of Thailand.

The Mae Mok YOUNG Mee Dee learning innovation has proven to be a highly successful model for developing quality, civic-minded youth with a volunteer spirit and a strong connection to their local community. This model not only directly benefits students but also fosters a robust collaborative network among the school, community, and external organizations, leading to sustainable development. The project serves as a replicable prototype that can be adapted to bridge educational gaps and revitalize student learning in other contexts. Recommendations for future development include providing continuous platforms for youth potential development expanding the civic youth network and ensuring regular monitoring and evaluation from supervising agencies.

Keywords: Innovation, Community-Based, Mae Mok

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕ มาตรา ๒๓ (๓) กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาทั้งในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อรรถาธิบาย ต้องเน้น ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม ของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา” และ จากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานแก่ คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ความว่า...“ทุกคนต่างมีหน้าที่ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทำเฉพาะหน้าที่นั้น เพราะว่าถ้าคนใดทำหน้าที่ เฉพาะของตัวเองโดยไม่มองดูคนอื่น งานก็ดำเนินไปไม่ได้ เพราะเหตุว่างานทุกงานจะต้องพาดพิงกันจะต้อง เกี่ยวโยงกัน ฉะนั้นแต่ละคนจะต้องรู้ถึงงานของผู้อื่นแล้วช่วยกันทำ” “อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจหรือ ระบบพอเพียงเมื่อปีที่แล้ว ตอนที่พูดพอเพียงแปลในใจแล้วก็ได้พูดออกมาด้วยวาจาแปลเป็น SELF-SUFFICIENCY (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่า พอเพียง แก่ตนเอง แต่ความจริงเศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางกว่า SELF-SUFFICIENCY คือ SELF-SUFFICIENCY หมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง)”

จากแนวกระแสพระราชดำรัส ในฐานะ “ครู” ที่เป็นเสมือนเครื่องหล่อหลอมที่จะผลิตทรัพยากรบุคคล อันสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศในปัจจุบันและอนาคต จึงเล็งเห็นว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทางด้านพุทธิปัญญา จะต้องกระทำควบคู่ไปพร้อม ๆ กับการเติมเต็มศักยภาพนักเรียนในด้านทักษะปฏิบัติที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับระบบ การอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนกับชุมชน และนักเรียนกับสังคม นักเรียนควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ที่สอดคล้องเหมาะสมในแต่ละบริบท ด้วยเหตุนี้การจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม สามารถตอบสนองสังคมได้ โดยการสร้างเสริมและปลูกฝังนักเรียนให้เป็นผู้ที่มีวินัยในตนเอง มีความพอเพียง มีความกตัญญู ซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบและมีอุดมการณ์คุณธรรม ทั้งนี้เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถประพฤติปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดี ของครอบครัว โรงเรียน และสังคม สามารถควบคุมดูแลตนเองและสังคมส่วนรวมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข มีจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด เคารพกฎกติกา พร้อมให้ตรวจสอบการกระทำ ได้เสมอ โดยพร้อมใจกันเพื่อให้ลูกหลานเยาวชนก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ยึดมั่นความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อ “สร้างคนดี ให้บ้านเมือง” การดำรงชีวิตพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยทำพอประมาณให้เหมาะสมกับตนเอง ไม่ฟุ้งเฟ้อและฝึกตนเองให้รู้จัก ความพอดีและพอเหมาะ

ดังนั้นจึงได้จัดทำนวัตกรรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นเยาวชนจิตอาสาโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน ในรูปแบบแม่มอก YOUNG มีดี เพื่อใช้ในการบริหารจัดการการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ภายใต้บริบทของชุมชนและสถานศึกษา ผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุก ๆ ฝ่าย โดยมีเป้าหมายคือ นักเรียน

โดยนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นเยาวชนจิตอาสาโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน ในรูปแบบแม่มอก YOUNG มีดี เป็นนวัตกรรมด้านการจัดการเรียนการสอน ที่มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อใช้ในการบริหารจัดการการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมภายใต้บริบทของชุมชนและสถานศึกษาผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุก ๆ ฝ่ายโดยมีกระบวนการดำเนินงานที่ใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญของโมเดลสู่ความสำเร็จ ผ่านการเรียนรู้ ๖ ฐานกิจกรรม สำหรับจุดเด่นของนวัตกรรม การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นเยาวชนจิตอาสาโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน ในรูปแบบแม่มอก YOUNG มีดี เป็นความร่วมมือกันในการพัฒนาคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา อย่างเป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการ PLC จนก่อให้เกิดความประหลาดที่ดียิ่งขึ้น เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และประสบผลสำเร็จในทุกกิจกรรม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นเยาวชนพลเมืองจิตอาสาโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน ในรูปแบบแม่มอก YOUNG มีดี ในการนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนแม่มอกวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต ๒
๒. เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีค่านิยม มีทัศนคติในการทำความดี มีคุณธรรม มีจิตอาสา สามารถพัฒนาตนเองจนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่น
๓. เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ สืบสาน รักษา และต่อยอดภูมิปัญญาของดีที่มีในชุมชนผ่านการเรียนรู้แบบโครงงานร่วมกับภาคีเครือข่าย

วิธีการดำเนินงาน

กลุ่มเป้าหมาย

เยาวชนพลเมืองแกนนำ โรงเรียนแม่มอกวิทยา จำนวน ๑๕ คน

กลุ่มเป้าหมายเชิงปริมาณ

เยาวชนพลเมืองโรงเรียนแม่มอกวิทยาให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม การมีจิตสาธารณะ การเป็นพลเมืองที่ดี และมีจิตอาสา ร้อยละ ๘๘

กลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพ

เยาวชนพลเมืองโรงเรียนแม่มอกวิทยา มีค่านิยม มีทัศนคติ มีจิตสาธารณะเป็นพลเมืองที่ดี และมีจิตอาสา

แนวคิดและทฤษฎี

การจัดการศึกษาฐานชุมชน หรือการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีแนวความคิดต่อประเด็น พัฒนาการของการจัดการศึกษาในระบบของไทยว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่ สถานศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศให้ก้าวทันโลก การศึกษาทำให้คนไทยรู้เท่าทัน ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า และในสังคมแข่งขัน คนไทยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถใช้ความรู้จัดการตนเองได้เพิ่มมากขึ้น แต่ในทางกลับกัน แบบแผนการจัดการศึกษาโดยสถานศึกษาได้แยกคนออกจากชุมชน สังคม วัฒนธรรม จิตวิญญาณของความเป็นท้องถิ่น จนลืมหากเหง้า วิถีชีวิตและความเป็นตัวตนเกือบสิ้นเชิง แยกการศึกษาออกจากครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น วัด ศาสนสถาน ที่มีบรรพบุรุษ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณธรรมศีลธรรมเป็นกลไกเชื่อมโยงคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (พินสุตา สิริธรงค์ศรี, ๒๕๕๕)

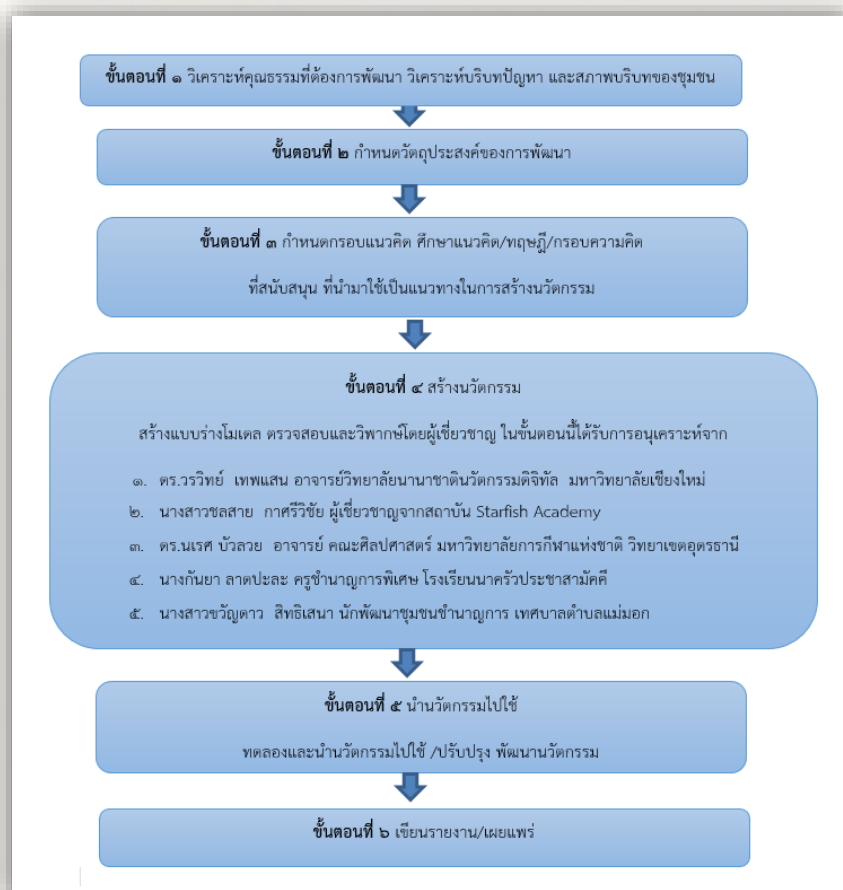
หากมองในภาพกว้างเกี่ยวกับอนาคตด้านสังคมกับการศึกษา กลุ่มคนที่เข้าไม่ถึงการศึกษา และการเรียนรู้จะถูกกลืนและทอดทิ้งโดยระบบการแข่งขัน คุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมของคนจะลดลง เด็กและเยาวชนให้ความสำคัญในโลกของตนเอง จะห่างเหินและละเลยบุพการี บรรพชนและความเป็นไปของสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๒) เพราะโลกกว้างของผู้เรียนถูกจำกัดให้แคบลง (พินสุตา สิริธรงค์ศรี, ๒๕๕๕) เป็นการศึกษาเดินตามรอยตะวันตก แบบต่อท่อความรู้ การศึกษาแบบท่องจำตำรา เน้นการท่องหนังสือแต่ไม่เน้นการเรียนรู้วิถีชีวิต (ประเวศ วะสี, ๒๕๕๓) ทางออกของการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ ทางเลือกการศึกษารฐานชุมชน แนวคิดในการจัดการศึกษารฐานชุมชน มีสาระสำคัญโดยสังเขปดังนี้ (วรากรณ์ สามโกเศศ และคณะ, ๒๕๕๓ ; ประเวศ วะสี, ๒๕๕๕)

จะเห็นว่าแนวคิดในการจัดการศึกษารฐานชุมชน เป็นการจัดการศึกษาทางเลือกที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งฐานรากที่จำเป็นโดยภาคประชาชน เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นการศึกษาที่เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง เพื่อสุขภาวะทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคม เป็นการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐและท้องถิ่น ชุมชนช่วยกันทำให้การศึกษาเป็นกลไกปลูกฝังคุณค่าและชีวิตที่ดีงาม เพราะกระบวนการชุมชน คือ หัวใจของการพัฒนา

ผู้เขียนเห็นว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการจัดการศึกษาที่ยั่งยืน เป็นการเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัว ใช้คนรอบข้างเป็นครู และเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เพราะท้ายที่สุดโรงเรียนในฐานะที่เป็นสถาบันทางการศึกษาที่จะเป็นเจ้าหลอมเยาวชนของชาติจะต้องคืนเด็กนักเรียนเหล่านี้กลับสู่ชุมชน และใช้องค์ความรู้ที่ได้รับกลับมาพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

รูปแบบนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง

นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมืองด้วยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “แม่มอก YOUNG มีดี” เป็นนวัตกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นพัฒนากิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ด้านความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ มีอุดมการณ์คุณธรรม และมีคุณธรรม อัตลักษณ์ คือ **การมีจิตสาธารณะ** มีกระบวนการดำเนินงานภายใต้กรอบแนวคิดและขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรม ดังนี้

ภาพที่ ๑ รูปแบบวัตรกรรมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
ในรูปแบบ “YOUNG มีดี Model” สู่การเรียนรู้อย่างยั่งยืน ผ่าน ๕ หลักการ ๖ ฐานการเรียนรู้

การดำเนินงานตามรูปแบบวัตรกรรมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “YOUNG มีดี Model” สู่การเรียนรู้อย่างยั่งยืน มีหลักการสู่ความสำเร็จ ดังนี้

Y = Your Self	หมายถึง การเรียนรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง
O = Objective	หมายถึง การเรียนรู้ที่มีเป้าหมาย
U = Unity	หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียนรู้บนพื้นฐานความเสมอภาค
N = Non-Stop	หมายถึง การเรียนรู้ที่ไม่มีขีดจำกัด เรียนรู้แบบไม่มีที่สิ้นสุด
G = Gaiety	หมายถึง การเรียนรู้ที่สนุกสนาน เพลิดเพลิน เรียนปนเล่นเน้นใช้ในชีวิตจริง

การดำเนินงานตามรูปแบบวัตรกรรมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “YOUNG มีดี Model” สู่การเรียนรู้อย่างยั่งยืน มี ๖ ฐานกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

๑. สืบสานงานศิลป์แห่งศรัทธา ในกิจกรรมนี้ผู้เรียนจะเรียนรู้เกี่ยวกับงานหัตถศิลป์ที่เชื่อมโยงกับความศรัทธา ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำตุง โคม การถักตุงข้าวเปลือก ตุงใยแมงมุม การกัศกระจก เป็นรูปลายหม้อบุรณฆฎะ รวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมล้านนา เช่น การขับ คำว จ้อย ซอ เป็นต้น ซึ่งเป็นศิลปะภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่กำลังจะเลือนหาย นักเรียนจะได้เรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา และนำมาถ่ายทอดเรื่องราวเป็นหนังสือเล่มเล็ก คลิปวิดีโอสั้น เพื่อเก็บรวบรวมเป็นองค์ความรู้หรือสามารถพัฒนาต่อยอดสู่ทักษะอาชีพเพื่อสร้างรายได้ต่อไป

๒. ศาสตร์พระราชา ดิน น้ำ ป่า ผูกสัมพันธ์ ในกิจกรรมนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ ๙ และการสืบสานพระราชปณิธานด้านการศึกษาของในหลวงรัชกาลที่ ๑๐ การเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และการอนุรักษ์ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การสร้างฝายชะลอน้ำ การสร้างแนวกันไฟ รวมไปถึงการปลูกป่าทดแทน เนื่องจากพื้นที่ตำบลแม่มอกเป็นพื้นที่ของป่าต้นน้ำ รวมถึงมีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์

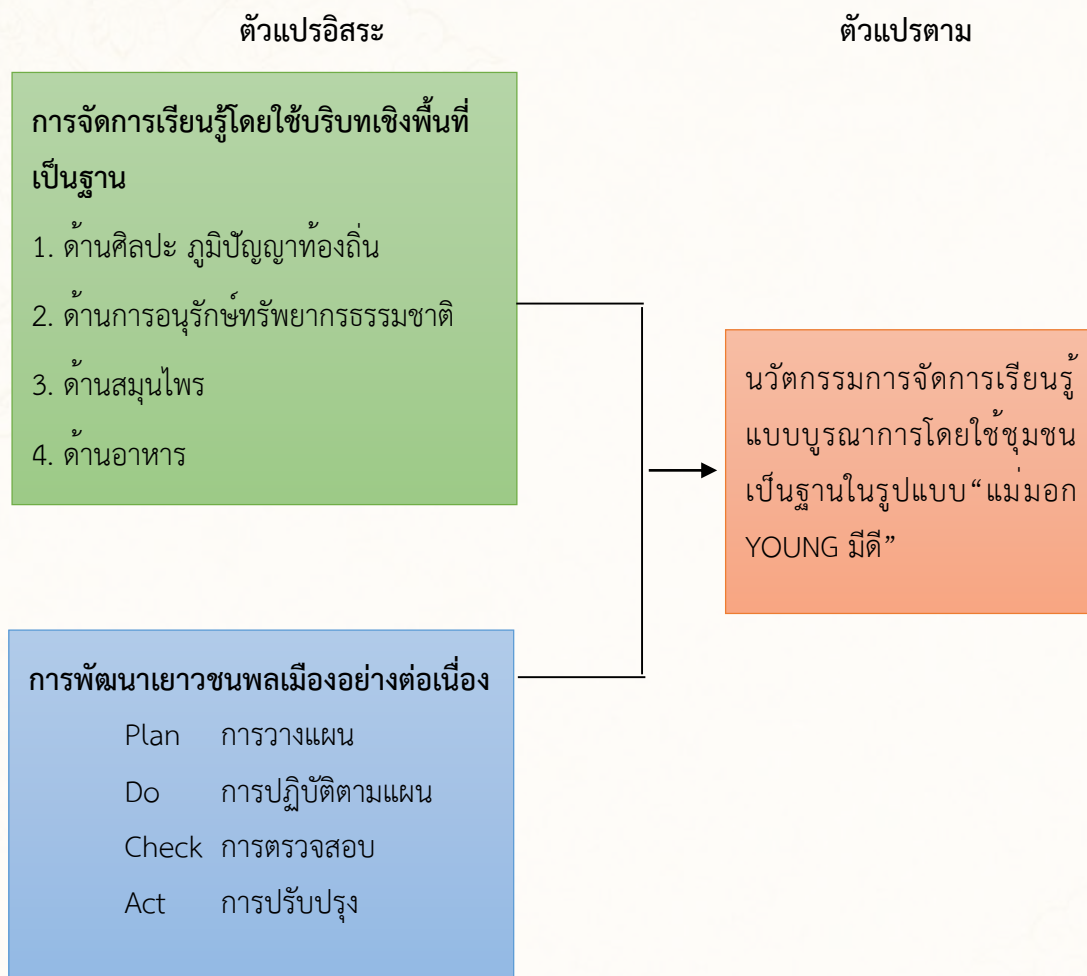
๓. สร้างสรรค์ สีสัน สมุนไพรในท้องถิ่น ในกิจกรรมนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติการรักษาโรคสมัยโบราณ (พื้นบ้าน ตวยหายาเมือง) เรียนรู้เกี่ยวกับการแปรรูปสมุนไพร การอนุรักษ์สมุนไพรที่หายากในท้องถิ่น โดยได้รับความร่วมมือจากสหกรณ์แปรรูปสมุนไพรตำบลแม่มอก ในการให้ความอนุเคราะห์วิทยากร แหล่งเรียนรู้และสนับสนุนอุปกรณ์ในการผลิต แปรรูปสมุนไพร และการนำสมุนไพรไปแจกจ่ายให้กับผู้ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุ และประชาชนในช่วงสถานการณ์โควิด ๑๙

๔. มากมายของกินบ้านเฮา ในกิจกรรมนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับอาหารที่มีในท้องถิ่นเป็นอัตลักษณ์ของคนแม่มอกเช่น การทำขนมต๋องก่ง การทำขนมกวนศิลา (ขนมปาดสุโขทัย) การทำน้ำบู๊ การทำเมนูจากผักกูด เป็นต้น ซึ่งนอกจากนักเรียนจะเกิดความสุขสนุกสนานในการทำอาหาร และได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของอาหาร และมีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการทำ และนำเสนอเป็นคลิปวิดีโอสั้น เผยแพร่ผ่านเพจ แม่มอก YOUNG มีดี

๕. บอกเล่าสู่สังคมโลกออนไลน์ ในกิจกรรมนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์ในเชิงสร้างสรรค์ นำสื่อที่มีในมือมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง และชุมชน โดยการเรียนรู้การตัดต่อ และถ่ายทำวิดีโอหนังสั้นเรื่องราวดี ๆ ในชุมชน เผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์และเพจ แม่มอก YOUNG มีดี

๖. สู่เป้าหมายสุขกายใจอย่างยั่งยืน ในกิจกรรมนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้ “การให้” โดยในกิจกรรมจะปลูกฝังให้นักเรียนเป็นจิตอาสาช่วยพัฒนาชุมชน การออกไปชุมชนตามหาผู้เฒ่าผู้แก่ บุคคลต้นเรื่องที่นักเรียนสนใจ เช่น การทำขนม การจักสาน หรือไปชวนคนเฒ่าคนแก่ ผู้สูงอายุ เล่าเกี่ยวกับประวัติชุมชน (ชวนคนเฒ่าเล่าความหลัง) เกิดเป็นภาพรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ ทั้งนักเรียน ครู ผู้สูงอายุ เพราะผู้สูงอายุบางรายอยู่บ้านโดยลำพัง การไปเยี่ยมเยียนจะเป็นการสร้างความสุข รอยยิ้มและเสียงหัวเราะให้กับกลุ่มผู้สูงอายุและคนป่วยติดเตียงได้บ้าง

จากสภาพปัญหาและความต้องการ จึงนำมาซึ่งการกำหนดแนวทางในการออกแบบนวัตกรรม ซึ่งได้ออกแบบและพัฒนาโดยใช้แนวคิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยการใช้วงจรคุณภาพการศึกษา PDCA (Deming Cycle) ในการดำเนินงานและอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการออกแบบนวัตกรรม ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเชิงพื้นที่เป็นฐาน โดยได้จัดทำเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนานวัตกรรมเป็นลำดับขั้น ดังนี้

ภาพที่ ๒ กรอบแนวคิดในการออกแบบนวัตกรรม

๑. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในการพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “แม่มอก YOUNG มีดี”

๒. สำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา โอกาส จุดอ่อน จุดแข็ง และความต้องการของครูและผู้บริหาร ตลอดจนเป้าหมายของโรงเรียนในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน จึงได้ประชุมคณะครูทั้งโรงเรียนเพื่อการวางแผนจัดการกระบวนการเรียนการสอนโดยใช้บริบทเชิงพื้นที่เป็นฐาน

๓. ขั้น Plan เป็นการวางแผนและออกแบบนวัตกรรมและการดำเนินกิจกรรมตามสภาพปัญหาและความต้องการให้เหมาะสมกับความพร้อมและบริบทของโรงเรียนแม่มอกวิทยา อันนำมาซึ่งนวัตกรรมจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “แม่มอก YOUNG มีดี”

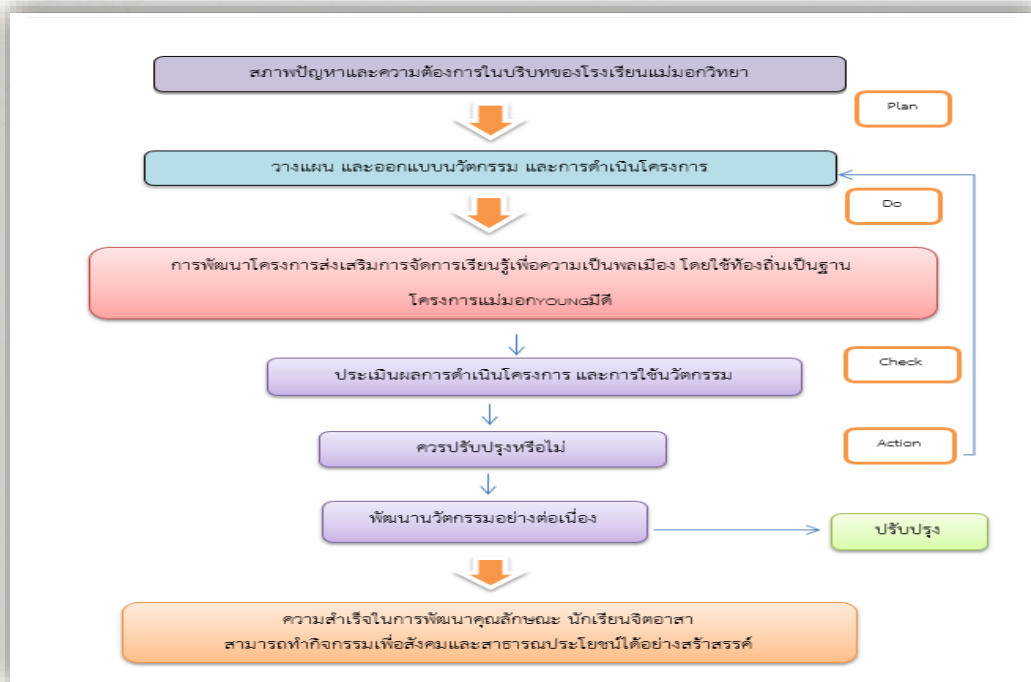
๔. ขั้น Do เป็นการดำเนินการตามที่ได้วางแผนและออกแบบนวัตกรรมไว้

๕. ขั้น Check เป็นการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมและการใช้นวัตกรรม

๖. ขั้น Action เป็นการนำผลการประเมินมาพิจารณาและวิเคราะห์ว่า ควรมีการปรับปรุงหรือไม่ หากควรปรับปรุง จะต้องกลับไปปรับปรุงในการออกแบบนวัตกรรมอีกครั้ง

๗. พัฒนานวัตกรรมที่ผ่านการประเมินอย่างต่อเนื่อง

๘. ผลจากการพัฒนานวัตกรรม นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาด้านความรู้ ด้านทักษะ และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของผู้เรียนให้มีความเป็นพลเมืองจิตอาสามากขึ้น

ภาพที่ ๓ แนวทางในการออกแบบนวัตกรรม

วิธีดำเนินการขับเคลื่อนรูปแบบนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง

โครงการแม่มอกYOUNG มีดี โรงเรียนแม่มอกวิทยาดำเนินการพัฒนานวัตกรรม โดยได้มีการจัดตั้ง คณะกรรมการดำเนินการพัฒนานวัตกรรม มีการลงพื้นที่ในหมู่บ้านเพื่อศึกษาข้อมูลในชุมชน นำมาวิเคราะห์ วางแผนการดำเนินงานและหาแนวทางในการพัฒนา โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

ที่	รายการกิจกรรม	ระยะเวลาดำเนินการ
๑	เสนอนวัตกรรมต่อผู้บริหารเพื่อขออนุมัติใช้นวัตกรรม	๒๐ มกราคม ๒๕๖๗
๒	ประสานกลุ่มภาคีเครือข่าย ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา เกี่ยวกับ กิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการลงพื้นที่ ในชุมชนของนักเรียน	๒๐-๓๐ มกราคม ๒๕๖๗

ที่	รายการกิจกรรม	ระยะเวลาดำเนินการ
๓	นักเรียนเรียนรู้ตามฐานกิจกรรมทั้ง ๖ ฐานกิจกรรมโดยเลือกเรียนรู้ตามหัวข้อหรือประเด็นที่ตนเองสนใจ	๑ กุมภาพันธ์- ๓๐ กันยายน ๒๕๖๗
๔	นักเรียนเผยแพร่กิจกรรมการเรียนรู้ตามที่ตนเองถนัด และสนใจ เช่น ผ่านคลิป ผ่านหนังสือเล่มเล็ก ผ่านการเขียนรายงาน เป็นต้น	๑-๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗
๕	ครูสำรวจความพึงพอใจในกิจกรรมของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน	๑-๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๗
๖	วิเคราะห์และสรุปผลการใช้นวัตกรรม	๑-๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๗
๗	เผยแพร่ผลงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียน	๑๑-๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๗
๘	เผยแพร่นวัตกรรมให้ชุมชนและสังคมภายนอก	๑-๓๐ มกราคม ๒๕๖๘

ผลงานที่เกิดจากการดำเนินงานนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง

เชิงปริมาณ

นักเรียนโรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง จำนวน ๑๕ คน ได้เรียนรู้ฐานกิจกรรมส่งเสริมการสร้างพลเมืองจิตอาสาครบร้อยละ ๑๐๐ จนเกิดคุณธรรมด้านความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ มีอุดมการณ์คุณธรรม และมีอัตลักษณ์ คือ **การมีจิตสาธารณะ** พบว่า นักเรียนร้อยละ ๑๐๐ มีผลการตัดสินคุณภาพการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับดีขึ้นไป

เชิงคุณภาพ

นักเรียน โรงเรียนแม่มอกวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง จำนวน ๑๕ คน มีคุณธรรมด้านความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ มีอุดมการณ์คุณธรรม และมีอัตลักษณ์ คือ **การมีจิตสาธารณะ** หลังจากการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “แม่มอก YOUNG มีดี” สู่การเรียนรู้อย่างยั่งยืนจากการสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน ครู ผู้ปกครองพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมคุณธรรม ได้แก่ ด้านความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ มีอุดมการณ์ คุณธรรม และมีอัตลักษณ์ คือ **การมีจิตสาธารณะ** เพิ่มขึ้น อยู่ในระดับความพึงพอใจระดับมากที่สุด และผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อนวัตกรรมจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “แม่มอก YOUNG มีดี” สู่การเรียนรู้อย่างยั่งยืนในระดับคุณภาพโดยรวม พึงพอใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

การประยุกต์ใช้ในสภาพบริบทที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “แม่มอก YOUNG มีดี” สู่การเรียนรู้อย่างยั่งยืน มีการขยายผลและเผยแพร่ผลการพัฒนานวัตกรรม ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่าง ๆ และนำไปประยุกต์ใช้ในสภาพบริบทที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ดังนี้

จัดทำการเผยแพร่ผลงานเกี่ยวกับภาพกิจกรรมการเรียนรู้ทักษะชีวิตผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ เพจแม่มอก YOUNG มีดี

ภาพที่ ๔ ภาพหน้าเพจแม่มอก YOUNG มีดี

ประโยชน์จากการดำเนินงาน

ประโยชน์ต่อนักเรียน

ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายภายใต้บริบทที่ใกล้ตัว ได้สัมผัสและเรียนรู้กับชุมชนที่ตนเองอาศัยผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเชิงพื้นที่เป็นฐาน ในด้านศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหาร สมุนไพร และการใช้สื่อเทคโนโลยีในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรม เป็นการฟื้นฟูการเรียนรู้ที่ถดถอยในช่วงสถานการณ์โควิด ตัวผู้เรียนมีความตื่นตัวที่จะเรียนรู้สังคม ชุมชนของตนเอง มีความกล้าแสดงออกในการที่จะนำเสนอเรื่องราวในชุมชนของตนเองบนพื้นที่สร้างสรรค์ในสังคมออนไลน์ เกิดจิตสำนึก รักบ้านเกิด ตระหนัก เห็นคุณค่าและความสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนในอนาคต ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับรางวัล ผู้พัฒนาโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ “เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง”

ภาพที่ ๕ ผลงานที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน ด้านการพัฒนาโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ
“เยาวชนไทยทำดี ถวายในหลวง” ปีที่ ๑๙

ภาพที่ ๖ ผลงานที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน
รางวัลชนะเลิศ นวัตกรรมเยาว์ที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

ประโยชน์ต่อครู

นวัตกรรมจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “YOUNG Model” สู่การเรียนรู้ อย่างยั่งยืน อาศัยหลักการมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องโดยการใช่วงจร คุณภาพการศึกษา PDCA (Deming Cycle) เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานและ การบริหารงานก้าวไปสู่ความสำเร็จ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับครู ครูกับนักเรียน และนักเรียน กับนักเรียน เกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตร พัฒนานวัตกรรมให้มีแบบแผนและสามารถ นำมาใช้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนได้อย่างมีคุณภาพ และ เกิดประสิทธิผล อย่างสูงสุด เพื่อนครูสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้กับนักเรียนได้ทุกช่วงวัยโดยเลือกกิจกรรม ที่เหมาะสมกับช่วงวัย

ภาพที่ ๗ ตัวอย่างรางวัลที่เกิดขึ้นกับครูผู้สอน

ประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษา

นวัตกรรมจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “YOUNG Model” สู่การเรียนรู้ อย่างยั่งยืน อาศัยหลักการมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยการใช่วงจร คุณภาพการศึกษา PDCA (Deming Cycle) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษา มีการดำเนินงานและการบริหารงานก้าวไปสู่ความสำเร็จ และนำไปพัฒนาต่อยอดนวัตกรรมการบริหารสถานศึกษา จนได้รับรางวัลนวัตกรรมสร้างสรรค์คนดี โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ด้านการบริหาร ระดับประเทศ ประจำปี งบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖

ภาพที่ ๘ ตัวอย่างรางวัลที่เกิดขึ้นกับผู้บริหารสถานศึกษา

ประโยชน์ต่อสถานศึกษา

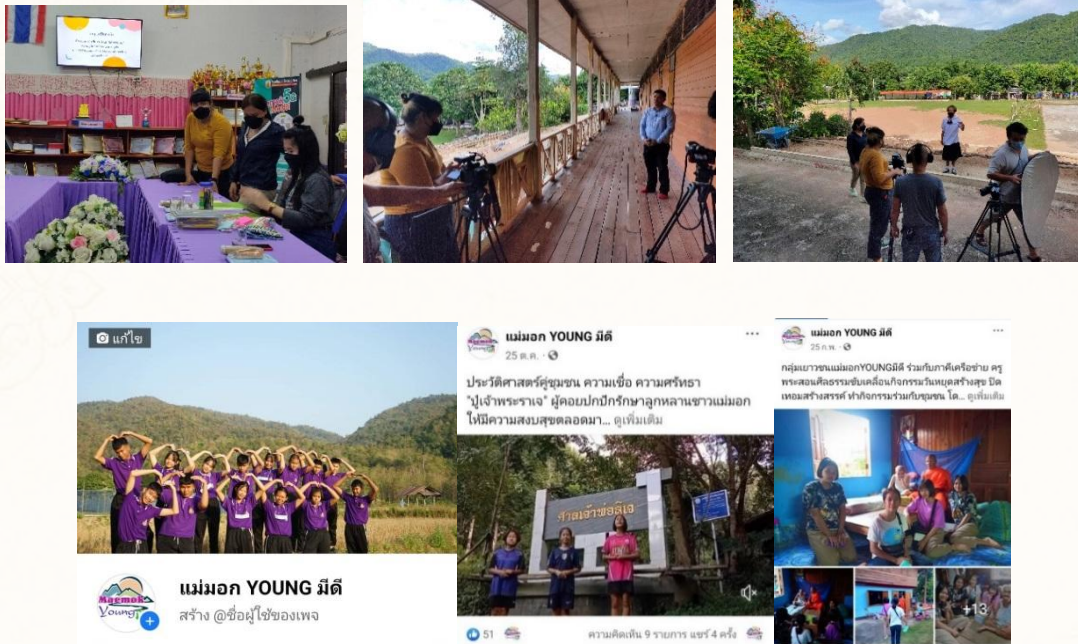
นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “แม่มอก YOUNG มีดี” สู่การเรียนรู้อย่างยั่งยืน บนพื้นฐานหลักการมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้วงจรคุณภาพการศึกษา PDCA (Deming Cycle) เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานและการบริหารงานก้าวไปสู่ความสำเร็จ จนเกิดเป็นรูปแบบการบริหารจัดการการเรียนรู้ภายใต้สถานการณ์ที่ไม่คุ้นชิน นำมาปรับใช้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด ๑๙ มีการพัฒนาต่อยอดนวัตกรรมจนได้รับรางวัลหนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรม ประจำปี ๒๕๖๗ รางวัลเหรียญเงิน จากสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา

ภาพที่ ๙ ตัวอย่างรางวัลที่เกิดกับสถานศึกษา

ประโยชน์ต่อวงการวิชาชีพ

เกิดการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และขยายผลนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “แม่มอก YOUNG มีดี” สู่การเรียนรู้อย่างยั่งยืน และความสำเร็จของโครงการนี้ไปสู่สถานศึกษาอื่นที่มาศึกษาดูงาน เพื่อสร้างเครือข่ายในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ต่อไป ตลอดจนศึกษารูปแบบของการพัฒนานวัตกรรมเพื่อนำไปปรับใช้และพัฒนาให้เข้ากับบริบทของสถานศึกษาของตน ดังนี้

ภาพที่ ๑๐ การเผยแพร่ข่าวสารผ่านทางเว็บเพจแม่มอก YOUNG มีดี และใน youtube

ประโยชน์ต่อชุมชน

จากการที่นักเรียนมีการพัฒนาตนเองตามคุณธรรมอัตลักษณ์ส่งผลให้โรงเรียนได้รับเสียงสะท้อนจากผู้ปกครองว่า บุตรหลานมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น มีความรับผิดชอบ และรู้จักการใช้ของอย่างรู้คุณค่ามากขึ้น จากการที่โรงเรียนมีเป้าหมายในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนมีทิศทางในการดำเนินงานชัดเจน ส่งผลให้ชุมชนและหน่วยงานภายนอกยอมรับในผลการดำเนินงานของ โรงเรียนให้การช่วยเหลือสนับสนุนทั้งด้านกำลังใจ กำลังทรัพย์ และกำลังกายทุกกิจกรรมที่มีโอกาส รวมไปถึงให้การสนับสนุนวิทยากร ในการอบรมคุณธรรมด้านต่าง ๆ สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ แก่ครูและนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ และมีการขยายผลนวัตกรรมสู่ชุมชนจนได้รับการคัดเลือกเป็น หมู่บ้านยั่งยืนต้นแบบจังหวัดลำปาง ประจำปี ๒๕๖๗ จากจังหวัดลำปาง โดยมี ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง เป็นประธานคณะกรรมการ

ภาพที่ ๙ ผลงานนวัตกรรมแม่มอก YOUNG มีดี ที่ขยายผลสู่ชุมชน และส่งผลให้ชุมชนได้รับรางวัลระดับจังหวัด

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองเถิน โดยร่วมกับนักวิชาการและนักประวัติศาสตร์เมืองเถิน ให้ความรู้ และจัดทำเอกสารทางวิชาการ และพาคณะนักท่องเที่ยวศึกษาเรียนรู้เยี่ยมสถาบันวัฒนธรรมเก่าของเมืองเถิน

ภาพที่ ๑๑ ผลงานนวัตกรรมแม่มอกYOUNGมีดี ที่ขยายผลสู่ชุมชน

ดังนั้น ผลจากการพัฒนานวัตกรรม จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรูปแบบ “แม่มอก YOUNG มีดี” สู่การเรียนรู้อย่างยั่งยืน จึงนำไปสู่ความสำเร็จในการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่าย ทั้งโรงเรียน ชุมชน และสังคม เกิดผลดีต่อตัวนักเรียนมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา

๑. โรงเรียน หรือหน่วยงานต้นสังกัด เช่นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรมีเวทีในการพัฒนาศักยภาพให้กับเยาวชนแกนนำและกลุ่มเป้าหมายอยู่เสมอ
๒. กลุ่มเยาวชนแกนนำแม่มอก YOUNG มีดี ควรมีการสร้างและพัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์ของเยาวชนพลเมือง ในระดับกลุ่มโรงเรียน กลุ่มเครือข่ายสถานศึกษา และในระดับเขตพื้นที่
๓. มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานจากหน่วยงานต้นสังกัด เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มเครือข่ายแกนนำเยาวชนพลเมืองภาคเหนืออย่างสม่ำเสมอ หรืออย่างน้อยปีการศึกษาละ ๑ ครั้ง

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๔๖). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- ประเวศ วะสี. (๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕). จุดเปลี่ยนมหาวิทยาลัยไทย-จุดเปลี่ยนประเทศไทย. โพสต์ทูเดย์, ๑๐ (๓๔๖๓), ๒.

พิณสุตา สิริธรังศรี. (๒๕๕๕). การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาโครงการจัด การศึกษาแบบมีส่วนร่วม
ขององค์กรในชุมชนเพื่อสุขภาวะคนไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
วรารกรณ์ สามโกเศศ และคณะ. (๒๕๕๓). ข้อเสนอแนะทางเลือกระบบการศึกษาที่เหมาะสมกับสุขภาวะคนไทย
โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการปฏิรูปการศึกษาเพื่อสุขภาวะ
คนไทย. โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (๒๕๕๗). รายงานการวิจัย แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียม
ความพร้อมสู่ศตวรรษที่ ๒๑. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

ไข่มฟ้าสร้างสุข – องค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองโลก

นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง

Wolffia Happiness – Knowledge Towards Becoming Global
Citizens: Innovation for Youth Citizenship

อดิศร เนตรทิพย์, ชลธิชา พิกุลวรชัย, นาโอโตะ ทานากะ,
ธรรธัญญ์ ปงลังกาพิลธิฐ, ปณณวิษญ์ ใจสม, วีรารวรรธน์ กันธิพันธ์,
ปรมัตต์ จินทอง, พาติศ พิกุลวรชัย, สมิตานันท์ แก้วมา,
คุระโตะ ทานากะ, รินทร์วรี วงศ์แก้ว, กชกร พระคงสินธุ์,
สุริยะพงษ์ ก้อนเปียง, สิริราช ยานะ และ กนกพล วัลลา

Adisorn Netti, Chonthicha Phikulworachai, Naoto Tanaka,
Thunthun Ponglungkapasit, Pannawit Jaisom, Veerawatt Kanthiphan,
Paramat juentong, Phatith Phikulworachai, Samittanun Kaewma,
Kurato Tanaka, Rinwaree Wongkaew, Kodchakorn Parkhongsin,
Suriyaphong kornpheng, Siriraj yana and Kanokpon Wanla

โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
Yupparaj Wittayalai School

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ไข่ผ้าสร้างสุข - องค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองโลก นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อเสริมสร้างทักษะความเป็นพลเมืองและพลโลกแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ โดยการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ๒) เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะในการปลูกไข่ผ้าผ่านสื่อออนไลน์ วิดีโอแนะนำ และชุดอุปกรณ์ปลูกไข่ผ้าแบบง่ายให้แก่เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยเยาวชนพลเมือง โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จำนวน ๒๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจต่อโครงการ ไข่ผ้าสร้างสุข - องค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองโลก

ผลการวิจัย พบว่า ๑) ครู มีสื่อออนไลน์ วิดีโอแนะนำ และชุดอุปกรณ์ปลูกไข่ผ้าแบบง่ายให้แก่เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๑ ชุด ผลการประเมินความพึงพอใจโครงการฯ ของครู คือ ร้อยละ ๘๕ ครูที่เข้าร่วมโครงการฯ เกิดทักษะความเป็นพลเมืองและพลโลกแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ๒) นักเรียน มีสื่อออนไลน์ วิดีโอแนะนำ และชุดอุปกรณ์ปลูกไข่ผ้าแบบง่ายให้แก่เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๑ ชุด ผลการประเมินความพึงพอใจโครงการฯ ของนักเรียน คือ ร้อยละ ๙๐ นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการฯ เกิดทักษะความเป็นพลเมืองและพลโลกแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ โดยการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม และ ๓) ชุมชน เกิดการทดลองนำไข่ผ้าไปเลี้ยงในบ้าน จำนวน ๒๐ หลังคาเรือน เกิดการทดลองและพัฒนาเมนูอาหารที่ทำจากไข่ผ้า จำนวน ๑๐ เมนู เกิดการเผยแพร่ความรู้เรื่องไข่ผ้ากลับสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของไข่ผ้า เกิดการอนุรักษ์พืชพื้นถิ่นให้คงอยู่ในชุมชนและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพืชพื้นถิ่น

ไข่ผ้าสร้างสุข - องค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองโลกเป็นนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมืองโลกผ่านการเรียนรู้พืชพื้นถิ่นตามแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในทุกที่ทุกเวลา อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์พืชพื้นถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

คำสำคัญ: พลเมืองโลก, นวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง

Abstract รอแก้ไข

The research project titled Wolffia Happiness – Knowledge Towards Becoming Global Citizens: Innovation for Youth Citizenship aims to: 1) Enhance the skills of citizenship and global awareness among participants through engagement in activities that benefit themselves and society; 2) Transfer knowledge and skills in cultivating wolffia via online media, instructional videos, and simple Wolffia cultivation kits to targeted children and youth. The target group consists of 20 youth citizens from Yupparaj Wittayalai School. The research tools include a satisfaction assessment form for the project wolffia Happiness – Knowledge Towards Becoming Global Citizens. The findings showed that: First, teachers have an online media, instructional videos, and simple wolffia cultivation kits for the targeted children and youth, producing one set. The teacher satisfaction rate regarding the project was 85%. Teachers who participated in the project developed citizenship and global awareness skills by engaging in activities beneficial to themselves and society. Second, students have an online media, introductory videos, and a simple tilapia wolffia kit for the target group of children and youth. The students' satisfaction with the project was 90%. Students participating in the project developed citizenship and global skills through activities beneficial to themselves and society. Third, community conducted home trials of raising tilapia wolffia in 20 households, then, They experimented and developed 10 food recipes made from wolffia, and disseminated knowledge about wolffia back to the community to raise awareness and appreciation of wolffia. This contributed to the conservation of indigenous plants in the community and added value to these local plants.

Keywords: Global Citizen, Innovation for Youth Citizenship

บทนำ

การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีความรอบรู้ในวิทยาการต่าง ๆ และเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล มีความตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และเข้าใจต่อบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ เพื่อให้ผู้ผ่านการศึกษานำความรู้ไปประยุกต์ใช้พัฒนาตนเอง พัฒนาสังคมและพัฒนาประเทศชาติให้เจริญยิ่งขึ้น โดยปัจจุบันการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ อาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความเป็นพลเมือง และเป็นกลไกสำคัญในการเตรียมพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นกำลังที่มีคุณภาพของสังคมต่อไปได้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต ดังนั้น การส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองจะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพในสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน อีกทั้งปัจจุบันความรู้ทางวิชาการนั้นอาจไม่เพียงพอในการพัฒนาบุคคลให้เป็นคนดีของสังคม การสร้างพลเมืองที่มีคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรส่งเสริมควบคู่ไปกับการเรียนรู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะในช่วงวัยรุ่นที่เป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงมากมาย ทั้งพัฒนาการร่างกาย ความคิด และสภาพจิตใจ การสร้างพลเมืองที่ดีในวัยนี้ต้องอาศัยการสนับสนุนจากครอบครัว สังคมในสถานศึกษา และชุมชน เพื่อเพิ่มการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ท่ามกลางกระแสแห่งโลกาภิวัตน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาที่ก้าวกระโดด ดังนั้นแล้วการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่พร้อมต่อการเรียนรู้และเข้าใจบริบทของสังคม สามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อย่างยั่งยืนนั้น จึงควรเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มากกว่าวิชาการ นั่นคือ การพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่อการจัดการเรียนรู้เพื่อตนเองของผู้เรียน โดยเฉพาะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ จะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคม สามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) ยังได้มีการกล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย (Civic education) ทั้งยุทธศาสตร์และเป้าหมาย ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และยุทธศาสตร์ที่ ๕ ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

กลุ่มเยาวชนพลเมือง โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย เล็งเห็นถึงความสำคัญของการสร้างพลเมืองที่มีความสำนึกต่อส่วนรวม เพื่อให้ทุกคนเติบโตขึ้นเป็นผู้ที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคม จึงได้จัดทำโครงการไข่ผ่าสร้างสุข - องค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองโลก เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาคนผ่านการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความเป็นพลเมืองควบคู่กับการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองโลก โดยเน้นให้เยาวชนได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของการเป็นคนที่มีคุณธรรม การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การทำงานเป็นทีม การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และการรับผิดชอบต่อสังคม ผ่านโครงการ “ไข่ผ่าสร้างสุข-องค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองโลก” โครงการนี้เน้นการสร้างพลเมืองผ่านการขับเคลื่อนโครงการเพาะปลูกไข่ผ่าหรือที่รู้จักกันในชื่อ “ไข่ผ่า” ซึ่งไข่ผ่าหรือที่รู้จักกันในชื่อทางการว่า ไข่น้ำ เป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง (Super-food)

โดยมีปริมาณโปรตีนอยู่ ระหว่างร้อยละ ๑๙.๓-๔๕.๐ ของน้ำหนักแห้ง ซึ่งปริมาณโปรตีนดังกล่าวขึ้นอยู่กับปริมาณสารอาหารที่มีอยู่ในน้ำ (ศิริภาวี และคณะ, ๒๕๔๔) ด้วยศักยภาพดังกล่าว ไข่ผำจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นอาหารแห่งอนาคตที่มีบทบาทสำคัญต่ออุตสาหกรรมอาหารสมัยใหม่ อีกทั้งจากการศึกษาพบว่า ไข่ผำมีสารต้านอนุมูลอิสระ (Antioxidant) ที่สามารถสกัดด้วยเอทานอลภายในเวลา ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งได้สารสกัดที่มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระสูงถึงร้อยละ ๘๐.๑๕ (ขวัญดาว แจ่มแจ้ง, ๒๕๕๕) อีกทั้งยังมีคุณสมบัติเป็นผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ ดังนั้น หากเยาวชนและครอบครัวสามารถปลูกไข่ผำและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่หลากหลายได้ จะส่งผลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และสร้างโอกาสในการพัฒนารายได้และอาชีพในระดับครัวเรือน โครงการฯ ดังกล่าวจึงมีศักยภาพในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และสนับสนุนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน ผ่านการบูรณาการองค์ความรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยคุณสมบัติดังกล่าว ไข่ผำจึงเป็นแหล่งอาหารโปรตีนสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและมีศักยภาพในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน

คณะผู้จัดทำได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการส่งเสริมการปลูกไข่ผำเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผ่านการจัดทำสื่อความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้ ๑) สื่อออนไลน์และวิดีโอแนะนำขั้นตอนการปลูกไข่ผำ ๒) ชุดอุปกรณ์พื้นฐานสำหรับการปลูกไข่ผำแบบง่ายที่สามารถทำได้เองที่บ้าน โดยจะดำเนินการผ่านการลงพื้นที่ศึกษาความรู้ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management) ร่วมกันชุมชน เรื่อง การปลูกและการแปรรูปไข่ผำ และนำความรู้สู่การจัดทำสื่อความรู้เรื่องไข่ผำ พร้อมทั้งนำความรู้และสื่อที่ผลิตได้ไปถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ เด็กและเยาวชนในโรงเรียนหรือกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ให้มีการทดลองปลูกไข่ผำด้วยชุดอุปกรณ์ดังกล่าว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และสร้างความยั่งยืนในการเข้าถึงอาหารโปรตีนสูงที่มีคุณภาพ ทั้งยังสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้ในบริเวณพื้นที่ของชุมชนของตนเองได้อีกด้วย กิจกรรมในโครงการไม่เพียงแต่เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเท่านั้น แต่ยังปลูกฝังจิตสำนึกของการเป็นพลเมืองที่ดี การเคารพผู้อื่น และการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ คนในชุมชนยังสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปสร้างรายได้ หรือนำไปบริโภคได้อีกด้วย และโครงการนี้ดำเนินงานโดยการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ เช่น สถานักเรียน ครูผู้สอน ผู้นำชุมชน และองค์กรภายนอก เพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ มีประสิทธิภาพสูงสุด และช่วยให้ผู้เข้าร่วมเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเสริมสร้างทักษะความเป็นพลเมืองและพลโลกแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ โดยการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม
๒. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะในการปลูกไข่ผำ ผ่านสื่อออนไลน์ วิดีโอแนะนำ และชุดอุปกรณ์ปลูกไข่ผำแบบง่ายให้แก่เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย

วิธีการดำเนินงาน

กลุ่มเป้าหมาย

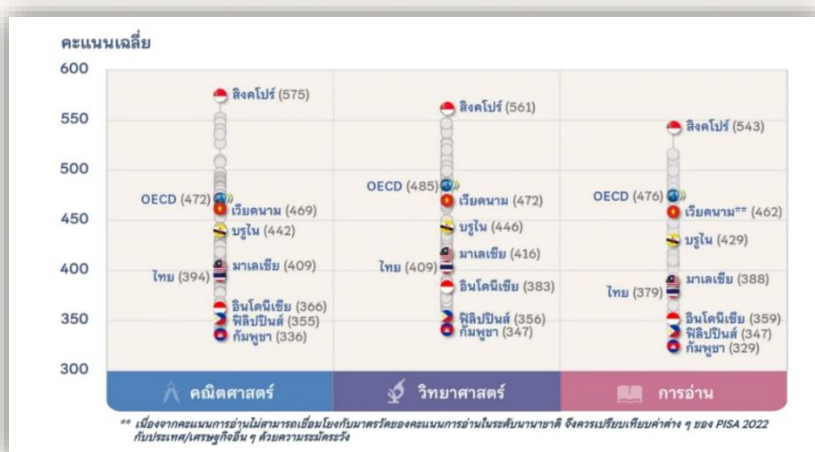
เยาวชนพลเมือง โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จำนวน ๒๐ คน

แนวคิดและทฤษฎี

๑. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic education)

การจัดการศึกษาฐานสมรรถนะเพื่อสร้างพลเมือง สาเหตุนี้ต้องปฏิรูปการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะเพื่อสร้างพลเมือง ภาพรวมของปัจจัยที่ต้องปฏิรูปการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะทั้งในระดับของประเทศไทยและระดับของโลก โดยมีเนื้อหา ดังนี้

ภาพรวมของปัจจัยที่ต้องปฏิรูปการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะทั้งในระดับของประเทศไทยและระดับของโลก ได้แก่ ผลการประเมิน PISA 2022 ของประเทศไทย PISA ปี 2022 ผลการประเมินของประเทศไทย พบว่านักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์ ๓๙๔ คะแนน ด้านวิทยาศาสตร์ ๔๐๙ คะแนน และด้านการอ่าน ๓๗๙ คะแนน ซึ่งเมื่อเทียบกับ PISA 2018 พบว่า คะแนนเฉลี่ยของประเทศไทยทั้งสามด้านลดลง โดยด้านคณิตศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ยลดลง ๒๕ คะแนน ส่วนด้านวิทยาศาสตร์และการอ่าน มีคะแนนเฉลี่ยลดลง ๑๗ คะแนน และ ๑๔ คะแนน ตามลำดับ ทั้งนี้ ผลการประเมินของประเทศไทยตั้งแต่ PISA 2000 จนถึง PISA 2022 พบว่า คะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์และการอ่านมีแนวโน้มลดลง ส่วนด้านวิทยาศาสตร์ถือว่าไม่เปลี่ยนแปลงทางสถิติ

ภาพที่ ๑ ระดับความสามารถของนักเรียนไทยเปรียบเทียบกับชาติต่าง ๆ และผลประเมิน PISA ปี 2022

ที่มา: (Organization for Economic Cooperation and Development: OECD), 2023)

ข้อมูลชุดนี้สะท้อนคุณภาพของพลเมืองของไทยกับนานาชาติ คือ เมื่อวิเคราะห์ตามสังกัดการศึกษา และกลุ่มโรงเรียนที่เข้าร่วมการแข่งขันครั้งนี้ พบว่า กลุ่มโรงเรียนที่เน้นการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ยทั้งสามด้านอยู่ในระดับเดียวกับกลุ่มประเทศ/เขตเศรษฐกิจที่มีคะแนนคณิตศาสตร์ สูงสุดห้าอันดับแรก ส่วนกลุ่มโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยมีคะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD สำหรับกลุ่มโรงเรียนอื่น ๆ ยังคงมีคะแนนเฉลี่ยทั้งสามด้านต่ำกว่า ค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD จากการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระหว่างนักเรียนกลุ่มสูง (มีคะแนนตั้งแต่ เปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ ๙๐ ขึ้นไป) กับนักเรียนกลุ่มต่ำ (มีคะแนนต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ ๑๐) ของประเทศไทย ทั้งสามด้าน พบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยในแต่ละด้านแตกต่างกันประมาณ ๒๐๐ คะแนน และ เมื่อเทียบกับ PISA 2018 พบว่า ความแตกต่างของคะแนนด้านการอ่านและด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนทั้งสอง กลุ่มนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ส่วนด้านคณิตศาสตร์มีช่องว่างของคะแนนที่แคบลง เนื่องจากนักเรียนกลุ่มสูงมีคะแนน เฉลี่ยลดลงมากกว่าของนักเรียนกลุ่มต่ำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการศึกษา มุมมองนี้สะท้อนถึงทัศนคติเรื่อง ปัญหาทางการศึกษาที่แตกต่างไปจากเดิม เพราะในปัจจุบันความรู้เป็นเหมือนสายลม แสงแดด และแม่น้ำ คือ มีอยู่รอบตัวสามารถค้นหาได้ง่ายดายเพียงปลายนิ้ว ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องไปแข่งขัน เพื่อทำให้นั่นเองหรือมีข้อมูล มากกว่าคนอื่นเช่นในอดีต แต่ควรให้ความสำคัญกับเรื่องการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตัวเอง ชุมชน และ สังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะ ซึ่งเป็นแนวทางที่เขียนไว้ในตำราทางด้านหลักสูตร และการสอนมาเนิ่นนาน จนกระทั่งมีการเลือกนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหา และใช้เป็นฐานคิดในการจัดการศึกษา ให้ตอบโจทย์สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สถานการณ์โลกและสังคม ณ ปัจจุบันล้วนเป็นสิ่ง “ไม่แน่นอน” จากโลกที่เราเคยคาดการณ์สถานการณ์ได้กลับเปลี่ยนเป็น “VUCA world” Bennett and Lemoine (2014) ให้แนวคิดที่มองปรากฏการณ์ของโลกตามลักษณะที่เกิดขึ้นจริง ที่ทั้งหมดล้วนเต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลง ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ ดังนั้นความรู้ในแบบที่เป็นสูตรสำเร็จหรือความรู้ที่ใช้ได้อย่างจริงจังยั่งยืนนั้น ไม่สามารถใช้ได้อีกต่อไปแล้ว โลกยุคนี้ มี Buzzword หรือคำที่ผู้คนนิยมใช้กันมากขึ้น คือ VUCA world เพื่อจะอธิบายสถานการณ์โลกที่เป็นในปัจจุบันว่ามีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ ดังภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒ ลักษณะสำคัญสถานการณ์โลกและสังคมในยุคไม่แน่นอน

ที่มา: (Bennett, & Lemoine, 2014)

โลกที่เปลี่ยนผันจาก VUCA สู่ยุค BANI แม้การนิยามสภาวะความผันผวนของโลกด้วย VUCA จะได้รับความนิยมในช่วงทศวรรษ 2000 ที่ผ่านมา ซึ่งคำนี้มีต้นกำเนิดในช่วงทศวรรษที่ 1980 ในช่วงหลังสงครามเย็น แต่ปัจจุบันหลังการระบาดของโควิด-19 ทั่วโลก การอธิบายโลกด้วย VUCA อาจจะไม่ชัดเจนนัก และได้เกิดแนวทางในการการอธิบายโลกยุคใหม่หลังการระบาดของไวรัสใหญ่ไปทั่วโลกด้วยคำว่า BANI คือ แนวทางใหม่ในการอธิบายโลกของเรา แนวคิด VUCA ได้ถูกนำมาใช้เป็นเวลานานเพื่อเป็นแนวทางให้องค์กรได้พัฒนาตัวเองขึ้นในสถานการณ์ที่มีความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ BANI ย่อมาจาก

B = Brittle (ความเปราะบาง) หมายถึง ภาวะที่บุคคล องค์กร หรือระบบมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงและแรงกระแทกจากปัจจัยภายนอกได้ตลอดเวลา ธุรกิจหรือองค์กรใดก็ตามที่ถูกสร้างขึ้นบนรากฐานที่ขาดความมั่นคง ย่อมมีความเสี่ยงที่จะล้มเหลวหรือพังทลายได้อย่างรวดเร็ว โลกในปัจจุบันมีความเปราะบางมากยิ่งขึ้น ปัจจัยที่เคยเป็นข้อได้เปรียบทางการแข่งขันในอดีตอาจไม่สามารถตอบโจทย์บริบทในปัจจุบันได้อีกต่อไป เนื่องจากความต้องการสินค้าและบริการมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์กรและภาคธุรกิจจึงมิได้เผชิญเพียงความผันผวนและความไม่แน่นอนเท่านั้น หากแต่ยังมีความเสี่ยงต่อการล่มสลายเมื่อเผชิญกับวิกฤตหรือปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมกันหลายประการ

A = Anxious (ความวิตกกังวล) หมายถึง ความวิตกกังวลเป็นภาวะที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในสังคมร่วมสมัย ไม่จำกัดอยู่เพียงชีวิตส่วนบุคคล หากแต่ส่งผลกระทบต่อบริบทการทำงานและการดำรงชีวิตในองค์กร ด้วยผู้คนมีแนวโน้มเกิดความวิตกกังวลมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความลังเลในการตัดสินใจ รวมถึงปัญหาด้านสุขภาพจิต โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เผชิญความกังวลต่ออนาคตและสถานะทางสังคม ขณะเดียวกันบุคลากรและผู้นำองค์กรจำนวนมากต้องเผชิญกับความเครียดสะสมและภาวะหมดไฟในการทำงาน (Burnout) เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

N = Nonlinear (ความไม่เป็นเส้นตรง) หมายถึง สะท้อนถึงสภาพแวดล้อมของโลกปัจจุบันที่เหตุการณ์ต่าง ๆ มิได้ดำเนินไปตามลำดับหรือความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลอย่างชัดเจน การเปลี่ยนแปลงสามารถเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน คาดการณ์ได้ยาก และขาดแบบแผนที่แน่นอน เหตุการณ์จำนวนมากเกิดขึ้นโดยไม่สอดคล้องกับตรรกะเดิมหรือประสบการณ์ที่ผ่านมา ทำให้การวางแผนและการตัดสินใจมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

I = Incomprehensible (ความกำกวมและยากต่อความเข้าใจ) หมายถึง ในบริบทที่เหตุการณ์ต่าง ๆ ขาดความเชื่อมโยงเชิงเหตุและผลอย่างเป็นระบบ การแสวงหาคำอธิบายหรือคำตอบจึงเป็นไปได้ยากและหลายครั้งคำตอบที่ได้อาจไม่สมเหตุสมผลหรือไม่ชัดเจน ภาวะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของมนุษย์ในการควบคุมและทำความเข้าใจทุกสิ่งรอบตัว แม้จะมีข้อมูลจำนวนมาก แต่ข้อมูลเหล่านั้นก็อาจไม่เพียงพอหรือไม่สามารถอธิบายสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้อย่างครบถ้วน (Cascio, 2020)

จากโลกที่ผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อนและคลุมเครือ การจัดการศึกษาทั่วโลกจึงต้องมีการปรับเพื่อการพัฒนาคนให้เท่าทันกับความเป็นจริงของยุคสมัยโดยในปัจจุบัน หลาย ๆ ประเทศเริ่มมีการปรับเปลี่ยนระบบการศึกษา เพื่อเคลื่อนไปสู่การศึกษาหรือหลักสูตรฐานสมรรถนะแล้ว เช่น รัฐ New York ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐ Alberta ประเทศแคนาดา สาธารณรัฐเคนยา สาธารณรัฐวันดา รัฐคูเวต สหรัฐเม็กซิโก สาธารณรัฐโปรตุเกส และสาธารณรัฐเอสโตเนีย โดยเริ่มปรับเปลี่ยนตั้งแต่ Mindset และแต่ละหลักสูตรของแต่ละประเทศนั้นจะมีรูปแบบของหลักสูตรในแบบของตัวเอง แต่มีลักษณะสำคัญร่วมที่คล้ายกัน คือ ไม่นับเรื่องวิชา แต่เน้นเรียนรู้การแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ต้องเผชิญอยู่ โดยมีความแตกต่างกันไปตามบริบท เน้นเรื่องการพัฒนาสมรรถนะและตอบโจทย์บางอย่างที่มีความหมายกับตัวผู้เรียน เพื่อเตรียมพร้อมทั้งภาวะ ด้านสังคม การแก้ไขปัญหาหรือเตรียมความพร้อมให้เด็กพร้อมรับมือกับสภาวะการณ์ในสังคมปัจจุบันได้ กิจกรรมการเรียนการสอนหรือวิชาที่ปรับเปลี่ยนไป เพื่อให้น่าสนใจ ตอบโจทย์ชีวิต และชวนให้เรียนรู้เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น

ทางออกของการพัฒนาการศึกษาไทย คำสำคัญ (Keyword) คือ เรื่องของ “สมรรถนะ” และ “ทักษะ” อยู่ในรายงานผลการประเมิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับการปรับตัวของนานาประเทศทั่วโลก ซึ่งเราจะศึกษากันต่อไปว่าทั้งสมรรถนะและทักษะคืออะไร ทางออกของการพัฒนาการศึกษาในระดับนานาชาติ คือ การปรับการศึกษาไปเป็นการศึกษาฐานสมรรถนะ ประเด็นนี้ตรงกับผลการศึกษาของคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษาของไทยที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์พบว่าเพื่อการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ควรให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนหลักสูตรเป็น “ฐานสมรรถนะ” เพราะหลักสูตรฐานสมรรถนะเป็นกรอบที่กำกับทิศทางการจัดการศึกษา ให้ตอบโจทย์กับ *ชีวิต* และ *สังคม* มากขึ้น อีกทั้งหลักสูตรเป็นแม่บทที่กำหนดแนวทางการเรียนรู้ การพัฒนาครู การส่งเสริมสื่อการเรียนรู้ และการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งระบบ

ข้อค้นพบขั้นต้นจากงานวิจัยเรื่องหลักสูตรฐานสมรรถนะจาก Taguma (2018) Preliminary finding from the OECD Education 2030 project มีข้อค้นพบว่าหลักสูตรฐานสมรรถนะมีจุดเด่นหรือข้อดี ดังนี้

๑. การเกิดวิสัยทัศน์ร่วม (Shared vision) เพราะสมรรถนะจะทำให้เห็นเป้าหมายของเด็กในการเรียนรู้ชัดเจนมากขึ้น

๒. เนื่องจากการเรียนการสอนเน้นไปใช้ในชีวิตจริงจึงเกิดการบูรณาการเนื้อหาการเรียนรู้มากขึ้น ปรับจากเดิมที่เน้นเนื้อหาแยกส่วนไปสู่สมรรถนะ

๓. ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะให้ความสำคัญกับแนวคิดสำคัญ (Key concept) และแนวคิดหลัก (Big idea) มากกว่าการเรียนรู้เนื้อหาจำนวนมากที่อาจไม่เกิดประโยชน์กับชีวิต และอาจเสียเวลามากเกินจำเป็น

๔. เกิดการเรียนรู้ข้ามวิชาและสมรรถนะข้ามวิชา (Transversal competency) ทำให้การเรียนรู้มีความเชื่อมโยงบูรณาการและไม่แยกขาดจากกัน

๕. เป็นแนวทางที่เชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ได้อย่างดีมากขึ้น

๖. มีความเชื่อมโยงในเรื่อง “หลักสูตร” “การเรียนการสอน” และ “การประเมิน” ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้ดีขึ้น จากเดิมที่มีความแยกตัวกันอยู่ กล่าวคือ ก่อนหน้านี้นี้หลักสูตร การเรียนการสอนและการประเมินผลไม่ได้ร้อยเรียงเป็นเรื่องราวเดียวกัน ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำสิ่งที่เรียนไปประยุกต์ใช้ได้จริง

โดยธรรมชาติของเรื่องสมรรถนะจะมีความเป็นสมรรถนะข้ามวิชา (Transversal competency) คือ จะเกิดการเรียนรู้ ทักษะที่เชื่อมโยงกัน ไม่ได้แยกขาด แต่ในการเริ่มต้นการเรียนการสอนอาจเริ่มจากการฝึกหรือสอนองค์ประกอบความรู้ ทักษะ หรือเจตคติ ทีละองค์ประกอบได้ ส่วนใหญ่ทั่วโลกจะเลือกสมรรถนะหลักแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับข้อมูลพื้นฐานและความต้องการจำเป็นของประเทศนั้น ๆ

ประเทศไทยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาฐานสมรรถนะมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทการศึกษาไทย เพราะเรื่องสมรรถนะเป็นการเลือก (Selective competency) ขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศที่จะใช้ฐานข้อมูลเชิงพื้นฐานที่มาประกอบการตัดสินใจเลือกว่าสมรรถนะอะไรจะเป็นแกนในการจัดการศึกษาของชาติ โดยสัมพันธ์กับเงื่อนไขและปัจจัยของแต่ละประเทศ ประเทศไทยได้กำหนดสมรรถนะหลักอยู่ ๒ หน่วยงาน ได้แก่

๑. กรอบสมรรถนะหลักของผู้เรียนระดับการศึกษาฐานสมรรถนะ ๑๐ สมรรถนะที่เกิดจากงานวิจัยของคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเป็นแนวทางโดยสังเขปให้กับกระทรวงศึกษาธิการนำมาเป็นฐานข้อมูลสำหรับดำเนินการร่างหลักสูตรฐานสมรรถนะ

๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้เลือก ๕ สมรรถนะหลัก (ณ การสรุปบทเรียนนี้ สพฐ. ได้เพิ่มสมรรถนะเป็น ๖ สมรรถนะ) จาก ๑๐ สมรรถนะของกระทรวงศึกษามาเป็นสมรรถนะเริ่มต้นของกรอบสมรรถนะหลักในหลักสูตรแกนกลาง โดยกำหนดให้นักเรียนทุกคนต้องได้รับการพัฒนาให้มีความสามารถติดตัวเมื่อจบการศึกษา รวมทั้งก่อให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการเรียนรู้ของชาติ ๓ ประการ ได้แก่ ผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างนวัตกรรม และพลเมืองที่เข้มแข็ง

ภาพที่ ๓ กรอบสมรรถนะหลักของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

ที่มา: (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๔)

เมื่อพิจารณาหลักสูตรฐานสมรรถนะของประเทศไทยที่เชื่อมโยงลักษณะสำคัญ ๓ กลุ่ม ที่ทั่วโลกเห็นพ้องต้องกันในการปรับเปลี่ยนเป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะ จะเห็นได้ว่า เรื่อง Cognitive จะเทียบเคียงได้กับเรื่อง “การคิดขั้นสูง” เรื่อง Intrapersonal เทียบเคียงได้กับเรื่อง “การจัดการตนเอง” Interpersonal เทียบเคียงได้กับเรื่อง “การสื่อสาร” “การทำงานเป็นทีม” และ “การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง” นั่นเอง

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย นักปรัชญา นักประวัติศาสตร์ และนักรัฐศาสตร์ถกเถียงกันมานานว่า แนวความคิดใดในเรื่องความเป็นพลเมืองจะทำให้ประชาธิปไตยก้าวหน้าได้ดีที่สุด ตามที่ Connolly (1983) ได้โต้แย้งแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยและความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันอยู่เสมอไม่มีสูตรใดสูตรหนึ่งที่จะประสบความสำเร็จ ในสถานการณ์ที่ทุกคนเชื่อว่าประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา แนวคิดเรื่องพลเมือง ๓ แบบ จึงถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นหนึ่ง ในข้อเสนอที่น่าสนใจให้กับแนวคิดที่หลากหลายเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย การสอนเพื่อประชาธิปไตยไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเลือกตามอำเภอใจทางการสอน แต่เป็นการเลือกทางการเมืองที่มีผลทางการเมืองที่มีรายละเอียดแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองสามประการ (รับผิดชอบส่วนตัว มีส่วนร่วม และมุ่งเน้นความยุติธรรม) ที่เกิดจากการวิเคราะห์ทฤษฎีประชาธิปไตย (Westheimer, 2014)

๑) พลเมืองที่รับผิดชอบส่วนบุคคลพลเมืองที่มีความรับผิดชอบส่วนบุคคลทำหน้าที่อย่างรับผิดชอบในชุมชนของตน เช่น เก็บขยะและคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิล ปฏิบัติตามกฎหมาย พลเมืองที่มีความรับผิดชอบส่วนตัวมีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนกิจกรรมจิตอาสาช่วยบริจาคอาหารหรือเสื้อผ้า เมื่อถูกขอความช่วยเหลือและอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาส โปรแกรมนี้ต้องการพัฒนาพลเมืองที่มีความรับผิดชอบส่วนบุคคลหวังว่าจะสร้างลักษณะนิสัยและความรับผิดชอบส่วนบุคคลโดยเน้นความซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัยในตนเองและทำงานหนัก (Lickona, 1993; Wynne, 1986) ลักษณะหรือกิจกรรมที่สนับสนุนการสอนนักเรียนให้ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพ จัดการกับความโกรธอย่างสงบ เกรงใจความรู้สึกของผู้อื่นปฏิบัติตามกฎหมาย ใช้มารยาทที่ดี ลักษณะหรือกิจกรรมเหล่านี้หวังว่าจะช่วยแก้ปัญหาสังคมที่ร้ายแรง โดยมีส่วนร่วมกับผู้คนมากขึ้นในการบริการอาสาสมัครอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) พลเมืองที่มีส่วนร่วมนักการศึกษาคนอื่น ๆ มองว่า พลเมืองที่ดีต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจการของพลเมืองและชีวิตทางสังคม ของชุมชนในระดับท้องถิ่น ระดับรัฐและระดับชาติ เรียกพลเมืองชนิดนี้ว่า พลเมืองที่มีส่วนร่วม เน้นการเตรียมนักเรียนให้พร้อมเพื่อมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ร่วมกันในชุมชน โปรแกรมการศึกษาที่ออกแบบมาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาพลเมืองแบบมีส่วนร่วมมุ่งเน้นไปที่การสอนนักเรียนเกี่ยวกับวิธีการของรัฐบาลและองค์กรในชุมชน เกี่ยวกับความสำคัญของการวางแผนและการมีส่วนร่วมเช่น ในขณะที่พลเมือง

ที่มีความรับผิดชอบส่วนตัวจะบริจาคระบอบอาหารสำหรับคนไร้บ้าน พลเมืองที่มีส่วนร่วมอาจจัดระเบียบการขับเคลื่อนอาหารหรือระบบการบริจาคอาหารให้คนไร้บ้าน

๓) พลเมืองที่มุ่งเน้นความยุติธรรมภาพลักษณ์ที่สามของพลเมืองที่ดีของเราบางที่อาจจะเป็นมุมมองที่มักเห็นน้อยที่สุด พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องการโอกาสเพื่อวิเคราะห์และทำความเข้าใจการทำงานร่วมกันของพลังทางสังคมเศรษฐกิจและการเมือง เราอ้างถึงมุมมองนี้ในฐานะพลเมืองที่มุ่งเน้นความยุติธรรม ในเรื่องของความยุติธรรมและความสำคัญของการติดตามความยุติธรรมทางสังคม ๒ วิสัยทัศน์ของพลเมืองที่มุ่งเน้นความยุติธรรมมีส่วนร่วมกับวิสัยทัศน์ของการมีส่วนร่วมพลเมืองให้มีความสำคัญกับงานส่วนรวมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและประเด็นปัญหาของชุมชน อย่างไรก็ตามการตอบสนองต่อปัญหาสังคมและการวิพากษ์วิจารณ์เชิงโครงสร้างเตรียมความพร้อมให้นักเรียนปรับปรุงสังคมโดยการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์กับประเด็นทางสังคมและความยุติธรรม โปรแกรมเหล่านี้มีโอกาสน้อยที่จะเน้นย้ำถึงความจำเป็นถึงการกุศลและการเป็นอาสาสมัครจบลงในตัวเองและมีแนวโน้มที่จะสอนเกี่ยวกับสังคมมากขึ้น หากพลเมืองที่มีส่วนร่วมกำลังจัดระเบียบการขับเคลื่อนอาหาร และพลเมืองที่รับผิดชอบส่วนตัวกำลังบริจาคอาหาร พลเมืองที่มุ่งเน้นความยุติธรรมกำลังถามว่าเหตุใดผู้คนจึงหิวโหยและจะดำเนินการสิ่งที่พวกเขาค้นพบอย่างไร

ประเภทของพลเมืองอยู่ 3 ประเภท ของ Joel Westheimer จึงสามารถแบ่งออกเป็น ๓ แบบ คือ

๑. พลเมืองที่รับผิดชอบ (Personally responsible citizen)
๒. พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory citizen)
๓. พลเมืองที่มุ่งเน้นความยุติธรรม (Justice-oriented citizen)

การทำความเข้าใจให้มากขึ้นเกี่ยวกับประเภทของพลเมืองและแนวทางการจัดการเรียนการสอนครูต้องมองให้ออกว่า การจัดการเรียนการสอนแต่ละครั้งนั้นสามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองของผู้เรียนไปได้ถึงระดับใดตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally responsible citizen) การนำผู้เรียนสำรวจชุมชน ในตัวอย่างนี้มีผู้ดำเนินกิจกรรมประกอบไปด้วยนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ครูอาจารย์มหาวิทยาลัย และนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยกิจกรรมเริ่มขึ้นให้ผู้เรียนเดินสำรวจชุมชน โดยนักศึกษามหาวิทยาลัยให้ข้อคำถามเป็นโจทย์นำในจุดต่าง ๆ ที่ได้วางแผนให้นักเรียนสำรวจอาจารย์มหาวิทยาลัยชวนผู้เรียนพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องราวสภาพแวดล้อมที่อยู่ในชุมชน โดยยังไม่ได้เชื่อมโยงไปสู่เชิงนโยบายหรือเป้าหมาย คือให้ผู้เรียนตั้งคำถามจากสิ่งที่เห็นและคิดหาคำตอบจากตัวอย่างภาพ สถานที่ คือ คลองแม่ขาว ซึ่งมีปัญหาน้ำเสียซึ่งเมื่อคุยเรื่องพลเมืองที่รับผิดชอบ ต้องให้ผู้เรียนตระหนักได้ว่าตนต้องมีส่วนรับผิดชอบอย่างไร เพื่อที่จะไม่ทำให้เกิดปัญหาเดิมซ้ำอีก โดยส่วนใหญ่แล้วเด็กมีวิธีการที่สามารถเสาะหาคำตอบได้ ซึ่งอาจเป็นชุดคำตอบที่มาจาก

องค์ความรู้เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่แล้ว เช่น วิธีการแก้ปัญหาที่เสียจากแบบเรียนและในการดำเนินกิจกรรมนี้ ครูเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์เพื่อนำไปปรับใช้ในระดับเรียนของตนเองต่อไป

ตารางที่ ๑ พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ

แบบของพลเมือง	Key สำคัญ	แนวทางปฏิบัติ
พลเมืองที่มีความ รับผิดชอบ (Personally responsible citizen)	- การมองเห็นความเชื่อมโยง (ตัวเอง – สังคม – ปัญหา) - การตระหนักถึงความรับผิดชอบ	- การสำรวจและการสังเกต - การตั้งคำถามชวนคิด - การพูดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น - การศึกษาเพิ่มเพื่อหาทางแก้ไข/พัฒนา

จากตารางที่ ๑ พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ พบว่า แบบของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally responsible citizen) มีหลักสำคัญ คือ การมองเห็นความเชื่อมโยง (ตัวเอง – สังคม – ปัญหา) และการตระหนักถึงความรับผิดชอบ และมีแนวทางปฏิบัติ เช่น การสำรวจและการสังเกต การตั้งคำถามชวนคิด การพูดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น การศึกษาเพิ่มเพื่อหาทางแก้ไข/พัฒนา เป็นต้น

ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างพลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory citizen) การลงไปช่วยแก้ปัญหาเวลาเกิดสถานการณ์ปัญหาบางอย่างในชุมชนและสามารถลงไปช่วยแก้ปัญหานั้นก็จะทำให้เกิดการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมได้ บางครั้งนักเรียนอาจมีส่วนร่วมในการคิดแก้ไขปัญหาก็เหมาะสมเพื่อเสนอเป็นแนวทางการแก้ไขให้กับชุมชนได้ หลังจากนั้นอาจนำไปสู่การตั้งคำถามของนักเรียนว่าต้องเข้าไปช่วยทุกครั้งหรือไม่ ช่วยได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งจะพาไปสู่แนวทางการมีส่วนร่วมของพลเมืองในรูปแบบที่ ๓

ตารางที่ ๒ พลเมืองที่มีส่วนร่วม

แบบของพลเมือง	Key สำคัญ	แนวทางปฏิบัติ
พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory citizen)	- การลงมือช่วยแก้ปัญหา - การร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติ	- การลงมือปฏิบัติจริง - การร่วมมือกันจากหลายฝ่าย

จากตารางที่ ๒ พลเมืองที่มีส่วนร่วม พบว่า แบบของพลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory citizen) มีหลักสำคัญ คือ การลงมือช่วยแก้ปัญหา การร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติ และมีแนวทางปฏิบัติ เช่น การลงมือปฏิบัติจริง การร่วมมือกันจากหลายฝ่าย เป็นต้น

ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างพลเมืองที่มุ่งเน้นความยุติธรรม (Justice-oriented citizen) การชวนผู้เรียนตั้งคำถามต่อสิ่งที่เกิดในระดับโครงสร้างสังคม การมุ่งสร้างความยุติธรรมในสังคม คือ สิ่งสำคัญที่จะเป็นจุดเปลี่ยน เปิดโอกาสและพื้นที่ให้เด็กมองสำรวจสิ่งต่าง ๆ และสามารถวิพากษ์สิ่งที่เกิดขึ้น ครูสามารถช่วยให้เกิดกระบวนการนี้ได้โดยการโยนโจทย์ ให้ตัวอย่าง เพื่อให้เกิดการตั้งคำถามต่อสิ่งที่เกิดขึ้น การตั้งคำถามที่ทำให้มีข้อมูลในการสร้างการเปรียบเทียบ เช่น นำภาพแม่น้ำในต่างประเทศมาให้ผู้เรียนดู แล้วตั้งคำถามว่าแม่น้ำนี้มีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งกระบวนการนี้ จะทำให้เด็กเกิดกระบวนการคิดขั้นสูงแยกแยะว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดี เมื่อเกิดการคิดระดับสูงได้ก็จะสามารถนำไปสู่การสร้างพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม โดยเด็กจะเริ่มตั้งคำถาม มองภาพเชื่อมโยงไปสู่เรื่องเชิงโครงสร้างสามารถนำแนวทางนี้ไปประยุกต์ปรับใช้กับประเด็นที่แตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่ของโรงเรียนแต่ละแห่ง แล้วสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนกัน คำตอบจะไม่มีถูกผิดตายตัว ต้องมีความยืดหยุ่นให้เด็กสามารถถกเถียงเพื่อนำไปสู่การหาทางออกร่วมกันอย่างสมดุล

ตารางที่ ๓ พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม

แบบของพลเมือง	Key สำคัญ	แนวทางปฏิบัติ
พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม (Justice-oriented citizen)	- การมองเห็นความเชื่อมโยง (ปรากฏการณ์/ปัญหา – ระบบ/โครงสร้าง/การปกครอง) - การตั้งคำถามต่อเรื่องระบบโครงสร้าง การเมืองการปกครอง - การคิดขั้นสูง	- การมุ่งสร้างความยุติธรรมเท่าเทียมในสังคม - การตั้งคำถามโดยสร้างการเปรียบเทียบ - การหาทางแก้ไขปัญหาแบบเชิงลึกเพื่อความยั่งยืน - การคิดหาทางแก้ไขโดยมองภาพใหญ่ที่เชื่อมโยงในหลายมิติ

จากตารางที่ ๓ พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม พบว่าแบบของพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม (Justice-oriented citizen) มีหลักสำคัญ คือ การมองเห็นความเชื่อมโยง (ปรากฏการณ์/ปัญหา – ระบบ/โครงสร้าง/การปกครอง) การตั้งคำถามต่อเรื่องระบบโครงสร้าง การเมืองการปกครอง และการคิดขั้นสูง และมีแนวทางปฏิบัติ เช่น การมุ่งสร้างความยุติธรรมเท่าเทียมในสังคม การตั้งคำถามโดยสร้างการเปรียบเทียบ การหาทางแก้ไขปัญหาแบบเชิงลึกเพื่อความยั่งยืน การคิดหาทางแก้ไขโดยมองภาพใหญ่ที่เชื่อมโยงในหลายมิติ เป็นต้น

จากการตั้งคำถามเหล่านี้คุณครูอาจจะได้คำตอบที่หลากหลายหรือครูอาจจะพาผู้เรียนต่อยอดด้วยการศึกษาสภาพพื้นที่จริงของชุมชนที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ (จากตัวอย่างคือบริเวณรอบแม่น้ำปิง) ผู้เรียนอาจเกิดคำถามเพิ่มเติมอย่างเช่น บ้านเราอากาศร้อนไม่เหมือนที่ญี่ปุ่น จะสร้าง Public space ได้อย่างไร ณ จุดนี้ ครูอาจต้องพาเด็ก ๆ คิดเชื่อมโยงไปถึงความเป็นไปได้และโครงสร้างการผลักดันนโยบายระดับท้องถิ่นที่จะสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้เกิด Public space ดังกล่าว ซึ่งท้ายที่สุดแล้วผู้เรียนสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาคิดออกแบบเป็นโครงการได้เช่นเดียวกัน โดยโครงการต่างก็มีเป้าหมายและรายละเอียดที่แตกต่างกันไปในแต่ละระดับชั้นของผู้เรียน จะเห็นได้ว่า กระบวนการในกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ประกอบด้วย ความรู้เชิงวิชาการ ความรู้เชิงการปฏิบัติ และการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงเรื่องของพลเมืองศึกษาที่เป็นสมรรถนะ ๓ แบบ มาสู่กระบวนการเรียนรู้ที่เป็น Community based learning

พลเมือง ๓ ประเภทและพลเมืองที่เข้มแข็งตามหลักสูตรฐานสมรรถนะเชื่อมโยงกันหรือไม่

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนมีความต้องการให้ผู้รับการอบรมเห็นถึงความเชื่อมโยงของประเภทของพลเมืองตามแนวทางของ Joel Westheimer ไม่ได้มีความแตกต่างไปจากการสร้างสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen) ตามหลักสูตรฐานสมรรถนะเท่าใดนัก โดยมีเนื้อหาการบรรยาย ดังนี้

ตารางที่ ๔ พลเมือง ๓ แบบ

พลเมือง ๓ ประเภท	สมรรถนะของพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active citizen)
๑. พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ Personally (Responsible citizen)	๑. พลเมืองรู้เคารพลัทธิ
๒. พลเมืองที่มีส่วนร่วม Participatory citizen	๒. พลเมืองรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่
๓. พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม (Justice-oriented citizen)	๓. พลเมืองมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณ์ญาณ
	๔. พลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

จากตารางที่ ๔ พลเมือง ๓ แบบ พบว่า เมื่อนำคำจำกัดความสมรรถนะของพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active citizen) ที่ทางกระทรวงศึกษาธิการกำหนด เปรียบเทียบกับประเภทและคำจำกัดความของพลเมือง ๓ ประเภท โดย Joel Westheimer มีความสอดคล้องและครอบคลุมกันในแต่ละประเด็น เพียงแต่ในรายละเอียดหลักสูตรฐานสมรรถนะของประเทศไทยได้เพิ่มเรื่องพลเมืองเคารพลัทธิเข้าไป เพื่อให้สอดคล้องและต่อยอดจากการพัฒนาการศึกษาสู่การเป็นพลเมืองที่ประเทศไทยเคยทำมาก่อนหน้านั้นเอง

นอกจากนี้ งานวิจัยของ ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (๒๕๖๒) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในประชาชนชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปี บริบูรณ์ขึ้นไป ในเขตกรุงเทพฯ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและปริมณฑล และภาคใต้ รวมตัวอย่างทั้งหมด ๑,๕๐๐ คน จำแนกคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ประชาชนมี จำนวน ๓ กลุ่ม สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๕ คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ประชาชนมี

คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ประชาชนมี	องค์ประกอบ
๑. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับ วิถีวัฒนธรรม (Traditionalist/Minimalist)	- ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเสมอ - เคารพผู้อาวุโสกว่า - เสียสละเวลาทำงานเพื่อส่วนรวม - ปฏิบัติตามกฎหมาย - ปฏิบัติตามหลักศาสนา - มีความภูมิใจในการเป็นคนไทย - เต็มใจที่จะเสียภาษี
๒. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับชุมชนของตน (Community oriented citizenship)	- ทำงานแบบสุจริต - เสียสละเวลาทำงานเพื่อส่วนรวม - บริจาคโลหิต/เงิน/สิ่งของ/แรงงาน - รักษาสิ่งแวดล้อมโดยการนำกลับไปใช้ใหม่/ช่วยปลูกต้นไม้/แยกขยะ
๓. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับอิสรภาพ ความก้าวหน้า ทันสมัย (Modern/Liberal progressive)	- สามารถเปรียบเทียบนโยบายของพรรคและผู้สมัครรับการเลือกตั้ง - มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง - สามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง - สามารถคุยเรื่องการเมืองนานาชาติ - เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม/สหภาพ/ชมรม เป็นต้น - ติดตามการทำงานของนักการเมืองและข้าราชการ

จากตารางที่ ๕ คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ประชาชนมี พบว่า คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ประชาชนมี ประกอบด้วย ๓ ประการ คือ ๑. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม (Traditionalist /Minimalist) ๒. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับชุมชนของตน (Community oriented citizenship) และ ๓. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับอิสรภาพความก้าวหน้า ทันสมัย (Modern/Liberal progressive)

เมื่อนำแนวคิดแบบของพลเมือง Westheimer (2014) มาสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ประชาชนมี ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (๒๕๖๒) เพื่อสังเคราะห์หาความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ในสังคมไทย ดังตาราง ๖ การสังเคราะห์รูปแบบความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ในสังคมไทย

ตารางที่ ๖ การสังเคราะห์รูปแบบความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ในสังคมไทย

แบบของพลเมือง (Westheimer, 2014)	ความเป็นพลเมือง (ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, ๒๕๖๒)	ความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ ในสังคมไทย
๑. พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally responsible citizen)	๑. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม (Traditionalist/Minimalist)	๑. พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม
๒. พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory citizen)	๒. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับชุมชนของตน (Community oriented citizenship)	๒. พลเมืองที่มีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับชุมชนของตน
๓. พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม (Justice-oriented citizen)	๓. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับอิสรภาพความก้าวหน้าทันสมัย (Modern/Liberal progressive)	๓. พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคมให้ความสำคัญกับอิสรภาพความก้าวหน้าทันสมัย

จากตาราง ๖ การสังเคราะห์รูปแบบความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ในสังคมไทย พบว่า แบบความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ในสังคมไทยใน ๓ ลักษณะ ดังนี้ ๑) พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ๒) พลเมืองที่มีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับชุมชนของตน และ ๓) พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคมให้ความสำคัญกับอิสรภาพ ความก้าวหน้าทันสมัย พลเมืองทั้ง ๓ แบบนี้ จะเป็นเป้าหมายในการใช้นวัตกรรมการศึกษาข้ามศาสตร์โดยใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ฐานชุมชนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในการจัดการศึกษาในประเทศไทยต่อไป

ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่พึงประสงค์ในสังคมไทย เป็นกระบวนการสร้างพลเมืองยั่งยืน (Sustainable citizenship) ที่มีคุณลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) พลเมืองที่มีความรับผิดชอบให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ๒) พลเมืองที่มีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับชุมชนของตน และ ๓) พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม ต่อสังคมให้ความสำคัญกับอธิปไตยและความก้าวหน้าทันสมัย

กรอบแนวคิดต่าง ๆ ที่นำมาเชื่อมโยงในการออกแบบแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างพลเมือง เป็นสิ่งที่ต้องมองอย่างรอบด้านในหลากหลายมิติ ทั้งการทำความเข้าใจบริบทในระดับห้องเรียน โรงเรียน ชุมชน ไปจนถึงนโยบายในระดับชาติ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสถานการณ์ความเป็นจริง เป็นไปในทิศทางเดียวกับการดำเนินงานของภาครัฐ ตลอดจนสามารถขับเคลื่อนไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เป้าหมายหลักของงานวิจัยแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง ของนักเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ คือ “การจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” โดยใช้แนวคิด เรื่อง “พลเมือง” ๓ แบบ คือ ๑) รับผิดชอบ ๒) มีส่วนร่วม และ ๓) มุ่งเน้นความเป็นธรรม และแนวคิด “การจัดการศึกษาแบบข้ามศาสตร์” (Transdisciplinary) ที่หลายกรอบวินัยที่จำกัดอยู่เฉพาะศาสตร์ออก และมองการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงและบูรณาการ ด้วยความคิดที่ว่า ครูทุกวิชาสามารถนำแนวคิดนี้มาปรับใช้ เพื่อสอดแทรกเนื้อหาวิชาพลเมืองในวิชาของตนเองได้ จึงทำให้โครงการนี้เปิดรับครูผู้เข้าร่วมแบบไม่จำกัดสาขาวิชา

นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาไปสู่หลักสูตรการเรียนการสอนแบบฐาน สมรรถนะ โดยในการขับเคลื่อนจะให้ครูเป็นผู้อำนวยการในการเรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสร้าง ความรู้ให้เป็นความคิดรวบยอด อันจะนำไปสู่การเรียนรู้แบบ Active learning ก่อให้เกิดทักษะ ทักษะคิด และนำไปสู่พฤติกรรมด้านพลเมืองได้ในที่สุด

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง ของนักเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ มีอยู่ ๓ มิติ ด้วยกัน คือ มิติเชิงนโยบาย มิติด้านปัญหา และปัจจัยทางสังคมและมิติการต่อยอดและพัฒนา เพราะฉะนั้นโครงการจึงออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ให้เชื่อมโยง กับมิติทั้ง ๓ ดังนี้

ตารางที่ ๗ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองของนักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่

ปัจจัยตั้งต้น	มิติเชิงนโยบาย		
	Why (สาเหตุความเป็นมา)	How (แนวทางปฏิบัติ)	What (กิจกรรมที่ทำ)
แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙	มุ่งเน้นเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้กับเยาวชน	ออกแบบการเรียนการสอนเรื่องความเป็นพลเมืองในโรงเรียน	จัดการเรียนการสอน เรื่องความเป็นพลเมืองในโรงเรียน
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ มาตรา ๒๒	ระบุถึงหลักการจัดการศึกษาว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ต้องจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ครูทุกคนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาวิธีการที่จะช่วยให้นักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตามเจตนารมณ์	พัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ ใช้กระบวนการ PLC เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อหาวิธีการ นวัตกรรม และพัฒนาการเรียนการสอน	จัดกลุ่มทำ PLC เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องตามบริบทพื้นที่ ชุมชน สิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
แนวคิดเรื่องพลเมือง	แบบของพลเมือง (Kinds of citizen) ๑. พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ๒. พลเมืองที่มีส่วนร่วม ๓. พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม แนวคิด 21st Century Skills ความเป็นพลเมืองใน ศตวรรษที่ 21 แบ่งออกเป็น ๓ มิติ ๑) การรู้เรื่องพลเมือง (Civic literacy) ๒) ความเป็นพลเมืองโลก (Global citizenship) ๓) ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital citizenship)	ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะที่กำหนดให้สมรรถนะความเป็นพลเมืองเป็นหนึ่งในสมรรถนะที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดแก่ผู้เรียน คือ ๑) พลเมืองรู้เคารพสิทธิ ๒) พลเมืองรับผิดชอบ ต่อบทบาทและหน้าที่ ๓) พลเมืองมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณ ๔) พลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง	ให้ความรู้เนื้อหาเรื่องการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะเพื่อสร้างพลเมือง

ปัจจัยตั้งต้น	มิติเชิงนโยบาย		
	Why (สาเหตุความเป็นมา)	How (แนวทางปฏิบัติ)	What (กิจกรรมที่ทำ)
	และแบ่งสมรรถนะความเป็นพลเมือง ในระบอบ ประชาธิปไตยออกเป็น ๓ ระดับ ๑.พลเมืองที่มีความรู้ (Informed citizenship) ๒. พลเมืองที่มีความยึดมั่นผูกพัน (Engaged citizenship) ๓. พลเมืองที่มีความกระตือรือร้น (Active citizenship)		
ระบบการขับเคลื่อนใหญ่ ด้านการศึกษาไทย	ระบบการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงช้า และไม่ทันยุคสมัย	สร้างกลุ่ม เครือข่าย ภาคิ และ พันธมิตรเพื่อพัฒนาด้าน การศึกษา ขับเคลื่อนกันเอง	- การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ การเรียนการสอน - การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ - การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อการพัฒนา
ระบบโครงสร้างสังคม	ความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากโอกาส ในการเข้าถึงสารสนเทศที่ไม่เท่า เทียม	ส่งเสริมให้เกิดการเข้าถึง การเรียนรู้ที่เท่าเทียม	การสร้างพื้นที่เรียนรู้ที่ใส่ใจ ความหลากหลาย และศักยภาพ ของผู้เรียน
สถานการณ์ หรือปัจจัย แทรกซ้อนที่กำลังเกิดขึ้น ในปัจจุบัน	โรคระบาด Covid-19 ทำให้ต้องเว้น ระยะห่างทางสังคม ทำให้ไม่สามารถ จัดการเรียนการสอนแบบลงพื้นที่ได้	ออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม กับสถานการณ์ และมี ประสิทธิภาพ	หาเครื่องมือพัฒนาแพลตฟอร์ม การเรียนรู้เพื่อแก้วิกฤติ
รูปแบบเฉพาะตามบริบท พื้นที่ ชุมชน สถาบัน หรือ ตัวบุคคล	ภาคเหนือ มีจุดเด่นในการใช้ชุมชน เป็นฐานในการเรียนรู้	ออกแบบการเรียนการสอน ที่เชื่อมโยงกับวิถี ความเชื่อ และ ประเพณีต่าง ๆ	การจัดการเรียนการสอน โดยใช้ ชุมชนเป็นฐาน
การนำไปประยุกต์ใช้ นำไป ปฏิบัติจริง	การเรียนรู้ ต้องถูกนำไปใช้ และ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงจึงจะเกิด ประสิทธิภาพ	ให้โจทย์กระตุ้นการดำเนินงาน และมีกิจกรรมช่วยในการ ติดตามและนำเสนอแลกเปลี่ยน ระหว่างกัน	ครูผู้เชี่ยวชาญนำความรู้ที่ได้ไป ประยุกต์ปรับใช้ให้มีความ เหมาะสมตามกับบริบทพื้นที่ โรงเรียนหรือชุมชนของตนเอง

ปัจจัยตั้งต้น	มิติเชิงนโยบาย		
	Why (สาเหตุความเป็นมา)	How (แนวทางปฏิบัติ)	What (กิจกรรมที่ทำ)
การพัฒนาต่อ และ สร้างความยั่งยืน	องค์ความรู้ และประสบการณ์ ที่เกิดขึ้น ควรได้รับการเผยแพร่ และ แลกเปลี่ยน เพื่อการพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง	กิจกรรมส่งเสริมและกระตุ้นให้ ครูเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสริมกำลังใจกัน สร้างเครือข่าย ชุมชนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมและช่วยเหลือกัน	แบ่งกลุ่มจัดกิจกรรมในรูปแบบ Professional Learning Community (PLC)

จากตารางที่ ๗ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะ
ความเป็นพลเมืองของนักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยตั้งต้นปัจจัยตั้งต้นเกี่ยวข้องกับงานวิจัยแนวทาง
การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองของนักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่
แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม
(ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ มาตรา ๒๒ แนวคิดเรื่อง พลเมือง ระบบการขับเคลื่อนใหญ่ด้านการศึกษาไทย
ระบบโครงสร้างสังคม สถานการณ์หรือปัจจัยแทรกซ้อนที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน รูปแบบเฉพาะตามบริบทพื้นที่
ชุมชน สถาบัน หรือตัวบุคคล การนำไปประยุกต์ใช้นำไปปฏิบัติจริง การพัฒนาต่อ และสร้างความยั่งยืน
ปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยตั้งต้นที่มีผลต่อการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง
ของนักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่

โดยทั้งหมดนี้ทำเพื่อบรรลุเป้าหมาย (Goal) ๒ สิ่ง คือ ครู สามารถออกแบบแนวทาง วิธีการ นวัตกรรม
ในการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้วยกระบวนการลงมือปฏิบัติ (Active Learning) เพื่อนำไปสู่
การสร้างพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) นักเรียน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความเป็นผู้นำที่ดี และเป็นพลเมือง
ไทยใส่ใจสังคมและมีสำนึกสากล (Active Thai Citizen with Global Mindedness) มีความรับผิดชอบ
มีส่วนร่วมในกิจการของสังคม และผดุงความเป็นธรรมในสังคม

๒. การจัดการความรู้ (Knowledge Management)

การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) เป็นการจัดการนำความรู้จากประสบการณ์
ที่สั่งสมมาจากการทำงาน การปฏิบัติจริงที่สะสมอยู่ในตัวตน ด้วยการจัดการกระบวนการต่าง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ การเล่าเรื่อง การถอดบทเรียนเพื่อแกะหรือถอดความรู้ที่อยู่ในตัวคนออกมาอยู่ในรูปที่ชัดเจน และบันทึกไว้
เป็นบทความ คู่มือหรือคลังความรู้ เพื่อให้คนที่สนใจได้เรียนรู้ เพื่อนำไปใช้พัฒนางาน โดยไม่ต้องลองผิดหรือ
ลองถูก เริ่มต้นสิ่งที่ต้องทำ คือ กระบวนการจัดการเพื่อนำความรู้ออกมาให้อยู่ในรูปที่ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้

ทำให้ได้ความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ หน่วยงานองค์กร แต่ละชุมชน ไม่ใช่ความรู้ที่มาจากตำรา ทฤษฎีหรือการนำเข้าความรู้จากที่อื่น ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับบริบท หน่วยงาน องค์กร ชุมชนของเรา

กระบวนการจัดการความรู้ นักวิชาการทางด้านการจัดการความรู้แบ่งขั้นตอนกระบวนการจัดการความรู้ Turban et al. (๒๐๐๔) แบ่งกระบวนการจัดการความรู้ไว้ ๖ ขั้นตอน คือ การสร้างความรู้ (Creates) การกำหนด และรวบรวมความรู้ (Capture) การนำไปสู่การปฏิบัติ (Refine) การจัดเก็บ ความรู้ (Store) การจัดการความรู้ (Manage) การเผยแพร่ (Disseminate) อย่างไรก็ตามกระบวนการสำคัญที่มักจะได้รับกล่าวถึงมี ๓ ขั้นตอน หลัก ดังนี้

๑. การสร้างความรู้ (Knowledge creation) หรือการแสวงหาความรู้ (Knowledge acquisition) เป็นกิจกรรมขององค์กรที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาหรือสร้างความรู้ใหม่ขึ้น ความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีคนทำงานด้วยกันในกลุ่มซึ่งมีจุดมุ่งหมายเหนียวแน่น โดยการสร้างความร่วมมือและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

๒. การประมวลความรู้ (Knowledge processing) วัตถุประสงค์ของการประมวลความรู้ คือ การจัดการความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้และนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างสะดวก นักวิชาการเรียกขั้นตอนนี้ว่า เป็นการเข้ารหัส (Codify) ความรู้ เพื่อนำไปเก็บและนำมาใช้ใหม่ได้ในภายหลังหลักการประมวลความรู้ที่สำคัญมี ๓ ประการ คือ

๒.๑ กำหนดขอบเขตและเนื้อหาของความรู้ที่ต้องการประมวล

๒.๒ กำหนดแหล่งที่มาของความรู้ดังกล่าวรวมทั้งระบุทุกแหล่งและสื่อสำหรับรวบรวมความรู้ เวลา และความถี่ในการประมวลและปรับปรุงให้ทันสมัย

๒.๓ ระบุวิธีการและเครื่องมือในการเข้าถึงและดึงความรู้ที่ได้ประมวลความรู้แบบไม่ชัดเจน มักได้รับการประมวลและเก็บไว้ในความจำของบุคคล ส่วนความรู้แบบชัดเจนมักได้รับการประมวลเก็บไว้ในเอกสารหรือแฟ้ม การจัดการความรู้ขององค์กรส่วนใหญ่เน้นที่การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการรวบรวมเก็บ และดึงความรู้แบบชัดเจนขององค์กร

๓. การใช้ความรู้ (Knowledge utilization) การสนับสนุนและการเพิ่มการใช้ความรู้จึงเป็นส่วนสำคัญขององค์กรในการจัดการความรู้

การประยุกต์ความรู้นั้นและการถ่ายโอนจากแหล่งที่สร้างความรู้ไปยังที่ที่ต้องการใช้ความรู้ดังกล่าว บดินทร์ วิจารณ์ (๒๕๔๗) กล่าวถึง กระบวนการจัดการความรู้ คือ

๑. Knowledge defining ด้วยการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของภูมิปัญญา และการกำหนดชนิดของ ความรู้ที่ต้องการหลัก ๆ ขององค์กร

๒. Knowledge creation การสร้างทุนทางปัญญา หรือการค้นหา ใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้ว การสอนงานภายในองค์กร และอาจต้องเสาะหาจากภายนอกหรือการเรียนรู้จากผู้อื่น

๓. Knowledge capture การเสาะหาและการจัดเก็บองค์ความรู้ด้วยระบบฐานข้อมูล (knowledge Base System: KBS)

๔. Knowledge sharing การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเผยแพร่กระจาย ถ่ายโอนความรู้หลายรูปแบบ และหลายช่องทาง

๕. Knowledge utilization การใช้ประโยชน์ การนำไปประยุกต์ใช้งานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และเกิดเป็นปัญญาปฏิบัติ ด้วยการประเมินผลการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการความรู้

สำหรับโครงการไข่มุกสร้างสุข - องค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองโลก ได้สังเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management process) จากการรวบรวม วิเคราะห์เอกสาร และพิจารณาความเหมาะสมของกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management process) ที่เหมาะสมกับโครงการฯ โดยให้ความสำคัญกับการเป็นขั้นตอนหรือวิธีการในการรวบรวม รักษา แบ่งปัน และประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อออกแบบกระบวนการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เหมาะสมกับการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ต่อไปกระบวนการจัดการความรู้ในโครงการไข่มุกสร้างสุข - องค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองโลก สามารถแบ่งออกเป็น ๗ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge identification) ขั้นตอนนี้เป็นการค้นหาว่าความรู้อะไรบ้าง รูปแบบใด อยู่ที่ใคร และความรู้อะไรบ้างที่จำเป็นต้องมี ทำให้ทราบว่าขาดความรู้อะไรบ้าง หรือการทำแผนที่ความรู้ (Knowledge mapping) เพื่อหาว่าความรู้ใดมีความสำคัญ แล้วจัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้วางขอบเขตของการจัดการความรู้และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge creation and acquisition) จากแผนที่ความรู้ องค์การจะทราบว่ามีความรู้ที่จำเป็นต้องมีอยู่หรือไม่ ถ้ามีแล้วก็ต้องหาวิธีการในการดึงความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจายมารวมไว้เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องมีแต่ยังไม่มีนั้น อาจสร้างความรู้จากความรู้เดิมที่มีอยู่ หรือนำความรู้จากภายนอกมาใช้ก็ได้ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขั้นตอนนี้ประสบความสำเร็จ คือ บรรยากาศและวัฒนธรรมที่เอื้อให้กระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อใช้ในการสร้างความรู้ใหม่ๆ ตลอดเวลา นอกจากนี้ระบบสารสนเทศมีส่วนช่วยให้บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันได้อย่างรวดเร็วและการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ จากภายนอกได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge organization) เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้ว ต้องมีจัดการความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ หมายถึง การจัดทำสารบัญ และจัดเก็บความรู้ประเภทต่าง ๆ เพื่อให้เก็บรวบรวมการค้นหาการนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว ตัวอย่างการแบ่งชนิดหรือประเภทของความรู้จะขึ้นอยู่กับว่าผู้นำไปใช้อย่างไร และลักษณะการทำงานของบุคลากรเป็นแบบไหน โดยทั่วไปแบ่งตาม ๑) ความชำนาญ หรือความเชี่ยวชาญของบุคลากร เช่น จัดทำทำเนียบผู้เชี่ยวชาญ ๒) หัวข้อ/ หัวเรื่อง ๓) หน้าที่/กระบวนการ และ ๔) ประเภทของผลิตภัณฑ์ บริการ ตลาด หรือกลุ่มลูกค้า เป็นต้น

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge codification and refinement) นอกจากการจัดทำสารบัญความรู้อย่างเป็นระบบแล้วต้องประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่าย และใช้งานได้ง่าย ซึ่งอาจทำในหลากหลายลักษณะ ได้แก่ ๑) การจัดทำหรือปรับปรุงรูปแบบของเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทำให้การป้อนข้อมูล การจัดเก็บ การค้นหาและการใช้ข้อมูลทำได้สะดวกและรวดเร็ว ๒) การใช้ “ภาษา” เดียวกัน โดยจัดทำคำอธิบายศัพท์ของคำจำกัดความ ความหมายของคำต่าง ๆ ที่แต่ละหน่วยงานใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน มีการปรับปรุงให้ทันสมัยตลอดเวลา รวมทั้งต้องให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและ

เปิดใช้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และ ๔) การเรียบเรียง ตัดต่อและการปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดีในแง่ต่าง ๆ เช่น ครอบคลุม เที่ยงตรง ทันสมัยสอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้ใช้

๕. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge access) ต้องมีวิธีการในการจัดเก็บและกระจายความรู้เพื่อให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ได้ โดยทั่วไปการกระจายความรู้ให้ผู้มี ๒ ลักษณะ คือ ๑) “Push” (การป้อนความรู้) คือการส่งข้อมูล/ความรู้ให้ผู้รับโดยผู้รับไม่ได้ร้องขอ เช่น การส่งหนังสือเวียนแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ หรือข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร และ ๒) “Pull” (การให้โอกาสเลือกใช้ความรู้) คือ การที่ผู้รับสามารถเลือกรับหรือใช้แต่เฉพาะข้อมูล/ความรู้ที่ต้องการเท่านั้น ซึ่งช่วยลดปัญหาการได้รับข้อมูล/ความรู้ที่ไม่ต้องการมากเกินไปควรทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการกระจายความรู้แบบ “Push” และ “Pull” เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ใช้ข้อมูล/ความรู้

๖. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge sharing and dissemination) การแบ่งปันความรู้ประเภท Explicit วิธีที่นิยม เช่น การจัดทำเอกสาร จัดทำฐานความรู้ หรือการจัดทำสมุดหน้าเหลือง โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ทำให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น การแบ่งปันความรู้ประเภท Tacit สามารถทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความต้องการและวัฒนธรรมองค์กร ส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีผสมผสานเพื่อผู้ใช้ข้อมูลสามารถเลือกใช้ได้ตามสะดวก วิธีการหลัก ๆ ได้แก่ ๑) ทีมข้ามสายงาน ๒) Innovation & Quality Circles (IQCs) ๓) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ Community of Practice หรือ CoP ๔) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring system) ๕) การสับเปลี่ยนสายงาน (Job rotation) และการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน (Secondment) และ ๖) เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge forum)

๗. การเรียนรู้ (Knowledge learning) วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้ คือ การเรียนรู้ของบุคลากรและนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาและปรับปรุงองค์กร กล่าวคือ หากองค์กรใดก็ตามถึงแม้จะมีวิธีการในการกำหนด รวบรวม คัดเลือกถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้ที่ดีเพียงใดก็ตาม หากบุคลากรไม่ได้เรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ก็เป็นการสูญเปล่าของเวลาและทรัพยากรที่ใช้ ดังคำกล่าวของ Peter Senge (๒๐๐๖) ที่ว่า “ความรู้ คือ ความสามารถในการทำอะไรก็ตามอย่างมีประสิทธิภาพ” การเรียนรู้ของบุคลากรจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น ซึ่งจะไปเพิ่มพูนองค์ความรู้ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อย ๆ ความรู้นี้จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ๆ อีกเป็นวงจรที่ไม่มีที่สิ้นสุด ที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้” ซึ่งวงจรความรู้เริ่มจากองค์ความรู้ แล้วไปสู่การนำความรู้ไปใช้ เมื่อนำความรู้ไปใช้แล้วจะทำให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งจะหมุนวนกลับไปเป็นองค์ความรู้อีกครั้งหนึ่ง

ประโยชน์ของการจัดการความรู้ ผลของการจัดการความรู้มีอย่างน้อย ๔ ประการ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ของงานเกิดผลสำเร็จในงานระดับดีขึ้น และอาจจะได้นวัตกรรมของงานใหม่ ๆ เกิดการพัฒนาเรียนรู้เกิดความมั่นใจตนเอง จากการศึกษาแนวคิดการจัดการความรู้ พบว่า “ไข่มุก” มีความจำเป็นในการนำแนวคิดการจัดการความรู้ไปใช้เพื่อสร้างการเรียนรู้และขยายองค์ความรู้ไปสู่เด็กและเยาวชน ผู้สนใจ ชุมชน ได้เข้ามาเรียนรู้สื่อการเรียนรู้ที่ได้จัดทำขึ้น เพื่อนำความรู้เรื่อง “ไข่มุก” ไปทดลองเพาะเลี้ยงหรือให้ผู้สนใจหันมาบริโภคพืชอาหารแห่งอนาคตชนิดนี้ ซึ่งมีคุณค่าทางโภชนาการสูงดีต่อร่างกาย สุขภาพ และสอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

๓. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับฝำ

“ฝำ” คือ อะไร “ฝำ” หรือที่บางพื้นที่เรียกว่า “ไข่ฝำ” เป็นพืชน้ำขนาดเล็กชนิดหนึ่งในกลุ่ม สาหร่ายน้ำจืด หรือ Duckweed มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Wolffia globosa*. ฝำมักพบลอยอยู่บนผิวน้ำในแหล่งน้ำจืด เช่น หนอง บึง หรือคลองที่มีสารอาหารเพียงพอ ซึ่งไข่ฝำหรือที่รู้จักกันในชื่อทางการว่า ไข่ฝำ ถือเป็น Super-Food ที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง โดยมีปริมาณโปรตีนอยู่ ระหว่าง 19.3 – 45.0% ของน้ำหนักแห้ง ซึ่งปริมาณโปรตีนดังกล่าวขึ้นอยู่กับปริมาณสารอาหารที่มีอยู่ในน้ำ (ศิริภาวี และคณะ, ๒๕๔๔) ด้วยศักยภาพดังกล่าว ไข่ฝำจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นอาหารแห่งอนาคตที่มีบทบาทสำคัญต่ออุตสาหกรรมอาหารสมัยใหม่ จากการศึกษาพบว่า ไข่ฝำมีสารต้านอนุมูลอิสระ (Antioxidant) ที่สามารถสกัดด้วยเอทานอลภายในเวลา 24 ชั่วโมง ซึ่งได้สารสกัดที่มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระสูงถึง 80.15% (ขวัญดาว แจ่มแจ่ม, ๒๕๕๕) อีกทั้งยังมีคุณสมบัติเป็นผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ ดังนั้น หากเยาวชนและครอบครัวสามารถปลูกไข่ฝำและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารที่หลากหลายได้ จะส่งผลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และสร้างโอกาสในการพัฒนารายได้และอาชีพในระดับครัวเรือน โครงการดังกล่าวจึงมีศักยภาพในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และสนับสนุนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน ผ่านการบูรณาการองค์ความรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ลักษณะเด่นของไข่ฝำ ได้แก่ ๑) มีลักษณะเล็กที่สุดในบรรดาพืชน้ำ ลักษณะเป็นเม็ดกลมเล็กสีเขียว ๒) เจริญเติบโตเร็ว และแพร่พันธุ์ โดยการแบ่งตัว และ ๓) มีโปรตีนสูงถึง 40% ของน้ำหนักแห้ง พร้อมด้วยวิตามินและแร่ธาตุ เช่น แคลเซียม ธาตุเหล็ก เป็นต้น และไข่ฝ่ายังมีประโยชน์อีกมากมาย เช่น สามารถใช้เป็นวัตถุดิบในอาหาร ใช้เป็นอาหารสัตว์ และสามารถช่วยฟื้นฟูแหล่งน้ำโดยดูดซับอาหารส่วนเกินได้

การเพาะปลูกฝำ วิธีการเพาะเลี้ยงพืชน้ำที่ง่ายและใช้ต้นทุนต่ำ เหมาะสำหรับการพัฒนาชุมชนหรือการสร้างแหล่งรายได้เสริม โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. การเตรียมพื้นที่ เลือกแหล่งน้ำจืด เช่น บ่อดิน บ่อปูน หรือถังพลาสติก เตรียมบ่อเลี้ยงให้สะอาด ไม่มีสารเคมีตกค้าง เติมน้ำลึกประมาณ ๑๐-๒๐ เซนติเมตร

๒. การใส่อาหารใช้ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักในอัตราส่วน ๑ กิโลกรัม ต่อบ่อน้ำ ๑๐๐ ลิตร เพื่อเพิ่มสารอาหารในน้ำ สามารถเติมปุ๋ยยูเรียในปริมาณเล็กน้อยเพื่อช่วยเร่งการเติบโต

๓. การปลูกฝำ นำฝำพันธุ์ดีใส่ลงในบ่อเลี้ยง โดยกระจายให้ทั่วผิวน้ำ ฝำจะเริ่มเจริญเติบโตและเพิ่มจำนวนภายใน ๓-๕ วัน

การดูแลรักษา หมั่นเติมน้ำสะอาดเมื่อน้ำในบ่อลดลง ตรวจสอบไม่ให้มีศัตรูพืช เช่น หอยหรือแมลงมาทำลาย หลีกเลี่ยงแสงแดดจัดเกินไป โดยทำร่มเงาให้บ่อเลี้ยง

การเก็บเกี่ยว ฝำสามารถเก็บเกี่ยวได้ภายใน ๗-๑๐ วัน หลังปลูก ใช้กระชอนตักขึ้นและล้างทำความสะอาด

การเก็บรักษา หากใช้บริโภคทันที ให้ล้างให้สะอาดแล้วนำไปปรุงอาหาร หากต้องการเก็บไว้ ให้ใช้วิธีอบแห้งหรือแช่แข็งเพื่อคงคุณภาพ

จากข้อมูลและสถานการณ์ด้านความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งถือเป็นประเด็นที่สำคัญของหน่วยงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการสร้างเสริมสุขภาพของประชากรไทยอย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ยุทธศาสตร์ที่ ๑๐ ปี แรกของ สสส. ซึ่งจากกลุ่มตัวอย่างของประชากรตั้งแต่วัยแรกเกิดเป็นต้นไป จำนวน ๓,๘๒๖ คน โดยรวมแล้วมีเพียง ๑ ใน ๔ คน ที่ได้กินผักตามเกณฑ์ธงโภชนาการ (ร้อยละ ๒๕.๕) และ ๑ ใน ๔ คน ที่ได้กินเนื้อสัตว์ตามเกณฑ์ธงโภชนาการ (ร้อยละ ๒๗.๗) (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๗) ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภาวะโภชนาการนั้น เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นฐานทรัพยากรอาหารลดลง ส่งผลต่อความมั่นคงทางด้านอาหาร ความไม่ปลอดภัยทางอาหารและทุพโภชนาการ (Tantaweewong, 2013) อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร ของประเทศไทย (Prommawin et al., 2024) ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนแหล่งอาหารที่มีคุณภาพ และการเข้าถึงอาหารในบางกลุ่มประชากรยังเป็นไปได้ยาก คณะผู้จัดทำเล็งเห็นถึงความสำคัญในการส่งเสริมการปลูกไข่ฝ้ายเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวผ่านการจัดทำสื่อความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้ ๑) สื่อให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประโยชน์ การปลูกและแปรรูปไข่ฝ้าย ๒) สื่อออนไลน์วิดีโอให้ความรู้ด้านการขับเคลื่อนโครงการฯ และประโยชน์ของไข่ฝ้าย และ ๓) ชุดอุปกรณ์พื้นฐานสำหรับการปลูกไข่ฝ้ายแบบง่ายที่สามารถทำได้เองที่บ้าน โดยดำเนินการผ่านการลงพื้นที่ศึกษาความรู้ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ร่วมกันชุมชนเรื่องการปลูกและการแปรรูปไข่ฝ้าย และนำความรู้สู่การจัดทำสื่อความรู้เรื่องไข่ฝ้าย พร้อมทั้งนำความรู้และสื่อที่ผลิตได้ไปถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายหลักคือเด็กและเยาวชนในโรงเรียน หรือกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ ให้มีการทดลองปลูกไข่ฝ้าย ด้วยชุดอุปกรณ์ดังกล่าว และเมื่อผ่านการอบรมจากหลักสูตรจะได้ชุดอุปกรณ์นำกลับไปปลูกต่อที่บ้าน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และสร้างความยั่งยืนในการเข้าถึงอาหารโปรตีนสูงที่มีคุณภาพ ทั้งยังสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้ในบริเวณพื้นที่ของชุมชนของตนเองได้อีกด้วย

รูปแบบนวัตกรรมสร้างเยาวชน

ภาพที่ ๔ รูปแบบนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
โครงการ ไข่มุกสร้างสุข - องค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองโลก

จากภาพที่ ๔ รูปแบบนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ตามโครงการไข่มุกสร้างสุข - องค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองโลก สามารถแบ่งออกเป็น ๗ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge identification) เป็นการค้นหว่าองค์ความรู้เรื่อง ไข่มุก มีความรู้อะไรบ้าง รูปแบบใด อยู่ที่ไหน และความรู้ อะไรที่จำเป็นต้องมี ทำให้ทราบว่า ขาดความรู้อะไรบ้าง หรือการทำแผนที่ความรู้ (Knowledge mapping) เพื่อหาว่าความรู้ใดมีความสำคัญสำหรับ แล้วจัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้วางขอบเขตของการจัดการความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge creation and acquisition) จากแผนที่ความรู้จะทราบว่ามีความรู้ที่จำเป็นต้องมีอยู่หรือไม่ ถ้ามีแล้วก็ต้องหาวิธีการในการดึงความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่อยู่กระจัดกระจายมารวมไว้เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องมีแต่ยังไม่มีนั้น อาจสร้างความรู้จากความรู้เดิมที่มีอยู่ หรือนำความรู้จากภายนอกมาใช้ได้ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขั้นตอนนี้ประสบความสำเร็จ คือ บรรยากาศและวัฒนธรรมที่เอื้อให้คณะผู้จัดทำกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อใช้ในการสร้างความรู้ใหม่ ๆ ตลอดเวลา โดยคณะผู้จัดทำโครงการฯ สืบหาข้อมูลจากเอกสารความรู้เรื่อง ไข่ผ่า บทความวิชาการ สื่อออนไลน์ต่างๆ และการลงพื้นที่ชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับไข่ผ่าในสถานที่จริงจากปราชญ์ชุมชน

ภาพที่ ๕ การเพาะเลี้ยงและเก็บเกี่ยวไข่ผ่า

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge organization) เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้ว ต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ เพื่อให้เก็บรวบรวมการค้นหา การนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว โดยจัดทำเป็นสื่อให้ความรู้ เรื่อง ไข่ผ่า ทั้งในรูปแบบสื่อวิดีโอ पोสเตอร์นำเสนอ วิดีโอนำเสนอและรูปเล่ม

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge codification and refinement) เรียบเรียง ตัดต่อ และการปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดีในแง่ต่าง ๆ เช่น ครบถ้วน เทียบตรง ทันสมัยสอดคล้อง และตรงตามความต้องการของผู้เข้ามาศึกษา

๕. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge access) มีวิธีการในการจัดเก็บและกระจายความรู้เพื่อให้ผู้อื่น ใช้ประโยชน์ได้ โดยการเผยแพร่ความรู้ผ่านช่องทางออนไลน์ ในเพจ YRC Youth Citizen เพจ YRC Green Generation – YGG และ เพจ เยาวชนพลเมือง สพฐ.-ภาคเหนือ ตลอดจนเผยแพร่ให้เพื่อนนักเรียนที่สนใจ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

๖. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge sharing and dissemination) เวทีการแลกเปลี่ยน ความรู้ (Knowledge forum) ทั้งในระดับโรงเรียนที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างคณะผู้จัดทำ โครงการฯ ด้วยกัน ระหว่างคณะผู้จัดทำโครงการกับคุณครูในโรงเรียน ระหว่างคณะผู้จัดทำโครงการกับ เพื่อนนักเรียนในโรงเรียน ระหว่างคณะผู้จัดทำโครงการกับนักเรียน และคุณครูต่างโรงเรียน เป็นต้น

๗. การเรียนรู้ (Knowledge learning) วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้ คือ การเรียนรู้ ของบุคลากรและนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ การเรียนรู้ของผู้ที่เข้ามาเรียนรู้จะทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น ซึ่งจะไปเพิ่มพูนองค์ความรู้ของผู้เรียนรู้ที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อย ๆ ความรู้นี้จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ๆ อีกเป็นวงจรที่ไม่มีที่สิ้นสุด ที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้” ซึ่งวงจรความรู้ เริ่มจาก องค์ความรู้ แล้วไปสู่ การนำ ความรู้ไปใช้ เมื่อนำความรู้ไปใช้แล้วก็จะทำให้ เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งจะหมุนวนกลับไป เป็นองค์ความรู้อีกครั้งหนึ่ง

วิธีดำเนินการขับเคลื่อนรูปแบบบนนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง

วัน/เดือน/ปี	รายละเอียด	วัน/เดือน/ปี การส่งมอบผลงาน
๑-๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๗	กิจกรรมประชาสัมพันธ์รับสมัครผู้ร่วมโครงการ	สรุปรายชื่อนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการฯ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๗
๑ พฤศจิกายน- ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๗	กิจกรรมการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและ ศึกษาวิธีการเพาะเลี้ยง ไข่ผ้า และจัดทำสื่อให้ความรู้เรื่องไข่ผ้า	สื่อให้ความรู้เรื่องไข่ผ้า ๑ มกราคม ๒๕๖๘
๑-๓๑ มกราคม ๒๕๖๘	กิจกรรมทดลองปลูกไข่ผ้าที่บ้าน และนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารหลากหลายรูปแบบที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง	รายงานผลการทดลองปลูกไข่ผ้าที่บ้าน และนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารหลากหลายรูปแบบที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘

วัน/เดือน/ปี	รายละเอียด	วัน/เดือน/ปี การส่งมอบผลงาน
๑-๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘	กิจกรรมเผยแพร่สื่อให้ความรู้และเมนูอาหารที่ทำจากไข่ผ่า	เผยแพร่สื่อให้ความรู้และเมนูอาหารที่ทำจากไข่ผ่า ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘
๑๑-๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘	สรุปโครงการและจัดทำเล่มรายงานพร้อมรายงานผล	เล่มสรุปโครงการ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘

ผลงานการดำเนินนวัตกรรมสร้างเยาวชนพลเมือง

๑. ครู

เชิงปริมาณ

๑. เกิดสื่อออนไลน์ วิดีโอแนะนำ และชุดอุปกรณ์ปลูกไข่ผ่าแบบง่ายให้แก่วัยเด็กและเยาวชน กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๑ ชุด

๒. ผลการประเมินความพึงพอใจโครงการฯ ของครู คือ ร้อยละ ๘๕

เชิงคุณภาพ

ครูที่เข้าร่วมโครงการฯ เกิดทักษะความเป็นพลเมืองและพลโลกแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

๒. นักเรียน

เชิงปริมาณ

๑. เกิดสื่อออนไลน์ วิดีโอแนะนำ และชุดอุปกรณ์ปลูกไข่ผ่าแบบง่ายให้แก่วัยเด็กและเยาวชน กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๑ ชุด

๒. ผลการประเมินความพึงพอใจโครงการฯ ของนักเรียน คือ ร้อยละ ๙๐

เชิงคุณภาพ

นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการฯ เกิดทักษะความเป็นพลเมืองและพลโลกแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ โดยการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

๓. ชุมชน

เชิงปริมาณ

๑. เกิดการทดลองนำไข่ผ่าไปเลี้ยงในบ้าน จำนวน ๒๐ หลังคาเรือน

๒. เกิดการทดลองและพัฒนาเมนูอาหารที่ทำจากไข่ผ่า จำนวน ๑๐ เมนู

เชิงคุณภาพ

๑. เกิดการเผยแพร่ความรู้เรื่องไข่ผ่ากลับสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของไข่ผ่า
๒. เกิดการอนุรักษ์พืชพื้นถิ่นให้คงอยู่ในชุมชนและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพืชพื้นถิ่น

ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๑. เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ เช่น ผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม ข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนาโครงการต่อไป
๒. นำเทคโนโลยีมาปรับใช้ เช่น แอปพลิเคชัน หรือเว็บไซต์ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการสื่อสาร
๓. สร้างเครือข่ายพันธมิตร มีการร่วมมือกับชุมชนและขยายพื้นที่ให้กว้างขึ้น
๔. มีการสร้างสื่อออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์

ไข่ผ่า

เมนูไข่ผ่าง่าย ๆ (วิธีวัตถุดิบที่บ้านเป็นอาหารญี่ปุ่น)

วิธีทำ

1. ขาวไข่ใส่ไข่ขาวของเนส

ส่วนผสม

1. ขาวไข่
2. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)
3. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)
4. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)
5. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)

ประโยชน์

1. ได้โปรตีนและไขมันดี
2. ได้โปรตีนและไขมันดี
3. ได้โปรตีนและไขมันดี
4. ได้โปรตีนและไขมันดี
5. ได้โปรตีนและไขมันดี

ทาโกยากิไข่ผ่า

วิธีทำ

1. เตรียมไข่ผ่า 2 ฟอง และไข่ขาวของเนส
2. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป
3. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป
4. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป
5. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป

ส่วนผสม

1. ไข่ขาว 1 ฟอง
2. ไข่ขาว 1 ฟอง
3. ไข่ขาว 1 ฟอง
4. ไข่ขาว 1 ฟอง
5. ไข่ขาว 1 ฟอง

ประโยชน์

1. ได้โปรตีนและไขมันดี
2. ได้โปรตีนและไขมันดี
3. ได้โปรตีนและไขมันดี
4. ได้โปรตีนและไขมันดี
5. ได้โปรตีนและไขมันดี

ซูชิโรลไข่ผ่า

วิธีทำ

1. ขาวไข่ใส่ไข่ขาวของเนส
2. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)
3. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)
4. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)
5. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)

ส่วนผสม

1. ขาวไข่ 100g
2. ไข่ขาว 100g
3. ไข่ขาว 100g
4. ไข่ขาว 100g
5. ไข่ขาว 100g

ประโยชน์

1. ได้โปรตีนและไขมันดี
2. ได้โปรตีนและไขมันดี
3. ได้โปรตีนและไขมันดี
4. ได้โปรตีนและไขมันดี
5. ได้โปรตีนและไขมันดี

อูด้งไข่ผ่า

วิธีทำ

1. เตรียมไข่ผ่า 2 ฟอง และไข่ขาวของเนส
2. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป
3. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป
4. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป
5. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป

ส่วนผสม

1. ไข่ขาว 100g
2. ไข่ขาว 100g
3. ไข่ขาว 100g
4. ไข่ขาว 100g
5. ไข่ขาว 100g

ประโยชน์

1. ได้โปรตีนและไขมันดี
2. ได้โปรตีนและไขมันดี
3. ได้โปรตีนและไขมันดี
4. ได้โปรตีนและไขมันดี
5. ได้โปรตีนและไขมันดี

โอโคโนมิยากิไข่ผ่า

วิธีทำ

1. ขาวไข่ใส่ไข่ขาวของเนส
2. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)
3. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)
4. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)
5. ไข่ขาวที่สุกแล้ว (ไข่ขาวของเนส)

ส่วนผสม

1. ขาวไข่ 100g
2. ไข่ขาว 100g
3. ไข่ขาว 100g
4. ไข่ขาว 100g
5. ไข่ขาว 100g

ประโยชน์

1. ได้โปรตีนและไขมันดี
2. ได้โปรตีนและไขมันดี
3. ได้โปรตีนและไขมันดี
4. ได้โปรตีนและไขมันดี
5. ได้โปรตีนและไขมันดี

ไข่ผ่าทอด

วิธีทำ

1. เตรียมไข่ผ่า 2 ฟอง และไข่ขาวของเนส
2. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป
3. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป
4. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป
5. ตีไข่ขาวให้ขึ้นฟู และใส่ไข่ผ่าลงไป

ส่วนผสม

1. ไข่ขาว 100g
2. ไข่ขาว 100g
3. ไข่ขาว 100g
4. ไข่ขาว 100g
5. ไข่ขาว 100g

ประโยชน์

1. ได้โปรตีนและไขมันดี
2. ได้โปรตีนและไขมันดี
3. ได้โปรตีนและไขมันดี
4. ได้โปรตีนและไขมันดี
5. ได้โปรตีนและไขมันดี

ภาพที่ ๖ สื่อการเรียนรู้ “ไข่ผ่า”

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญดาว แจ่มแจ้ง. (๒๕๕๕). *สภาวะที่เหมาะสมสำหรับการสกัดสารต้านอนุมูลอิสระจากพืชผักพื้นบ้านในจังหวัดกำแพงเพชร*. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ถวิลวดี บุรีกุล, รัชติ แสงมหะหมัด, และ ยูจินี เมอร์ริโอ. (2562). *ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand)*. สถาบันพระปกเกล้า.
- บดินทร์ วิจารณ์. (๒๕๔๗). *การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ*. เอ็กซ์เปอร์เนท.
- ศิริภาวี ศรีเจริญ, นำชัย เจริญเทศประสิทธิ์, วิรัช จิวแหยม, สายสมร แก้วบริสุทธิ, ธงชัย จำปาศรี และสำเนา ข้องสาย. (2544). *การเพาะเลี้ยงไข่น้ำ (Wolffia arrhiza) สำหรับการลดต้นทุนอาหารปลา*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๐). *แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579)*. <https://planning.tu.ac.th/uploads/planning/pdf/plan/plan20.pdf>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (๒๕๖๐). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. <https://www.onec.go.th/index.php/book/BookView/1540>
- Bennett, N., & Lemoine, G. J. (2014). *What VUCA really means for you*. <https://hbr.org/2014/01/what-vuca-really-means-for-you>

- Cascio, M. A., Weiss, J. A., & Racine, E. (2020). Making autism research inclusive by attending to intersectionality: A review of the research ethics literature. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50(4), 1234-1245.
- Connolly, S. (1983). Participant evaluation: Finding out how well training worked. *Training & Development Journal*, 37(11), 90-93.
- Lickona, T. (1993). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. Bantam Books.
- OECD. (2023). *OECD digital education outlook 2023: Towards an effective digital education ecosystem*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/c74f03de-en>
- Prommawin, B., Svavasu, N., Tanpraphan, S., Saengavut, V., Jithitikulchai, T., Attavanich, W., & McCarl, B. A. (2024). Impacts of climate change and agricultural diversification on agricultural production value of Thai farm households. *Climatic Change*, 177, 122.
- Senge, P. M. (2006). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization* (Rev. ed.). Doubleday.
- Tantaweewong, P. (2013). *Thai culture creates value added for Thai culinary tourism*. Stamford International University.
- Taguma, M. (2018). *Preliminary findings from the OECD education 2030 project*. OECD Publishing.
- Turban, E., King, D., Lee, J. K., Liang, T. P., & Turban, D. (2004). *Electronic commerce: A managerial perspective*. Pearson Prentice Hall.
- Westheimer, J. (2014). *What kind of citizen? Educating our children for the common good*. Teachers College Press.
- Wynne, E. A. (1986). *The great tradition in education: Transmitting moral values*. National Education Association.

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๒๐๒ ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

email : culture@cmru.ac.th

www.culture.cmru.ac.th